

SCIENCE
JOURNAL

MODERN SCIENTIFIC RESEARCHES

2020

Issue №13
Part 5

International periodic scientific journal

ONLINE

www.modscires.pro

Indexed in
INDEXCOPERNICUS
(ICV: 86.17)

MODERN Scientific Researches

Issue №13
Part 5
October 2020

With the support of:

D.A.Tsenov Academy of Economics - Svishtov (Bulgaria)
Institute of Sea Economy and Entrepreneurship
Moscow State University of Railway Engineering (MIIT)
Ukrainian National Academy of Railway Transport
State Research and Development Institute of the Merchant Marine of Ukraine (UkrNIIMF)
Lugansk State Medical University
Kharkiv Medical Academy of Postgraduate Education
Alecu Russo State University of Bălți
GUUPO "Belarusian-Russian University"
Institute of Water Problems and Land Reclamation of the National Academy of Agrarian Sciences
Odessa Research Institute of Communications

Published by:
Yolnat PE, Minsk, Belarus

Editor: Shibaev Alexander Grigoryevich, *Doctor of Technical Sciences, Professor, Academician*
Scientific Secretary: Kuprienko Sergey, *candidate of technical sciences*

Editorial board: More than 190 doctors of science. Full list on pages 3-4

The International Scientific Periodical Journal "*Modern Scientific Researches*" has been published since 2017 and has gained considerable recognition among domestic and foreign researchers and scholars.

Periodicity of publication: Quarterly

The journal activity is driven by the following objectives:

- Broadcasting young researchers and scholars outcomes to wide scientific audience
- Fostering knowledge exchange in scientific community
- Promotion of the unification in scientific approach
- Creation of basis for innovation and new scientific approaches as well as discoveries in unknown domains

The journal purposefully acquaints the reader with the original research of authors in various fields of science, the best examples of scientific journalism.

Publications of the journal are intended for a wide readership - all those who love science. The materials published in the journal reflect current problems and affect the interests of the entire public.

UDC 08
LBC 94
DOI: 10.30889/2523-4692.2020-13-05

Published by:
Yolnat PE,
Minsk, Belarus
e-mail: editor@modscires.pro

The publisher is not responsible for the validity of the information or for any outcomes resulting from reliance thereon.

Copyright
© Authors, 2020

Редакционный Совет

Аверченков Владимир Иванович, доктор технических наук, профессор, Брянский государственный технический университет, Россия
 Ангелова Поля Георгиевна, доктор экономических наук, профессор, Хозяйственная академия им Д. А. Ценова, Свиштор, Болгария, Болгария
 Анимица Евгений Георгиевич, доктор географических наук, профессор, Уральский государственный экономический университет, Россия
 Антонов Валерий Николаевич, доктор технических наук, профессор, Национальный технический университет Украины "Киевский политехнический институт", Украина
 Антрапцева Надежда Михайловна, доктор химических наук, профессор, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, Украина
 Ахмадиев Габдулахат Маликович, доктор ветеринарных наук, профессор, Казанский (Приволжский) федеральный университет, Россия
 Бажева Римма Чамаловна, доктор химических наук, профессор, Кабардино-Балкарский государственный университет имени Х. М. Бербекова, Россия
 Батыргареева Владислава Станиславовна, доктор юридических наук, Научно-исследовательский институт изучения проблем преступности имени академика В. В. Сташиса НАПРН Украины, Украина
 Безденежных Татьяна Ивановна, доктор экономических наук, профессор, Санкт-Петербургский государственный экономический университет, Россия
 Блатов Игорь Анатольевич, доктор физико-математических наук, профессор, Поволжский государственный университет телекоммуникаций и информатики, Россия
 Бурда Алексей Григорьевич, доктор экономических наук, профессор, Кубанский государственный аграрный университет, Россия
 Бухарина Ирина Леонидовна, доктор биологических наук, профессор, Удмуртский государственный университет, Россия
 Бушуева Инна Владимировна, доктор фармацевтических наук, профессор, Запорожский государственный медицинский университет, Украина
 Быков Юрий Александрович, доктор технических наук, профессор, Московский государственный университет путей сообщения, Россия
 Величко Степан Петрович, доктор педагогических наук, профессор, Кировоградский государственный педагогический университет им. Владимира Винниченко, Украина
 Визир Вадим Анатольевич, доктор медицинских наук, профессор, Запорожский государственный медицинский университет, Украина
 Вожегова Раиса Анатольевна, доктор сельскохозяйственных наук, профессор, Институт орошаемого земледелия Национальной академии аграрных наук Украины, Украина
 Волгирева Галина Павловна, кандидат исторических наук, доцент, Пермский государственный университет, Россия
 Волох Дмитрий Степанович, доктор фармацевтических наук, профессор, Национальный медицинский университет имени А. А. Богомольца, Украина
 Ворожбитова Александра Анатольевна, доктор филологических наук, профессор, Сочинский государственный университет, Россия
 Гавриленко Наталия Николаевна, доктор педагогических наук, доцент, Российский университет дружбы народов, Россия
 Георгиевский Геннадий Викторович, доктор фармацевтических наук, старший науч. сотрудник, ГП «Украинский научный фармакопейный центр качества лекарственных средств», Украина
 Гетьман Анатолий Павлович, доктор юридических наук, профессор, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Украина
 Гилев Геннадий Андреевич, доктор педагогических наук, профессор, Московский государственный индустриальный университет, Россия
 Гончарук Сергей Миронович, доктор технических наук, профессор, Россия
 Грановская Людмила Николаевна, доктор экономических наук, профессор, Херсонский государственный аграрный университет, Украина
 Гребнева Надежда Николаевна, доктор биологических наук, профессор, Россия
 Гризодуб Александр Иванович, доктор химических наук, профессор, ГП «Украинский научный центр качества лекарственных средств», Украина
 Грищенко Светлана Анатольевна, доктор биологических наук, доцент, Уральская государственная академия ветеринарной медицины, Россия
 Гудзенко Александр Павлович, доктор фармацевтических наук, профессор, Луганский государственный медицинский университет, Украина
 Демидова В. Г., кандидат педагогических наук, доцент, Украина
 Денисов Сергей Александрович, доктор сельскохозяйственных наук, профессор, Россия
 Дорофеев Андрей Викторович, доктор педагогических наук, доцент, Башкирский государственный университет, Россия
 Дорохина Елена Юрьевна, доктор экономических наук, доцент, Российский экономический университет имени Г. В. Плеханова, Россия
 Ермагамбет Болат Толеуханович, доктор химических наук, профессор, Директор Института химии угля и технологий ТОО, Казахстан
 Жовтоног Ольга Игоревна, доктор сельскохозяйственных наук, Институт водных проблем и мелиорации НААН, Украина
 Захаров Олег Владимирович, доктор технических наук, профессор, Саратовский государственный технический университет, Россия
 "Зубков Руслан Сергеевич, доктор экономических наук, доцент, Николаевский межрегиональный институт развития человека высшего учебного заведения «Университет» Украин », Украина"
 Иржи Хлаула, доктор геолого-минералогических наук, профессор, FLKR - Университет Т. Бати, Злин, Чехия
 Калайда Владимир Тимофеевич, доктор технических наук, профессор, Томский государственный университет, Россия
 Каленик Татьяна Кузьминична, доктор биологических наук, профессор, Дальневосточный федеральный университет, Россия
 Кантарович Ю. Л., кандидат искусствоведения, Одесская национальная музыкальная академия, Украина
 Капитанов Василий Павлович, доктор технических наук, профессор, Одесский национальный морской университет, Украина
 Карпова Наталия Константиновна, доктор педагогических наук, профессор, Южный федеральный университет, Россия
 Кафарский Владимир Иванович, доктор юридических наук, профессор, директор науч.-ис. Центра укр конституционализма, Украина
 Кириллова Елена Викторовна, доктор технических наук, доцент, Одесский национальный морской университет, Украина
 Кириченко Александр Анатольевич, доктор юридических наук, профессор, Украина
 Климова Наталья Владимировна, доктор экономических наук, профессор, Кубанский государственный аграрный университет, Россия

Князева Ольга Александровна, доктор биологических наук, доцент, Башкирский государственный медицинский университет, Россия
 Коваленко Елена Михайловна, доктор философских наук, профессор, Южный федеральный университет, Россия
 Коваленко Петр Иванович, доктор технических наук, профессор, Институт водных проблем и мелиорации Национальной академии аграрных наук Украины, Украина
 Кокбаева Гульжаухар Какеновна, доктор исторических наук, профессор, Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Казахстан
 Кондратов Дмитрий Вячеславович, доктор физико-математических наук, доцент, Российская академия народного хозяйства и государственной службы при Президенте Российской Федерации, Россия
 Копей Богдан Владимирович, доктор технических наук, профессор, Ивано-Франковский национальный технический университет нефти и газа, Украина
 Косенко Надежда Федоровна, доктор технических наук, доцент, Ивановский государственный химико-технологический университет, Россия
 Костенко Василий Иванович, доктор сельскохозяйственных наук, профессор, Украина
 Котляров Владимир Владиславович, доктор сельскохозяйственных наук, профессор, КубГАУ, Россия
 Кочинев Юрий Юрьевич, доктор экономических наук, доцент, Санкт-Петербургский государственный политехнический университет, Россия
 Кравчук Анна Викторовна, доктор экономических наук, профессор, Академия Государственной пенитенциарной службы, Украина
 Крутлов Валерий Михайлович, доктор технических наук, профессор, Московский государственный университет путей сообщения, Россия
 Кудерин Марат Крыкбаевич, доктор технических наук, профессор, ПГУ им. С. Торайгырова, Казахстан
 Курмаев Петр Юрьевич, доктор экономических наук, профессор, Уманский государственный педагогический университет им. Павла Тычины, Украина
 Кухар Елена Владимировна, доктор биологических наук, доцент, Казахский агротехнический университет им. С. Сейфуллина, Казахстан
 Лапкина Инна Александровна, доктор экономических наук, профессор, Одесский национальный морской университет, Украина
 Латыгина Наталья Анатольевна, доктор политологических наук, профессор, Киевский национальный торгово-экономический университет, Украина
 Лебедев Анатолий Тимофеевич, доктор технических наук, профессор, Ставропольский государственный аграрный университет, Россия
 Лебедева Лариса Александровна, кандидат психологических наук, доцент, Мордовский государственный университет, Россия
 Липич Тамара Ивановна, доктор философских наук, доцент, Белгородский государственный университет, Россия
 Ломотью Денис Викторович, доктор технических наук, профессор, Украинская государственная академия железнодорожного транспорта, Украина
 Лыткина Лариса Владимировна, доктор филологических наук, доцент, Российская академия народного хозяйства и государственной службы при Президенте Российской Федерации, Россия
 Лялякина Галина Борисовна, доктор физико-математических наук, профессор, Пермский национальный исследовательский политехнический университет, Россия
 Майданюк Ирина Зиновьевна, доктор философских наук, доцент, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, Украина
 Макарова Ирина Викторовна, доктор технических наук, профессор, Казанский (Приволжский) федеральный университет, Россия
 Максим Виктор Иванович, доктор химических наук, профессор, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, Украина
 Малахов А. В., доктор физико-математических наук, профессор, Украина
 Мальцева Анна Васильевна, доктор социологических наук, доцент, Алтайский государственный университет, Россия
 Мельник Алёна Алексеевна, доктор экономических наук, доцент, Киевский национальный университет технологий и дизайна, Украина
 Милиева Лариса Григорьевна, доктор экономических наук, профессор, Бийский технологический институт (филиал) «Алтайский государственный технический университет им. И. И. Ползунова», заведующий кафедрой экономики предпринимательства, Россия
 Мишенни Татьяна Михайловна, доктор педагогических наук, профессор, Криворожский государственный педагогический университет, Украина
 Могилевская И. М., кандидат педагогических наук, профессор, Украина
 Моисеевна Людмила Гучаевна, доктор биологических наук, профессор, Калмыцкий государственный университет, Россия
 Морозов Алексей Владимирович, доктор сельскохозяйственных наук, профессор, Херсонский государственный аграрный университет, Украина
 Морозова Татьяна Юрьевна, доктор технических наук, профессор, Московский государственный университет приборостроения и информатики, Россия
 Нефедьева Елена Эдуардовна, доктор биологических наук, доцент, Волгоградский государственный технический университет, Россия
 Николаева Алла Дмитриевна, доктор педагогических наук, профессор, Северо-Восточный федеральный университет имени М. К. Аммосова, Россия
 Орлов Николай Михайлович, доктор наук государственного управления, доцент, Академия внутренних войск МВД Украины, кафедра оперативного применения ВВ, Украина
 Отепова Гульфира Елубаевна, доктор исторических наук, профессор, Павлодарский государственный педагогический институт, Казахстан
 Павленко Анатолий Михайлович, доктор технических наук, профессор, Полтавский национальный технический университет им. Юрия Кондратюка, Украина
 Парунакян Ваагн Эмилевич, доктор технических наук, профессор, Приазовский государственный технический университет, Украина
 Патыка Николай Владимирович, доктор сельскохозяйственных наук, профессор, Национальный научный центр "Институт земледелия НААН", Украина
 Пахомова Елена Анатольевна, доктор экономических наук, доцент, Международный университет природы, общества, и человека "Дубна", Россия
 Пачурин Герман Васильевич, доктор технических наук, профессор, Нижегородский государственный технический университет им. Р. Е. Алексеева, Россия
 Першин Владимир Федорович, доктор технических наук, профессор, Тамбовский государственный технический университет, Россия
 Пиганов Михаил Николаевич, доктор технических наук, профессор, Самарский государственный аэрокосмический университет имени академика С. П. Королева, Россия
 Поляков Андрей Павлович, доктор технических наук, профессор, Винницкий национальный технический университет, Украина
 Попов Виктор Сергеевич, доктор технических наук, профессор, Саратовский государственный технический университет, Россия

Попова Таисия Георгиевна, доктор филологических наук, профессор, Российский университет дружбы народов, Россия

Растрюгина Алла Николаевна, доктор педагогических наук, профессор, Кировоградский государственный педагогический университет имени Владимира Винниченко, Шевченко, 1, г Кропивницкий, Украина

Ребезов Максим Борисович, доктор сельскохозяйственных наук, профессор, Россия

Резников Андрей Валентинович, доктор экономических наук, доцент, Московский государственный технологический университет "Станкин", Россия

Рокочинский Анатолий Николаевич, доктор технических наук, профессор, Национальный университет водного хозяйства и природопользования, Украина

Ромашенко Михаил Иванович, доктор технических наук, профессор, Институт водных проблем и мелиорации Национальной академии аграрных наук Украины, Украина

Рылов Сергей Иванович, кандидат экономических наук, профессор, Одесский национальный морской университет, Украина

Савельева Нелли Александровна, доктор экономических наук, профессор, Сочинский государственный университет, Россия

Сафаров Артур Махмудович, доктор филологических наук, старший преподаватель, Россия

Светлов Виктор Александрович, доктор философских наук, профессор, Петербургский государственный университет путей сообщения, Россия

Семенцов Георгий Никифорович, доктор технических наук, профессор, Ивано-Франковский национальный технический университет нефти и газа, Украина

Сентябров Николай Николаевич, доктор биологических наук, профессор, Волгоградская государственная академия физической культуры, Россия

Сидорович Марина Михайловна, доктор педагогических наук, профессор, Херсонский государственный университет, Украина

Сирота Наум Михайлович, доктор политехнических наук, профессор, Государственный университет аэрокосмического приборостроения, Россия

Смирнов Евгений Иванович, доктор педагогических наук, профессор, Ярославский государственный педагогический университет им К Д Ушинского, Россия

Соколова Надежда Геннадьевна, доктор экономических наук, доцент, Ижевский государственный технический университет, Россия

Стародубцев Владимир Михайлович, доктор биологических наук, профессор, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, Украина

Стегний Василий Николаевич, доктор социологических наук, профессор, Пермский национальный исследовательский политехнический университет, Россия

Степенко Валерий Ефремович, доктор юридических наук, доцент, Тихоокеанский государственный университет, Россия

Стовпец Александр Васильевич, доктор философских наук, доцент, Одесский национальный морской университет, Украина

Стовпец Василий Григорьевич, кандидат филологических наук, доцент, Одесский национальный морской университет, Украина

Стрельцова Елена Дмитриевна, доктор экономических наук, доцент, Южно-Российский государственный технический университет (НПИ), Россия

Сухенко Юрий Григорьевич, доктор технических наук, профессор, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, Украина

Сухова Мария Геннадьевна, доктор географических наук, доцент, Горно-Алтайский государственный университет, Россия

Тарарико Юрий Александрович, доктор сельскохозяйственных наук, профессор, Украина

Тарасенко Лариса Викторовна, доктор социологических наук, профессор, Южный федеральный университет, Россия

Тестов Борис Викторович, доктор биологических наук, профессор, Тобольская комплексная научная станция УРО РАН, г Тобольск, Россия

Токарева Наталья Геннадьевна, кандидат медицинских наук, доцент, Медицинский институт ФГБОУ ВО "МГУ им Н П Огарева, Россия

Толбатов Андрей Владимирович, кандидат технических наук, доцент, Сумский национальный аграрный университет, Украина

Тонков Евгений Евгеньевич, доктор юридических наук, профессор, Юридический институт Национального исследовательского университета «Белгородский государственный университет», Россия

Тригуб Петр Никитович, доктор исторических наук, профессор, Украина

Тунгушбаева Зина Байбагусовна, доктор биологических наук, Казахский Национальный Педагогический Университет имени Абая, Казахстан

Устенко Сергей Анатольевич, доктор технических наук, доцент, Николаевский государственный университет им В О Сухомлинского, Украина

Фатеева Надежда Михайловна, доктор биологических наук, профессор, Тюменский государственный университет, Россия

Фатыхова Алевтина Леонтьевна, доктор педагогических наук, доцент, Башкирский государственный Университет (Стерлитамакский филиал), Россия

Федоришин Дмитро Дмитриевич, доктор геолого-минералогических наук, профессор, Ивано-Франковский национальный технический университет нефти и газа, Украина

Федотова Галина Александровна, доктор педагогических наук, профессор, Новгородский государственный университет, Россия

Федянина Людмила Николаевна, доктор медицинских наук, профессор, Дальневосточный федеральный университет, Россия

Хабибуллин Рифат Габдуллакович, доктор технических наук, профессор, Казанский (Приволжский) федеральный университет, Россия

Ходакова Нина Павловна, доктор педагогических наук, доцент, Московский городской педагогический университет, Россия

Хребина Светлана Владимировна, доктор психологических наук, профессор, Пятигорский государственный лингвистический университет, Россия

Червоний Иван Федорович, доктор технических наук, профессор, Запорожская государственная инженерная академия, Украина

Чигиринская Наталья Вячеславовна, доктор педагогических наук, профессор, Волгоградский государственный технический университет, Россия

Чуркова Татьяна Михайловна, доктор педагогических наук, профессор, Россия

Шайко-Шайковский Александр Геннадьевич, доктор технических наук, профессор, Черновицкий национальный университет им Ю Фельдковича, Украина

Шаповалов Валентин Валерьевич, доктор фармацевтических наук, профессор, Харьковская медицинская академия последипломного обучения, Украина

Шаповалов Валерий Владимирович, доктор фармацевтических наук, профессор, Харьковская областная государственная администрация, Украина

Шаповалова Виктория Алексеевна, доктор фармацевтических наук, профессор, Харьковская медицинская академия последипломного образования, Украина

Шарагов Василий Андреевич, доктор химических наук, доцент, Бельцкий государственный университет "Алеку Руссо", Молдова

Шевченко Лариса Васильевна, доктор ветеринарных наук, профессор, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, Украина

Шепитько Валерий Юрьевич, доктор юридических наук, профессор, Национальный юридический университету имени Ярослава Мудрого, Украина

Шибяев Александр Григорьевич, доктор технических наук, профессор, Одесский национальный морской университет, Украина

Шишка Роман Богданович, доктор юридических наук, профессор, Национальный авиационный университет, Украина

Шербань Игорь Васильевич, доктор технических наук, доцент, Россия

Элезович М Далибор, доктор исторических наук, доцент, Приштинский университет К Митровица, Сербия

Яровенко Василий Васильевич, доктор юридических наук, профессор, Морской государственный университет имени адмирала Г И Невельского, Россия

Яценко Александр Владимирович, профессор, Институт морехозяйства и предпринимательства, Украина

Евстропов Владимир Михайлович, доктор медицинских наук, профессор, Российская таможенная академия, Россия

Кононова Александра Евгеньевна, кандидат экономических наук, доцент, Приднепровская государственная академия строительства и архитектуры, Украина

Титова Светлана Викторовна, кандидат географических наук, доцент, Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина

Татарчук Театьяна Васильевна, кандидат технических наук, НУ "Запорожская политехника", Украина

Чухакина Светлана Васильевна, кандидат педагогических наук, доцент, Прикарпатский национальный университет имени Василия Стефаника, Украина

Бойко Руслан Васильевич, кандидат экономических наук, доцент, Хмельницкий национальный университет, Украина

Воропаева Татьяна Сергеевна, кандидат психологических наук, доцент, Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина

Захаренко Наталья Сергеевна, кандидат экономических наук, Приазовский государственный технический университет, Украина

Кириен Александр Павлович, кандидат технических наук, доцент, Приазовский государственный технический университет, Украина

Кияновский Александр Моисеевич, кандидат химических наук, доцент, Херсонский государственный аграрный университет, Украина

Тхаркахова Ирина Григорьевна, кандидат экономических наук, доцент, Адыгейский государственный университет, Россия

Ветровый Андрей Орестович, кандидат технических наук, доцент, Тернопольский национальный экономический университет, Украина

Ходаковская Ольга Васильевна, доктор экономических наук, старший научный сотрудник, Национальный научный центр "Институт аграрной экономики", Украина

Шатковский Андрей Петрович, доктор сельскохозяйственных наук, Институт водных проблем и мелиорации Национальной академии аграрных наук Украины, Украина

Катеринчук Иван Степанович, доктор технических наук, профессор, Национальная академия Государственной пограничной службы Украины имени Богдана Хмельницкого, Украина

Гончаренко Игорь Владимирович, доктор сельскохозяйственных наук, профессор, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, Украина

Горностай Орислава Богдановна, кандидат технических наук, доцент, Львовский государственный университет безопасности жизнедеятельности, Украина

Станиславчук Оксана Владимировна, кандидат технических наук, доцент, Львовский государственный университет безопасности жизнедеятельности, Украина

Мирус Александр-Зиновий Львович, кандидат химических наук, доцент, Львовский государственный университет безопасности жизнедеятельности, Украина

Нашинец-Наумова Анфиса Юрьевна, доктор юридических наук, доцент, Киевский университет имени Бориса Гринченко, Украина

Киселев Юрий Александрович, доктор географических наук, профессор, Уманский национальный университет садоводства, Украина

Смучтак Зинаида Васильевна, доктор экономических наук, доцент, Летная академия Национального авиационного университета, Украина

Поленова Галина Тихоновна, доктор филологических наук, профессор, Ростовский-на-Дону государственный экономический университет, Россия

Макеева Вера Степановна, доктор педагогических наук, профессор, Российский государственный университет физической культуры, спорта, молодежи и туризма, Россия

Бунчук Оксана Борисовна, доктор юридических наук, доцент, Черновицкий национальный университет имени Юрия Фельдковича, Украина

Гладух Евгений Владимирович, доктор фармацевтических наук, профессор, Национальный фармацевтический университет, Украина

Бенера Валентина Ефремовна, доктор педагогических наук, профессор, Кременецкая областная гуманитарно-педагогическая академия имени Тараса Шевченко, Украина

Демезенко Наталья Николаевна, доктор педагогических наук, профессор, Национальный педагогический университет им Драгоманова, Украина

Макаренко Андрей Викторович, кандидат педагогических наук, доцент, Донбасский государственный педагогический университет, Украина

Харковлюк-Балакина Наталья Валерьевна, кандидат биологических наук, доцент, ГУ "Институт геронтологии НАМН Украины", Украина

Чушенко Валентина Николаевна, кандидат фармацевтических наук, доцент, Национальный Фармацевтический университет, Украина

Малинина Нина Львовна, доктор философских наук, доцент, Дальневосточный федеральный университет », Россия

Бруханский Руслан Феоктистович, доктор экономических наук, профессор, Запорожский национальный университет, Украина

Заставецкая Леся Богдановна, доктор географических наук, профессор, Тернопольский национальный педагогический университет им В Гнатюка, Украина

Калабская Вера Степановна, кандидат педагогических наук, доцент, Уманский государственный педагогический университет имени Павла Тычины, Украина

Кутинцев Станислав Николаевич, доктор физико-математических наук, профессор, ВТТУ, Россия

Пикас Ольга Богдановна, доктор медицинских наук, профессор, Национальный медицинский университет имени А А Богомольца, Украина

Редакційна Рада

Аверченко Володимир Іванович, доктор технічних наук, професор, Брянський державний технічний університет, Росія
 Ангелова Поля Георгіївна, доктор економічних наук, професор, Господарська академія ім. Д. А. Ценова, Свиштов, Болгарія, Болгарія
 Аніміца Євген Георгійович, доктор географічних наук, професор, Уральський державний економічний університет, Росія
 Антонов Валерій Миколайович, доктор технічних наук, професор, Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут", Україна
 Антрапцева Надія Михайлівна, доктор хімічних наук, професор, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна
 Ахмаді Габдулахат Маликович, доктор ветеринарних наук, професор, Казанський (Приволзький) федеральний університет, Росія
 Бажев Риму Чамаловна, доктор хімічних наук, професор, Кабардино-Балкарський державний університет імені Х. М. Бербекова, Росія
 Батиргареева Владислава Станіславовна, доктор юридичних наук, Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, Україна
 Безгрових Тетяна Іванівна, доктор економічних наук, професор, Санкт-Петербурзький державний економічний університет, Росія
 Блатов Ігор Анатолійович, доктор фізико-математичних наук, професор, Поволзький державний університет телекомунікацій та інформатики, Росія
 Бурда Олексій Григорович, доктор економічних наук, професор, Кубанський державний аграрний університет, Росія
 Бухаріна Ірина Леонідівна, доктор біологічних наук, професор, Удмуртська державний університет, Росія
 Бушуєва Інна Володимирівна, доктор фармацевтичних наук, професор, Запорізький державний медичний університет, Україна
 Биков Юрій Олександрович, доктор технічних наук, професор, Московський державний університет шляхів сполучення, Росія
 Величко Степан Петрович, доктор педагогічних наук, професор, Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, Україна
 Візир Вадим Анатолійович, доктор медичних наук, професор, Запорізький державний медичний університет, Україна
 Вожегова Раїса Анатоліївна, доктор сільськогосподарських наук, професор, Інститут зрощуваного землеробства Національної академії аграрних наук України, Україна
 Волгірева Галина Павлівна, кандидат історичних наук, доцент, Пермський державний університет, Росія
 Волох Дмитро Степанович, доктор фармацевтичних наук, професор, Національний медичний університет імені О. О. Богомольця, Україна
 Ворожбітова Олександра Анатоліївна, доктор філологічних наук, професор, Сочинський державний університет, Росія
 Гавриленко Наталія Миколаївна, доктор педагогічних наук, доцент, Російський університет дружби народів, Росія
 Георгієвський Геннадій Вікторович, доктор фармацевтичних наук, старший науч. сотрудник, ДП «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів», Україна
 Гетьман Анатолій Павлович, доктор юридичних наук, професор, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна
 Гилев Геннадій Андрійович, доктор педагогічних наук, професор, Московський державний індустріальний університет, Росія
 Гончарук Сергій Миронович, доктор технічних наук, професор, Росія
 Грановська Людмила Миколаївна, доктор економічних наук, професор, Херсонський державний аграрний університет, Україна
 Гребньова Надія Миколаївна, доктор біологічних наук, професор, Росія
 Гризодуб Олександр Іванович, доктор хімічних наук, професор, ДП «Український науковий центр якості лікарських засобів», Україна
 Грищенко Світлана Анатоліївна, доктор біологічних наук, доцент, Уральська державна академія ветеринарної медицини, Росія
 Гузенко Олександр Павлович, доктор фармацевтичних наук, професор, Луганський державний медичний університет, Україна
 Демидова В. Г., кандидат педагогічних наук, доцент, Україна
 Денисов Сергій Олександрович, доктор сільськогосподарських наук, професор, Росія
 Дорофеев Андрій Вікторович, доктор педагогічних наук, доцент, Башкирська державний університет, Росія
 Дорохіна Олена Юріївна, доктор економічних наук, доцент, Російський економічний університет імені Г. В. Плеханова, Росія
 Ермагамбет Болат Толеуханович, доктор хімічних наук, професор, Директор Інституту хімії вугілля і технологій ТОО, Казахстан
 Жовтоног Ольга Ігорівна, доктор сільськогосподарських наук, Інститут водних проблем і меліорації НААН, Україна
 Захаров Олег Володимирович, доктор технічних наук, професор, Саратовський державний технічний університет, Росія
 Зубков Руслан Сергійович, доктор економічних наук, доцент, Миколаївський міжрегіональний інститут розвитку человекависшего навчального закладу «Університет» Україн», Україна
 Іржі Хлаула, доктор геолого-мінералогічних наук, професор, FLKR - Університет Т. Баті, Злін, Чехія
 Калайда Володимир Тимофійович, доктор технічних наук, професор, Томський державний університет, Росія
 Каленик Тетяна Кузьмівна, доктор біологічних наук, професор, Далекосхідний федеральний університет, Росія
 Кантаровіч Ю. Л., кандидат мистецтвознавства, Одеська національна музична академія, Україна
 Капітанів Василь Павлович, доктор технічних наук, професор, Одеський національний морський університет, Україна
 Карпова Наталія Костянтинівна, доктор педагогічних наук, професор, Південний федеральний університет, Росія
 Кафарський Володимир Іванович, доктор юридичних наук, професор, директор науч.-ис. центру укр. конституціоналізму, Україна
 Кирилова Олена Вікторівна, доктор технічних наук, доцент, Одеський національний морський університет, Україна
 Кириченко Олександр Анатолійович, доктор юридичних наук, професор, Україна
 Климова Наталія Володимирівна, доктор економічних наук, професор, Кубанський державний аграрний університет, Росія

Князева Ольга Олександрівна, доктор біологічних наук, доцент, Башкирська державний медичний університет, Росія
 Коваленко Олена Михайлівна, доктор філософських наук, професор, Південний федеральний університет, Росія
 Коваленко Петро Іванович, доктор технічних наук, професор, Інститут водних проблем і меліорації Національної академії аграрних наук України, Україна
 Кокебаева Гульжаухар Какеновна, доктор історичних наук, професор, Казахський національний університет імені аль-Фарабі, Казахстан
 Кондратов Дмитро В'ячеславович, доктор фізико-математичних наук, доцент, Російська академія народного господарства та державної служби при Президенті Російської Федерації, Росія
 Копалень Богдан Володимирович, доктор технічних наук, професор, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Україна
 Косенко Надія Федорівна, доктор технічних наук, доцент, Іванівський державний хіміко-технологічний університет, Росія
 Костенко Василь Іванович, доктор сільськогосподарських наук, професор, Україна
 Котляров Володимир Владиславович, доктор сільськогосподарських наук, професор, КубГАУ, Росія
 Коцине Юрій Юрійович, доктор економічних наук, доцент, Санкт-Петербурзький державний політехнічний університет, Росія
 Кравчук Ганна Вікторівна, доктор економічних наук, професор, Академія державної пенітенціарної служби, Україна
 Круглов Валерій Михайлович, доктор технічних наук, професор, Московський державний університет шляхів сполучення, Росія
 Кудерін Марат Крикбаєвич, доктор технічних наук, професор, ПГУ ім. С. Торайгирова, Казахстан
 Курман Петро Юрійович, доктор економічних наук, професор, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Україна
 Кухар Олена Володимирівна, доктор біологічних наук, доцент, Казахський агротехнічний університет імені С. Сейфулліна, Казахстан
 Лапкіна Інна Олександрівна, доктор економічних наук, професор, Одеський національний морський університет, Україна
 Латигіна Наталія Анатоліївна, доктор політологічних наук, професор, Київський національний торговельно-економічний університет, Україна
 Лебедєв Анатолій Тимофійович, доктор технічних наук, професор, Ставропольський державний аграрний університет, Росія
 Лебедєва Лариса Олександрівна, кандидат психологічних наук, доцент, Мордовський державний університет, Росія
 Ліпич Тамара Іванівна, доктор філософських наук, доцент, Белгородський державний університет, Росія
 Ломотко Денис Вікторович, доктор технічних наук, професор, Українська державна академія залізничного транспорту, Україна
 Літкіна Лариса Володимирівна, доктор філологічних наук, доцент, Російська академія народного господарства та державної служби при Президенті Російської Федерації, Росія
 Ляльська Галина Борисівна, доктор фізико-математичних наук, професор, Пермський державний технічний університет, Росія
 Майданюк Ірина Зіновівна, доктор філософських наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна
 Макарова Ірина Вікторівна, доктор технічних наук, професор, Казанський (Приволзький) федеральний університет, Росія
 Максим Віктор Іванович, доктор хімічних наук, професор, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна
 Малахов А. В., доктор фізико-математичних наук, професор, Україна
 Мальцева Анна Василівна, доктор соціологічних наук, доцент, Алтайський державний університет, Росія
 Мельник Олена Олександрівна, доктор економічних наук, доцент, Київський національний університет технологій та дизайну, Україна
 Міляева Лариса Григорівна, доктор економічних наук, професор, Бійський технологічний інститут (філія) «Алтайський державний технічний університет імені П. П. Ползунова», завідувач кафедри економіки підприємництва, Росія
 Мішеніна Тетяна Михайлівна, доктор педагогічних наук, професор, Криворізький державний педагогічний університет, Україна
 Могилюк І. М., кандидат педагогічних наук, професор, Україна
 Моїсейкін Людмила Гучаєвна, доктор біологічних наук, професор, Коломацький державний університет, Росія
 Морозов Олексій Володимирович, доктор сільськогосподарських наук, професор, Херсонський державний аграрний університет, Україна
 Морозова Тетяна Юріївна, доктор технічних наук, професор, Московський державний університет приладобудування і інформатики, Росія
 Нефедьєва Олена Едуардівна, доктор біологічних наук, доцент, Волгоградський державний технічний університет, Росія
 Миколаєва Алла Дмитрівна, доктор педагогічних наук, професор, Північно-Східний федеральний університет імені М. К. Аммосова, Росія
 Орлов Микола Михайлович, доктор наук з державного управління, доцент, Академія внутрішніх військ МВС України, кафедра оперативного примінення ВВ, Україна
 Отепова Гульфіра Елубаєвна, доктор історичних наук, професор, Павлодарський державний педагогічний інститут, Казахстан
 Павленко Анатолій Михайлович, доктор технічних наук, професор, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка, Україна
 Парунакян Ваагн Еміль, доктор технічних наук, професор, Приазовський державний технічний університет, Україна
 Патица Микола Володимирович, доктор сільськогосподарських наук, професор, Національний науковий центр "Інститут землеробства НААН", Україна
 Пахомова Олена Анатоліївна, доктор економічних наук, доцент, Міжнародний університет природи, суспільства, і людини "Дубна", Росія
 Паучурін Герман Васильович, доктор технічних наук, професор, Нижгородський державний технічний університет імені Р. С. Алексєєва, Росія
 Першин Володимир Федорович, доктор технічних наук, професор, Тамбовський державний технічний університет, Росія
 Піганов Михайло Миколайович, доктор технічних наук, професор, Самарський державний аерокосмічний університет імені академіка С. П. Королева, Росія

Поляков Андрій Павлович, доктор технічних наук, професор, Вінницький національний технічний університет, Україна
 Попов Віктор Сергійович, доктор технічних наук, професор, Саратовський державний технічний університет, Росія
 Попова Таїсія Георгіївна, доктор філологічних наук, професор, Російський університет дружби народів, Росія
 Растрігіна Алла Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, Волгоградський державний педагогічний університет імені Володимира Виноченка, Шевченко, 1, м Кропивницький, Україна
 Ребезо Максим Борисович, доктор сільськогосподарських наук, професор, Росія
 Резніков Андрій Валентинович, доктор економічних наук, доцент, Московський державний технологічний університет "Станкін", Росія
 Рокочинський Анатолій Миколайович, доктор технічних наук, професор, Національний університет водного господарства та природокористування, Україна
 Ромащенко Михайло Іванович, доктор технічних наук, професор, Інститут водних проблем і меліорації Національної академії аграрних наук України, Україна
 Рілов Сергій Іванович, кандидат економічних наук, професор, Одеський національний морський університет, Україна
 Савельєва Неллі Олександрівна, доктор економічних наук, професор, Сочинський державний університет, Росія
 Сафаров Артур Махмудович, доктор філологічних наук, старший викладач, Росія
 Светлов Віктор Олександрович, доктор філософських наук, професор, Петербурзький державний університет шляхів сполучення, Росія
 Семенцов Георгій Никифорович, доктор технічних наук, професор, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Україна
 Вересень Микола Миколайович, доктор біологічних наук, професор, Волгоградська державна академія фізичної культури, Росія
 Сидорович Марина Михайлівна, доктор педагогічних наук, професор, Херсонський державний університет, Україна
 Сирота Наум Михайлович, доктор політологічних наук, професор, Державний університет аерокосмічного приладобудування, Росія
 Смирнов Євген Іванович, доктор педагогічних наук, професор, Ярославський державний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського, Росія
 Соколова Надія Геннадіївна, доктор економічних наук, доцент, Іжевський державний технічний університет, Росія
 Стародубцев Володимир Михайлович, доктор біологічних наук, професор, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна
 Стегній Василь Миколайович, доктор соціологічних наук, професор, Пермський державний технічний університет, Росія
 Степенко Валерій Єфремович, доктор юридичних наук, доцент, Тихоокеанський державний університет, Росія
 Стопець Олександр Васильович, доктор філософських наук, доцент, Одеський національний морський університет, Україна
 Стопець Василь Григорович, кандидат філологічних наук, доцент, Одеський національний морський університет, Україна
 Стрельцова Олена Дмитрівна, доктор економічних наук, доцент, Південно-Російський державний технічний університет (НПІ), Росія
 Сухенко Юрій Григорович, доктор технічних наук, професор, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна
 Сухова Марія Геннадіївна, доктор географічних наук, доцент, Гірничо-Алтайський державний університет, Росія
 Тараріко Юрій Олександрович, доктор сільськогосподарських наук, професор, Україна
 Тарасенко Лариса Вікторівна, доктор соціологічних наук, професор, Південний федеральний університет, Росія
 Тестів Борис Вікторович, доктор біологічних наук, професор, Тобольська комплексна наукова станція Уро РАН, г Тобольск, Росія
 Токарєва Наталя Геннадіївна, кандидат медичних наук, доцент, Медичний інститут ФГБОУ ВО "МДУ ім. Н.П. Огарьова, Росія
 Толбатов Андрій Володимирович, кандидат технічних наук, доцент, Сумський національний аграрний університет, Україна
 Тонков Євген Євгенович, доктор юридичних наук, професор, Юридичний інститут Національного дослідницького університету «Білгородський державний університет», Росія
 Тригуб Петро Микитович, доктор історичних наук, професор, Україна
 Тунгубаєва Зіна Байбагуєвна, доктор біологічних наук, Казахстан
 Національний Педагогічний Університет імені Абая, Казахстан
 Устенко Сергій Анатолійович, доктор технічних наук, доцент, Миколаївський державний університет ім. В.О. СУХОМЛІНСЬКОГО, Україна
 Фатєєва Надія Михайлівна, доктор біологічних наук, професор, Тюменський державний університет, Росія
 Фатихова Алевтина Леонтіївна, доктор педагогічних наук, доцент, Башкирська державний університет (Стерлитамакський філія), Росія
 Федоршин Дмитро Дмитрович, доктор геолого-мінералогічних наук, професор, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Україна
 Федотова Галина Олександрівна, доктор педагогічних наук, професор, Новгородський державний університет, Росія
 Федяніна Людмила Миколаївна, доктор медичних наук, професор, Далекосхідний федеральний університет, Росія
 Хабібуллін Рифат Габдулхакович, доктор технічних наук, професор, Казанський (Привольський) федеральний університет, Росія
 Ходалова Ніна Павлівна, доктор педагогічних наук, доцент, Московський міський педагогічний університет, Росія
 Хребіна Світлана Володимирівна, доктор психологічних наук, професор, Пятигорський державний лінгвістичний університет, Росія
 Червоний Іван Федорович, доктор технічних наук, професор, Запорізька державна інженерна академія, Україна
 Чигиринська Наталя Вячеславівна, доктор педагогічних наук, професор, Волгоградський державний технічний університет, Росія
 Чурєкова Тетяна Михайлівна, доктор педагогічних наук, професор, Росія
 Шайко-Шайковський Олександр Геннадійович, доктор технічних наук, професор, Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, Україна
 Шаповалов Валентин Валерійович, доктор фармацевтичних наук, професор, Харківська медична академія післядипломної освіти, Україна
 Шаповалов Валерій Володимирович, доктор фармацевтичних наук, професор, Харківська обласна державна адміністрація, Україна

Шаповалова Вікторія Олексіївна, доктор фармацевтичних наук, професор, Харківська медична академія післядипломної освіти, Україна
 Шарага Василь Андрійович, доктор хімічних наук, доцент, Бельський державний університет "Аліку Руссо", Молдова
 Шевченко Лариса Василівна, доктор ветеринарних наук, професор, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна
 Шепітько Валерій Юрійович, доктор юридичних наук, професор, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна
 Шибєв Олександр Григорович, доктор технічних наук, професор, Одеський національний морський університет, Україна
 Шишка Роман Богданович, доктор юридичних наук, професор, Національний авіаційний університет, Україна
 Шербань Ігор Васильович, доктор технічних наук, доцент, Росія
 Елезовіч М. Далібор, доктор історичних наук, доцент, Приштинський університет К. Мітровица, Сербія
 Яровенко Василь Васильович, доктор юридичних наук, професор, Морський державний університет імені адмірала Г.Г. Невельського, Росія
 Яценко Олександр Володимирович, професор, Інститут моргосподарства і підприємництва, Україна
 Євтропов Володимир Михайлович, доктор медичних наук, професор, Російська митна академія, Росія
 Кононова Олександра Євгенівна, кандидат економічних наук, доцент, Придніпровська державна академія будівництва і архітектури, Україна
 Титова Світлана Вікторівна, кандидат географічних наук, доцент, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
 Татарчук Тетяна Василівна, кандидат технічних наук, НУ "Запорізька політехніка", Україна
 Чупахіна Світлана Василівна, кандидат педагогічних наук, доцент, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна
 Бойко Руслан Васильович, кандидат економічних наук, доцент, Хмельницький національний університет, Україна
 Воронаєва Тетяна Сергіївна, кандидат психологічних наук, доцент, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
 Захаренко Наталя Сергіївна, кандидат економічних наук, Приазовський державний технічний університет, Україна
 Кірін Олександр Павлович, кандидат технічних наук, доцент, Приазовський державний технічний університет, Україна
 Киянівський Олександр Мойсейович, кандидат хімічних наук, доцент, Херсонський державний аграрний університет, Україна
 Тхаркахова Ірина Григорівна, кандидат економічних наук, доцент, Адигейський державний університет, Росія
 Вітровий Андрій Орестович, кандидат технічних наук, доцент, Тернопільський національний економічний університет, Україна
 Ходаловська Ольга Василівна, доктор економічних наук, старший науковий співробітник, Національний науковий центр "Інститут аграрної економіки", Україна
 Шатковський Андрій Петрович, доктор сільськогосподарських наук, Інститут водних проблем і меліорації Національної академії аграрних наук України, Україна
 Катеринчук Іван Степанович, доктор технічних наук, професор, Національна академія державної ПРИКОРДОННОЇ служби України імені Богдана Хмельницького, Україна
 Гончаренко Ігор Володимирович, доктор сільськогосподарських наук, професор, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна
 Горностаєв Оріслава Богданівна, кандидат технічних наук, доцент, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, Україна
 Станіславчук Оксана Володимирівна, кандидат технічних наук, доцент, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, Україна
 Мірус Олександр-Зеновій Львович, кандидат хімічних наук, доцент, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, Україна
 Напінєць-Наумова Анфіса Юріївна, доктор юридичних наук, доцент, Київський університет імені Бориса Грінченка, Україна
 Кисельов Юрій Олександрович, доктор географічних наук, професор, Уманський національний університет садівництва, Україна
 Смутчак Зінаїда Василівна, доктор економічних наук, доцент, Льотна академія національного авіаційного університету, Україна
 Поленова Галина Тихонівна, доктор філологічних наук, професор, Ростовський-на-Дону державний економічний університет, Росія
 Макеєва Віра Степанівна, доктор педагогічних наук, професор, Російський державний університет фізичної культури, спорту, молоді та туризму, Росія
 Бунчук Оксана Борисівна, доктор юридичних наук, доцент, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна
 Гладух Євген Володимирович, доктор фармацевтичних наук, професор, Національний фармацевтичний університет, Україна
 Бенєра Валентина Єфремівна, доктор педагогічних наук, професор, Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія імені Тараса Шевченка, Україна
 Демєнюк Наталя Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, Національний педагогічний університет ім. Драгоманова, Україна
 Макаренко Андрій Вікторович, кандидат педагогічних наук, доцент, Донбаський державний педагогічний університет, Україна
 Харковлюк-Балакіна Наталя Валеріївна, кандидат біологічних наук, доцент, ДУ "Інститут геронтології НАМН України", Україна
 Чушенко Валентина Миколаївна, кандидат фармацевтичних наук, доцент, Національний фармацевтичний університет, Україна
 Малиніна Ніна Львівна, доктор філософських наук, доцент, Далекосхідний федеральний університет, Росія
 Бруханський Руслан Феоктистович, доктор економічних наук, професор, Західноукраїнський національний університет, Україна
 Заставецька Леся Богданівна, доктор географічних наук, професор, Тернопільський національний педагогічний університет ім. В.Гнатюка, Україна
 Калабська Віра Степанівна, кандидат педагогічних наук, доцент, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Україна
 Кутішев Станіслав Миколайович, доктор фізико-математичних наук, професор, ВГТУ, Росія
 Пікас Ольга Богданівна, доктор медичних наук, професор, Національний медичний університет імені О.О. Богомольця, Україна

Editorial board

Averchenkov Vladimir Ivanovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Bryansk State Technical University, Russia
 Angelova Polya Georgieva, Doctor of Economic Sciences, Professor, Economic Academy D A Tsenova, Svishov, Bulgaria, Bulgaria
 Animica Evgenij Georgievich, Doctor of Geographical Sciences, Professor, Ural State University of Economics, Russia
 Antonov Valerij Nikolaevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, National Technical University of Ukraine "Kiev Polytechnic Institute", Ukraine
 Antrapeva Nadezhda Mihajlovna, Doctor of Chemical Sciences, Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
 Ahmadiyev Gabbulhat Malikovich, Doctor of Veterinary Sciences, Professor, Kazan (Volga) Federal University, Russia
 Bazheva Rima Chamalovna, Doctor of Chemical Sciences, Professor, Kabardino-Balkarian State University named after H M Berbekov, Russia
 Batyrgareeva Vladislava Stanislavovna, Doctor of Law, Research Institute for the Study of Crime Problems named after academician V V Stashisa NAPRN of Ukraine, Ukraine
 Bezdenzhnyh Tatyana Ivanovna, Doctor of Economic Sciences, Professor, St Petersburg State University of Economics, Russia
 Blatov Igor Anatolevich, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor, Volga State University of Telecommunications and Informatics, Russia
 Burda Aleksey Grigorevich, Doctor of Economic Sciences, Professor, Kuban State Agrarian University, Russia
 Buharina Irina Leonidovna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Udmurt State University, Russia
 Bushueva Inna Vladimirovna, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Zaporizhzhya State Medical University, Ukraine
 Bykov Yuriy Aleksandrovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Moscow State University of Railway Engineering, Russia
 Velichko Stepan Petrovich, Doctor of Education, Professor, Kirovograd State Pedagogical University named after Vladimir Vinnichenko, Ukraine
 Vizir Vadim Anatolevich, Doctor of Medical Sciences, Professor, Zaporizhzhya State Medical University, Ukraine
 Vozhegova Raisa Anatolevna, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Institute of Irrigated Agriculture of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Ukraine
 Volgrieva Galina Pavlovna, Candidate of Historical Sciences, assistant professor, Perm State University, Russia
 Voloh Dmitriy Stepanovich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, A A National Medical University Pilgrim, Ukraine
 Vorozhitova Aleksandra Anatolevna, Doctor of Philology, Professor, Sochi State University, Russia
 Gavrilenko Nataliya Nikolaevna, Doctor of Education, assistant professor, Peoples' Friendship University of Russia, Russia
 Georgievskij Gennadiy Viktorovich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, senior scientific employee, SE "Ukrainian Scientific Pharmacopoeia Center for the Quality of Medicines", Ukraine
 Getman Anatolij Pavlovich, Doctor of Law, Professor, National Law University named after Yaroslav the Wise, Ukraine
 Gilev Gennadiy Andreevich, Doctor of Education, Professor, Moscow State Industrial University, Russia
 Goncharuk Sergej Mironovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russia
 Granovskaya Lyudmila Nikolaevna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Kherson State Agrarian University, Ukraine
 Grebneva Nadezhda Nikolaevna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Russia
 Grizodub Aleksandr Ivanovich, Doctor of Chemical Sciences, Professor, SE "Ukrainian Scientific Center for the Quality of Medicines", Ukraine
 Grichenko Svetlana Anatolevna, Doctor of Biological Sciences, assistant professor, Ural State Academy of Veterinary Medicine, Russia
 Gudzenko Aleksandr Pavlovich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Lugansk State Medical University, Ukraine
 Demidova V G, candidate of pedagogical sciences, assistant professor, Ukraine
 Denisov Sergej Aleksandrovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Russia
 Dorofeev Andrej Viktorovich, Doctor of Education, assistant professor, Bashkir State University, Russia
 Dorofina Elena Yurevna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, G V Russian University of Economics Plekhanova, Russia
 Ermagambet Bolat Toleuhanovich, Doctor of Chemical Sciences, Professor, Director of the Institute of Coal Chemistry and Technology LLP, Kazakhstan
 Zhovtonog Olga Igorevna, Doctor of Agricultural Sciences, Institute of Water Problems and Land Reclamation NAAS, Ukraine
 Zaharov Oleg Vladimirovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Saratov State Technical University, Russia
 Zubkov Ruslan Sergeevich, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Nikolaev Interregional Institute for Human Development of the Higher Educational Institution "University of Ukraine", Ukraine
 Irzhi Hlahula, Doctor of Geological and Mineralogical Sciences, Professor, FLKR - T Bati University, Zlin, Czech
 Kalajda Vladimir Timofeevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Tomsk State University, Russia
 Kalenik Tatyana Kuzminichna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Far Eastern Federal University, Russia
 Kantarovich Yu L, Ph D in History of Arts, Odessa National Music Academy, Ukraine
 Kapitanov Vasilij Pavlovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
 Karpova Nataliya Konstantinovna, Doctor of Education, Professor, South Federal University, Russia
 Kafarskij Vladimir Ivanovich, Doctor of Law, Professor, Director of Science Center of Ukrainian Constitutionalism, Ukraine
 Kirillova Elena Viktorovna, Doctor of Technical Sciences, assistant professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
 Kirichenko Aleksandr Anatolevich, Doctor of Law, Professor, Ukraine
 Klimova Natalya Vladimirovna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Kuban State Agrarian University, Russia
 Knyazeva Olga Aleksandrovna, Doctor of Biological Sciences, assistant professor, Bashkir State Medical University, Russia
 Kovalenko Elena Mihajlovna, doctor of philosophical science, Professor, South Federal University, Russia
 Kovalenko Petr Ivanovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Institute of Water Problems and Land Reclamation of the National Academy of Agrarian

Sciences of Ukraine, Ukraine
 Kokebaeva Gulzhauhar Kakenovna, Doctor of Historical Sciences, Professor, Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan
 Kondratov Dmitriy Vyacheslavovich, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, assistant professor, Russian Academy of National Economy and Public Administration under the President of the Russian Federation, Russia
 Kopej Bogdan Vladimirovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine
 Kosenko Nadezhda Fedorovna, Doctor of Technical Sciences, assistant professor, Ivanovo State University of Chemical Technology, Russia
 Kostenko Vasilij Ivanovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Ukraine
 Kotlyarov Vladimir Vladislavovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Kuban State Agrarian University, Russia
 Kochinev Yuriy Yurevich, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, St Petersburg State Polytechnic University, Russia
 Kravchuk Anna Viktorovna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Academy of the State Prison Service, Ukraine
 Kruglov Valerij Mihajlovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Moscow State University of Railway Engineering, Russia
 Kuderin Marat Krykbaevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, PSU named after S Toraygrovna, Kazakhstan
 Kurmaev Petr Yurevich, Doctor of Economic Sciences, Professor, Uman State Pedagogical University named after Pavel Tychyna, Ukraine
 Kuhar Elena Vladimirovna, Doctor of Biological Sciences, assistant professor, Kazakh Agro Technical University S Seifullina, Kazakhstan
 Lapkina Inna Aleksandrovna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
 Latiyina Natalya Anatolevna, Doctor of Political Science, Professor, Kiev National University of Trade and Economics, Ukraine
 Lebedev Anatolij Timofeevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Stavropol State Agrarian University, Russia
 Lebedeva Larisa Aleksandrovna, candidate of psychological sciences, assistant professor, Mordovian State University, Russia
 Lipich Tamara Ivanovna, doctor of philosophical science, assistant professor, Belgorod State University, Russia
 Lomoto Denis Viktorovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ukrainian State Academy of Railway Transport, Ukraine
 Lytkina Larisa Vladimirovna, Doctor of Philology, assistant professor, Russian Academy of National Economy and Public Administration under the President of the Russian Federation, Russia
 Lyalkina Galina Borisovna, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor, Perm National Research Polytechnic University, Russia
 Majdanyuk Irina Zinovievna, doctor of philosophical science, assistant professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
 Makarova Irina Viktorovna, Doctor of Technical Sciences, Professor, Kazan (Volga) Federal University, Russia
 Maksin Viktor Ivanovich, Doctor of Chemical Sciences, Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
 Malahov A V, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor, Ukraine
 Malceva Anna Vasilevna, Doctor of Sociology, assistant professor, Altai State University, Russia
 Melnik Alyona Alekseevna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Kiev National University of Technology and Design, Ukraine
 Milyaeva Larisa Grigorevna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Biysk Technological Institute (branch) "Altai State Technical University named after I I Polzunova", head of the department of business economics, Russia
 Mishenina Tatyana Mihajlovna, Doctor of Education, Professor, Kryvyi Rih State Pedagogical University, Ukraine
 Mogilevskaya I M, candidate of pedagogical sciences, Professor, Ukraine
 Moisejina Lyudmila Guchaeвна, Doctor of Biological Sciences, Professor, Kalmyk State University, Russia
 Morozov Aleksey Vladimirovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Kherson State Agrarian University, Ukraine
 Morozova Tatyana Yurevna, Doctor of Technical Sciences, Professor, Moscow State University of Instrument Engineering and Computer Science, Russia
 Nefedeva Elena Eduardovna, Doctor of Biological Sciences, assistant professor, Volgograd State Technical University, Russia
 Nikolaeva Alla Dmitrievna, Doctor of Education, Professor, Northeast Federal University named after M K Ammosova, Russia
 Orlov Nikolaj Mihajlovich, Doctor of Science in Public Administration, assistant professor, Academy of Internal Troops of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Department of Operational Conquest of the BB, Ukraine
 Otepova Gulgira Elubaeвна, Doctor of Historical Sciences, Professor, Pavlodar State Pedagogical Institute, Kazakhstan
 Pavlenko Anatolij Mihajlovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Poltava National Technical University Yuri Kondratyuk, Ukraine
 Parunakyan Vaagn Emilevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Priazov State Technical University, Ukraine
 Patyka Nikolaj Vladimirovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, National Scientific Center "Institute of Agriculture of NAAS", Ukraine
 Pahomova Elena Anatolevna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, International University of Nature, Society, and Man "Dubna", Russia
 Pachurin German Vasilevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Nizhny Novgorod State Technical University R E Alekseeva, Russia
 Pershin Vladimir Fedorovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Tambov State Technical University, Russia
 Piganov Mihail Nikolaevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Samara State Aerospace University named after academician S P Queen, Russia
 Polyakov Andrej Pavlovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Vinnitsa National Technical University, Ukraine
 Popov Viktor Sergeevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Saratov State Technical University, Russia
 Popova Taisiya Georgievna, Doctor of Philology, Professor, Peoples' Friendship University of Russia, Russia
 Rastrygina Alla Nikolaevna, Doctor of Education, Professor, Kirovograd State Pedagogical University named after Vladimir Vinnichenko, I Shevchenko, Kropyvnytskyi, Ukraine
 Rebezov Maksim Borisovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Russia
 Reznikov Andrej Valentinovich, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Moscow State Technological University "Stankin", Russia
 Rokochinskij Anatolij Nikolaevich, Doctor of Technical Sciences, Professor,

National University of Water Resources and Environmental Management, Ukraine
 Romashenko Mihail Ivanovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Institute of Water Problems and Land Reclamation of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Ukraine
 Rylov Sergej Ivanovich, PhD in Economics, Professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
 Saveleva Nelli Aleksandrovna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Sochi State University, Russia
 Safarov Artur Mahmudovich, Doctor of Philology, Senior Lecturer, Russia
 Svetlov Viktor Aleksandrovich, doctor of philosophical science, Professor, Petersburg State University of Railway Engineering, Russia
 Semencov Georgij Nikiforovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine
 Sentyabrev Nikolaj Nikolaevich, Doctor of Biological Sciences, Professor, Volgograd State Academy of Physical Culture, Russia
 Sidorovich Marina Mihajlovna, Doctor of Education, Professor, Kherson State University, Ukraine
 Sirotina Naum Mihajlovich, Doctor of Political Science, Professor, State University of Aerospace Instrumentation, Russia
 Smirnov Evgenij Ivanovich, Doctor of Education, Professor, Yaroslavl State Pedagogical University named after K D Ushinsky, Russia
 Sokolova Nadezhda Gennadevna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Izhevsk State Technical University, Russia
 Starodubcev Vladimir Mihajlovich, Doctor of Biological Sciences, Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
 Stegnij Vasilij Nikolaevich, Doctor of Sociology, Professor, Perm National Research Polytechnic University, Russia
 Stepenko Valerij Efremovich, Doctor of Law, assistant professor, Pacific State University, Russia
 Stoypec Olesandr Vasilovich, Doctor of Philosophy, assistant professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
 Stoypec Vasil Grigorovich, Candidate of Philology, assistant professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
 Strelcova Elena Dmitrievna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, South Russian State Technical University (NPI), Russia
 Suhenko Yuriy Grigorevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
 Suhova Mariya Gennadevna, Doctor of Geographical Sciences, assistant professor, Gorno-Altai State University, Russia
 Tarariko Yuriy Aleksandrovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Ukraine
 Tarasenko Larisa Viktorovna, Doctor of Sociology, Professor, South Federal University, Russia
 Testov Boris Viktorovich, Doctor of Biological Sciences, Professor, Tobolsk Integrated Scientific Station, Ural Branch of the Russian Academy of Sciences, Tobolsk, Russia
 Tokareva Natalya Gennadevna, Candidate of Medical Sciences, assistant professor, Medical Institute FSBEI HE "Moscow State University named after NP Ogarev, Russia
 Tolbatov Andrej Vladimirovich, candidate of technical sciences, assistant professor, Sumy National Agrarian University, Ukraine
 Tonkov Evgenij Evgenievich, Doctor of Law, Professor, Law Institute of the National Research University Belgorod State University, Russia
 Trigub Petr Nikitovich, Doctor of Historical Sciences, Professor, Ukraine
 Tungushbaeva Zina Bajbagusovna, Doctor of Biological Sciences, Kazakh National Pedagogical University named after Abay, Kazakhstan
 Ustenko Sergej Anatolevich, Doctor of Technical Sciences, assistant professor, Nikolaev State University named after V O Sukhomlinsky, Ukraine
 Fateeva Nadezhda Mihajlovna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Tyumen State University, Russia
 Fathyova Alevtina Leontevna, Doctor of Education, assistant professor, Bashkir State University (Sterlitamak branch), Russia
 Fedorishin Dmitro Dmitrovich, Doctor of Geological and Mineralogical Sciences, Professor, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine
 Fedotova Galina Aleksandrovna, Doctor of Education, Professor, Novgorod State University, Russia
 Fedyanina Lyudmila Nikolaevna, Doctor of Medical Sciences, Professor, Far Eastern Federal University, Russia
 Habibullin Rifat Gabdulhakovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Kazan (Volga) Federal University, Russia
 Hodakova Nina Pavlovna, Doctor of Education, assistant professor, Moscow City Pedagogical University, Russia
 Hrebina Svetlana Vladimirovna, Doctor of Psychology, Professor, Pyatigorsk State Linguistic University, Russia
 Chervonyj Ivan Fedorovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Zaporizhzhya State Engineering Academy, Ukraine
 Chigirinskaya Natalya Vyacheslavovna, Doctor of Education, Professor, Volgograd State Technical University, Russia
 Churekova Tatyana Mihajlovna, Doctor of Education, Professor, Russia
 Shajko-Shajkovskij Aleksandr Gennadevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Chernivtsi National University Y Fedkovich, Ukraine
 Shapovalov Valentin Valerevich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Kharkov Medical Academy of Postgraduate Education, Ukraine
 Shapovalov Valerij Vladimirovich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Kharkiv Regional State Administration, Ukraine
 Shapovalova Viktoriya Alekseevna, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Kharkov Medical Academy of Postgraduate Education, Ukraine
 Sharagov Vasilij Andreevich, Doctor of Chemical Sciences, assistant professor, Balti State University "Alecu Russo", Moldova
 Shevchenko Larisa Vasilevna, Doctor of Veterinary Sciences, Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
 Shepitko Valerij Yurevich, Doctor of Law, Professor, National Law University named after Yaroslav the Wise, Ukraine
 Shibaev Aleksandr Grigorevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
 Shishka Roman Bogdanovich, Doctor of Law, Professor, National Aviation University, Ukraine
 Sherban Igor Vasilevich, Doctor of Technical Sciences, assistant professor, Russia
 Elezovich M Dalibor, Doctor of Historical Sciences, assistant professor, Pristina University K Mitrovia, Serbia
 Yarovenko Vasilij Vasilevich, Doctor of Law, Professor, Admiral G I Maritime State University Nevelsky, Russia
 Yacenko Aleksandr Vladimirovich, Professor, Institute of Maritime Economics and Entrepreneurship, Scientific Research Design Institute of the Marine Fleet of

Ukraine, Ukraine
 Evstropov Vladimir Mikhailovich, Doctor of Medical Sciences, Professor, Russian Customs Academy, Russia
 Kononova Alexandra Evgenievna, PhD in Economics, docent, Pridneprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture, Ukraine
 Svitlana Titova, PhD in Geography, docent, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine
 Tatarchuk Tetiana, PhD in technical sciences, NU "Zaporizhzhya Polytechnic", Ukraine
 Chupakhina Svitlana Vasylivna, PhD in pedagogical sciences, docent, Vasil Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine
 Boiko Ruslan Vasilovich, PhD in Economics, docent, Khmelnytsky National University, Ukraine
 Voropayeva Tetiana Sergiivna, PhD in Psychology, docent, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine
 Zakharenko Natalia, PhD in Economics, Priazov State Technical University, Ukraine
 Kirkin Olesandr Pavlovich, PhD in technical sciences, docent, Priazov State Technical University, Ukraine
 Kyianovskiy Aleksandr Moiseevich, PhD in Chemistry, docent, Kherson State Agrarian University, Ukraine
 Tharkahova Irina Grigorevna, PhD in Economics, docent, Adyge State University, Russia
 Vitroviy Andriy Orestovych, PhD in technical sciences, docent, Ternopil National Economic University, Ukraine
 Khodakivska Olga, Doctor of Economic Sciences, senior research assistant, National Research Center "Institute of Agrarian Economics", Ukraine
 Shatkovskiy Andrii, Doctor of Agricultural Sciences, Institute of Water Problems and Melioration of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Ukraine
 Katerynychuk Ivan Stepanovych, Doctor of Technical Sciences, Professor, National Academy of the State Border Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytsky, Ukraine
 Goncharenko Igor Vladimirovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, National University of Bioresources and Nature Management of Ukraine, Ukraine
 Gornostaj Oryslava Bogdanivna, PhD in technical sciences, docent, Lviv State University of Life Safety, Ukraine
 Stanislavchuk Oksana Volodymyrivna, PhD in technical sciences, docent, Lviv State University of Life Safety, Ukraine
 Mirus Olesandr-Zenovij Lvovich, PhD in Chemistry, docent, Lviv State University of Life Safety, Ukraine
 Nashynets-Naumova Anfisa, Doctor of Law, docent, Boris Grinchenko Kyiv University, Ukraine
 Kyselov Iurii Olexandrovych, Doctor of Geographical Sciences, Professor, Uman National University of Horticulture, Ukraine
 Smutchak Zinaida Vasylivna, Doctor of Economic Sciences, docent, Flight Academy of the National Aviation University, Ukraine
 Polenova Galina Tikhonovna, Doctor of Philology, Professor, Rostov-on-Don State University of Economics, Russia
 Makeeva Vera Stepanovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Russian State University of Physical Culture, Sports, Youth and Tourism, Russia
 Bunchuk Oksana, Doctor of Law, docent, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Ukraine
 Gladukh Ievgenii, Doctor of Pharmacy, Professor, National University of Pharmacy, Ukraine
 Benera Valentyna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Taras Shevchenko Regional Humanitarian-Pedagogical Academy of Kremenets, Ukraine
 Demyanenko Natalia, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Taras Shevchenko Regional Humanitarian-Pedagogical Academy of Kremenets, Ukraine
 Makarenko Andriy Viktorovich, PhD in pedagogical sciences, docent, Donbass State Pedagogical University, Ukraine
 Kharkovliuk-Balakina Natalia, PhD in biological sciences, docent, State Institution "Institute of Gerontology of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine", Ukraine
 Chushenko Valentina Mykolayivna, PhD in pharmaceutical sciences, docent, National Pharmaceutical University, Ukraine
 Malinina Nina Lvovna, doctor of philosophical science, docent, Far Eastern Federal University, Russia
 Brukhansky Ruslan Feoktistovich, Doctor of Economic Sciences, Professor, Western Ukrainian National University, Ukraine
 Zastavetska Lesya Bogdanovna, Doctor of Geographical Sciences, Professor, Ternopil National Pedagogical University named after V Gnatyuk, Ukraine
 Kalabska Vira Stepanivna, PhD in pedagogical sciences, docent, Uman State Pedagogical University named after Pavel Tychina, Ukraine
 Kutishchev Stanislav Nikolaevich, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor, VSTU, Russia
 Pikas Olha Bohdanivna, Doctor of Medical Sciences, Professor, National Medical University named after A A Bogomolets, Ukraine

О журнале О журнале

Международный научный периодический журнал "*Modern Scientific Researches*" получил большое признание среди отечественных и зарубежных интеллектуалов. Сегодня в журнале публикуются авторы из России, Украины, Молдовы, Казахстана, Беларуси, Чехии, Болгарии, Литвы Польши и других государств.

Учрежден в 2017 году. Периодичность выхода: 4 раза в год.

Основными целями журнала являются:

- содействие обмену знаниями в научном сообществе;
- помощь молодым ученым в информировании научной общественности об их научных достижениях;
- создание основы для инноваций и новых научных подходов, а также открытий в неизвестных областях;
- содействие объединению профессиональных научных сил и формирование нового поколения ученых-специалистов в разных сферах.

Журнал целенаправленно знакомит читателя с оригинальными исследованиями авторов в различных областях науки, лучшими образцами научной публицистики.

Публикации журнала предназначены для широкой читательской аудитории – всех тех, кто любит науку. Материалы, публикуемые в журнале, отражают актуальные проблемы и затрагивают интересы всей общественности.

Каждая статья журнала включает обобщающую информацию на английском языке.

Журнал зарегистрирован в INDEXCOPERNICUS.

Про журнал

Міжнародний науковий періодичний журнал "*Modern Scientific Researches*" отримав велике визнання серед вітчизняних і зарубіжних інтелектуалів. Сьогодні в журналі публікуються автори з Росії, України, Молдови, Казахстану, Білорусі, Чехії, Болгарії, Литви, Польщі та інших держав.

Дата заснування в 2018 році. Періодичність виходу: 4 рази на рік

Основними цілями журналу є:

- сприяння обміну знаннями в науковому співтоваристві;
- допомога молодим вченим в інформуванні наукової громадськості про їх наукові досягнення;
- створення основи для інновацій і нових наукових підходів, а також відкриттів в невідомих областях;
- сприяння об'єднанню фахових наукових сил і формування нового покоління вчених-фахівців в різних сферах.

Журнал цілеспрямовано знайомить читача з оригінальними дослідженнями авторів в різних областях науки, кращими зразками наукової публіцистики.

Публікації журналу призначені для широкої читачької аудиторії - усіх тих, хто любить науку. Матеріали, що публікуються в журналі, відображають актуальні проблеми і зачіпають інтереси всієї громадськості.

Кожна стаття журналу включає узагальнюючу інформацію англійською мовою.

Журнал зареєстрований в INDEXCOPERNICUS.

About the journal

The International Scientific Periodical Journal "*Modern Scientific Researches*" has gained considerable recognition among domestic and foreign researchers and scholars. Today, the journal publishes authors from Russia, Ukraine, Moldova, Kazakhstan, Belarus, Czech Republic, Bulgaria, Lithuania, Poland and other countries.

Journal Established in 2018. Periodicity of publication: quarterly

The journal activity is driven by the following objectives:

- Broadcasting young researchers and scholars outcomes to wide scientific audience
- Fostering knowledge exchange in scientific community
- Promotion of the unification in scientific approach
- Creation of basis for innovation and new scientific approaches as well as discoveries in unknown domains

The journal purposefully acquaints the reader with the original research of authors in various fields of science, the best examples of scientific journalism.

Publications of the journal are intended for a wide readership - all those who love science. The materials published in the journal reflect current problems and affect the interests of the entire public.

Each article in the journal includes general information in English.

The journal is registered in the INDEXCOPERNICUS.

Требования к статьям

Статьи должны соответствовать тематическому профилю журнала, отвечать международным стандартам научных публикаций и быть оформленными в соответствии с установленными правилами. Они также должны представлять собой изложение результатов оригинального авторского научного исследования, быть вписанными в контекст отечественных и зарубежных исследований по этой тематике, отражать умение автора свободно ориентироваться в существующем библиографическом контексте по затрагиваемым проблемам и адекватно применять общепринятую методологию постановки и решения научных задач.

Все тексты должны быть написаны литературным языком, отредактированы и соответствовать научному стилю речи. Некорректность подбора и недостоверность приводимых авторами фактов, цитат, статистических и социологических данных, имен собственных, географических названий и прочих сведений может стать причиной отклонения присланного материала (в том числе – на этапе регистрации).

Все таблицы и рисунки в статье должны быть пронумерованы, иметь заголовки и ссылки в тексте. Если данные заимствованы из другого источника, на него должна быть дана библиографическая ссылка в виде примечания.

Название статьи, ФИО авторов, учебные заведения (кроме основного языка текста) должны быть представлены и на английском языке.

Статьи должны сопровождаться аннотацией и ключевыми словами на языке основного текста и обязательно на английском языке. Аннотация должна быть выполнена в форме краткого текста, который раскрывает цель и задачи работы, ее структуру и основные полученные выводы. Аннотация представляет собой самостоятельный аналитический текст и должна давать адекватное представление о проведенном исследовании без необходимости обращения к статье. Аннотация на английском (Abstract) должна быть написана грамотным академическим языком.

Приветствуется наличие УДК, ББК, а также (для статей по Экономике) код JEL (<https://www.aeaweb.org/jel/guide/jel.php>)

Принятие материала к рассмотрению не является гарантией его публикации. Зарегистрированные статьи рассматриваются редакцией и при формальном и содержательном соответствии требованиям журнала направляются на экспертное рецензирование, в том числе через открытое обсуждение с помощью веб-ресурса www.sworld.education.

В журнале могут быть размещены только ранее неопубликованные материалы.

Вимоги до статей

Статті повинні відповідати тематичному профілю журналу, відповідати міжнародним стандартам наукових публікацій і бути оформленими відповідно до встановлених правил. Вони також повинні представляти собою виклад результатів оригінального авторського наукового дослідження, бути вписаними в контекст вітчизняних і зарубіжних досліджень з цієї тематики, відображати вміння автора вільно орієнтуватися в існуючому бібліографічному контексті по піднятим проблемам і адекватно застосовувати загальноприйнятну методологію постановки і вирішення наукових завдань.

Всі тексти повинні бути написані літературною мовою, відредаговані і відповідати науковому стилю мовлення.

Некоректність підбору і недостовірність наведених авторами фактів, цитат, статистичних та соціологічних даних, власних імен, географічних назв та інших відомостей може стати причиною відхилення надісланого матеріалу (в тому числі - на етапі реєстрації).

Всі таблиці і рисунки в статті повинні бути пронумеровані, мати заголовки і посилання в тексті. Якщо дані запозичені з іншого джерела, на нього повинні бути бібліографічні посилання у вигляді примітки.

Назва статті, ПІБ авторів, навчальні заклади (крім основної мови тексту) повинні бути представлені і на англійській мові.

Статті повинні супроводжуватися анотацією та ключовими словами на мові основного тексту і обов'язково англійською мовою. Анотація повинна бути виконана у формі короткого тексту, який розкриває мету і завдання роботи, її структуру та основні отримані висновки. Анотація представляє собою самостійний аналітичний текст і повинна давати адекватне уявлення про проведене дослідження без необхідності звернення до статті. Анотація англійською (Abstract) повинна бути написана грамотною академічною мовою.

Заохочується наявність УДК, ББК, а також (для статей по Економіці) код JEL (<https://www.aeaweb.org/jel/guide/jel.php>)

Ухвалення матеріалу до розгляду не є гарантією його публікації. Зареєстровані статті розглядаються редакцією і при формальному і змістовному відповідно до вимог журналу направляються на експертне рецензування, в тому числі через відкрите обговорення за допомогою веб-ресурсу www.sworld.education.

У журналі можуть бути розміщені тільки раніше неопубліковані матеріали.

Requirements for articles

Articles should correspond to the thematic profile of the journal, meet international standards of scientific publications and be formalized in accordance with established rules. They should also be a presentation of the results of the original author's scientific research, be inscribed in the context of domestic and foreign research on this topic, reflect the author's ability to freely navigate in the existing bibliographic context on the problems involved and adequately apply the generally accepted methodology of setting and solving scientific problems.

All texts should be written in literary language, edited and conform to the scientific style of speech. Incorrect selection and unreliability of the facts, quotations, statistical and sociological data, names of own, geographical names and other information cited by the authors can cause the rejection of the submitted material (including at the registration stage).

All tables and figures in the article should be numbered, have headings and links in the text. If the data is borrowed from another source, a bibliographic reference should be given to it in the form of a note.

The title of the article, the full names of authors, educational institutions (except the main text language) should be presented in English.

Articles should be accompanied by an annotation and key words in the language of the main text and must be in English. The abstract should be made in the form of a short text that reveals the purpose and objectives of the work, its structure and main findings. The abstract is an independent analytical text and should give an adequate idea of the research conducted without the need to refer to the article. Abstract in English (Abstract) should be written in a competent academic language.

The presence of UDC, BBK

Acceptance of the material for consideration is not a guarantee of its publication. Registered articles are reviewed by the editorial staff and, when formally and in substance, the requirements of the journal are sent to peer review, including through an open discussion using the web resource www.sworld.education

Only previously unpublished materials can be posted in the journal.

Положение об этике публикации научных данных и ее нарушениях

Редакция журнала осознает тот факт, что в академическом сообществе достаточно широко распространены случаи нарушения этики публикации научных исследований. В качестве наиболее заметных и вопиющих можно выделить плагиат, направление в журнал ранее опубликованных материалов, незаконное присвоение результатов чужих научных исследований, а также фальсификацию данных. Мы выступаем против подобных практик.

Редакция убеждена в том, что нарушения авторских прав и моральных норм не только неприемлемы с этической точки зрения, но и служат преградой на пути развития научного знания. Потому мы полагаем, что борьба с этими явлениями должна стать целью и результатом совместных усилий наших авторов, редакторов, рецензентов, читателей и всего академического сообщества. Мы призываем всех заинтересованных лиц сотрудничать и участвовать в обмене информацией в целях борьбы с нарушением этики публикации научных исследований.

Со своей стороны редакция готова приложить все усилия к выявлению и пресечению подобных неприемлемых практик. Мы обещаем принимать соответствующие меры, а также обращать пристальное внимание на любую предоставленную нам информацию, которая будет свидетельствовать о неэтичном поведении того или иного автора.

Обнаружение нарушений этики влечет за собой отказ в публикации. Если будет выявлено, что статья содержит откровенную клевету, нарушает законодательство или нормы авторского права, то редакция считает себя обязанной удалить ее с веб-ресурса и из баз цитирования. Подобные крайние меры могут быть применены исключительно при соблюдении максимальной открытости и публичности.

Положення про етику публікації наукових даних і її порушеннях

Редакція журналу усвідомлює той факт, що в академічній спільноті досить широко поширені випадки порушення етики публікації наукових досліджень. В якості найбільш помітних можна виділити плагиат, відправлення в журнал раніше опублікованих матеріалів, незаконне привласнення результатів чужих наукових досліджень, а також фальсифікацію даних. Ми виступаємо проти подібних практик.

Редакція переконана в тому, що порушення авторських прав і моральних норм не тільки неприйнятні з етичної точки зору, але і служать перешкодою на шляху розвитку наукового знання. Тому ми вважаємо, що боротьба з цими явищами повинна стати метою і результатом спільних зусиль наших авторів, редакторів, рецензентів, читачів і усієї академічної спільноти. Ми закликаємо всіх зацікавлених осіб співпрацювати і брати участь в обміні інформацією з метою боротьби з порушенням етики публікації наукових досліджень.

Зі свого боку редакція готова докласти всіх зусиль до виявлення та припинення подібних неприйнятних практик. Ми обіцяємо вживати відповідних заходів, а також звертати пильну увагу на будь-яку надану нам інформацію, яка буде свідчити про неетичну поведінку того чи іншого автора.

Виявлення порушень етики тягне за собою відмову в публікації. Якщо буде виявлено, що стаття містить відвертий наклеп, порушує законодавство або норми авторського права, то редакція вважає себе зобов'язаною видалити її з веб-ресурсу і з баз цитування. Подібні крайні заходи можуть бути застосовані виключно при дотриманні максимальної відкритості і публічності.

Regulations on the ethics of publication of scientific data and its violations

The editors of the journal are aware of the fact that in the academic community there are quite widespread cases of violation of the ethics of the publication of scientific research. As the most notable and egregious, one can single out plagiarism, the posting of previously published materials, the misappropriation of the results of foreign scientific research, and falsification of data. We oppose such practices.

The editors are convinced that violations of copyrights and moral norms are not only ethically unacceptable, but also serve as a barrier to the development of scientific knowledge. Therefore, we believe that the fight against these phenomena should become the goal and the result of joint efforts of our authors, editors, reviewers, readers and the entire academic community. We encourage all stakeholders to cooperate and participate in the exchange of information in order to combat the violation of the ethics of publication of scientific research.

For its part, the editors are ready to make every effort to identify and suppress such unacceptable practices. We promise to take appropriate measures, as well as pay close attention to any information provided to us, which will indicate unethical behavior of one or another author.

Detection of ethical violations entails refusal to publish. If it is revealed that the article contains outright slander, violates the law or copyright rules, the editorial board considers itself obliged to remove it from the web resource and from the citation bases. Such extreme measures can be applied only with maximum openness and publicity.

УДК 373.24:78.04

**DEVELOPMENT OF ABILITIES OF CHILDREN AGED 6-7 YEARS
BY MEANS OF MUSICAL ART****РОЗВИТОК ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ 6–7 РОКІВ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО
МИСТЕЦТВА****Mkrtichian O.A./Мкртічян О.А.***c.p.s., as.prof. / к.п.н., доц.*

ORCID: 0000-0003-4962-3631

*H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Alchevskikh, 29, 61002**Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,**Алчевських, 29, 61002*

Анотація. Розвиток творчих здібностей дітей в навчально-виховному процесі є найважливішою вимогою нового освітнього стандарту. У становленні особистості дитини, у розвитку його творчих здібностей неocenенна роль музичної діяльності, за допомогою якої дитина сприймає навколишній світ і формується як творчо мисляча особистість. Музика здатна впливати на розвиток дитини, спонукати до морально-естетичних переживань, призводити до перетворень, до активного мислення. Поряд з художньою літературою, театром, образотворчим мистецтвом музичне мистецтво виконує важливу соціальну функцію.

У статті висвітлена актуальна проблема розвитку музичних здібностей дітей 6–7 років, яка знайшла відбиття в багатьох сучасних науково-педагогічних дослідженнях. За твердженням фахівців, вивчення основ музичної культури й створення необхідних умов сприятиме ефективному формуванню музикальності та здібностей дошкільника. В статті визначено суть понять «здібності», «музичні здібності», «музикальність». Схарактеризовано вікові особливості дітей 6–7 років та умови навчального процесу ЗДО щодо розвитку музичних здібностей дошкільнят.

Важливо, щоб на перших етапах життєвого шляху з дітьми поруч опинився фахівець, який допомагає розуміти музичне мистецтво, бачити та чути красу музики, її духовне багатство. Зазначимо, що у дошкільному віці закладається фундамент для гармонійного розвитку особистості дитини в майбутньому. Вчені виокремлюють три види музичних здібностей: ладове відчуття, слухові уявлення, відчуття ритму.

Для розвитку музичних здібностей старших дошкільників необхідним є підбір репертуару відповідно рівню розвитку та підготовки дитини, об'єднавши в заняттях основні види музичної діяльності. Дошкільнята із задоволенням беруть участь в таких заняттях, навчаються проявляти емоції та творчі здібності. На розвиток музичних здібностей старших дошкільників впливає слухання музики, обговорюючи її. В навчальний процес включаються музично-дидактичні ігри, знайомство з музичними інструментами, танці. основною метою розвитку музичних здібностей дітей 6–7 років – формування цілісної гармонійної особистості з розвиненим почуттям смаку, розумінням прекрасного та умінням слухати, аналізувати, емоційно реагувати.

Ключові слова: здібності, музичні здібності, психолого-вікові особливості дітей, музична культура.

Вступ.

Реформи освіти передбачають створення умов для розвитку особистості, формування її здібностей та інтересів, розвиток творчого самовираження в культурній діяльності. Проблема дитячої творчості як важливого специфічного компонента художньої культури є однією з актуальних проблем сучасної дошкільної педагогіки й психології. Так, педагогічні аспекти дитячої творчості

та здібностей дітей 6–7 років розглядаються за відношенням до певної діяльності.

Упродовж багатовікової історії людства музика відіграє важливу роль в процесі виховання, сприяє розумовому розвитку дітей, розширює кругозір, покращує словниковий запас, вчить виражати емоції. Численні дослідження підтверджують доцільність формування музичних здібностей, починаючи з раннього віку, як найважливішого етапу розвитку дитини.

Основний текст.

Аналіз наукових досліджень педагогів і психологів свідчить про те, що творчість трактується як створення нового продукту, а також як процес, який передбачає пошук способів, шляхів вирішення завдань ігрової, художньої та музичної діяльності.

Питання дитячого музичного розвитку були висвітлено в роботах О. Апраксіної, Т. Бакланової, А. Буреніної, А. Гогоберідзе, В. Деркунської, А. Запорожця, Н. Метлова, К. Тарасової. Так, Б. Теплов розуміє здібності як індивідуально-психологічні особливості, що відрізняють одну людину від іншої, мають відношення до успішності виконання діяльності [9, с. 9].

На думку Д. Кірнарської, здібності – це психічна властивість, що сприяє освоєнню та навчанню, а не відкриттю та винаходу; здібності не є талантом, за допомогою якого народжуються високі досягнення людства [4, с. 35].

Як стверджують психологи (В. Крутецький, В. Шадриков) загальні здібності впливають на успішність виконання різних видів діяльності; спеціальні здібності необхідні для успішного виконання певної діяльності.

Особливий інтерес представляє теорія Хауерда Гарднера, відповідно до якої існують є спеціальні здібності, що визначаються схильністю людини до певних видів діяльності, що відповідають видам інтелекту, а саме: вербальний (вміння словесно висловити свої думки і почуття); логіко-математичний (вміння бачити причинно-наслідкові зв'язки); просторовий (вміння маніпулювати просторовими об'єктами); тілесно-руховий (вміння організовувати різні види рухової активності); музичний; інтер і інтра-персональний (вміння вибудовувати міжособистісні відносини); природний (вміння спілкуватися з живою природою) та спірітуальним (вміння передбачати майбутнє) [4, с. 46].

На музичних заняттях у дітей 6–7 років розвиваються музичні здібності (музикальність). Доцільно розглянути докладніше зміст даного поняття, запропонованих вченими.

Б. Теплов до основних музичних здібностей, що необхідні для всіх видів музичної діяльності відніс: відчуття ладу – відчуття відношень між звуками (виразні та змістовні); музично-слухові уявлення – прослуховування (уявлення) раніше сприйнятої мелодії, що складає основу для музичної уяви, формування музичного образу та розвитку музичного мислення; музично-ритмічне відчуття – здатність сприймати, точно відтворювати й створювати нові ритмічні поєднання. До загальних музичних здібностей відносяться музична пам'ять та психомоторні здібності.

За базове беремо визначення суті поняття «музикальність» Б. Тепловим. В

працях ученого поняття музикальність розкривається як «компонент музичної обдарованості, що необхідний для занять саме музичною діяльністю на відміну від будь-якої іншої [8, с. 53]. Музикальність розглядається Б. Тепловим в єдності з комплексом музичних здібностей.

Аналіз визначень, запропонованих іншими авторами, показує, що всі вони розкривають зміст поняття «музикальність» в нерозривній єдності з поняттям «здібність», розглядаючи його як комплекс (синтез) музичних здібностей або інтегральну здібність.

Так, А. Готсдінер розуміє під музикальністю «якісну своєрідність художньо-психологічного процесу, основний зміст якого становить особливість реакцій – глибина та тривалість впливу – на певні сторони музики» [3, с. 13]. Структуру музикальності, на думку дослідника, можна уявити, як своєрідний синтез окремих здібностей, характерологічних особливостей і властивостей особистості [3, с. 13].

Ю. Цагареллі визначає музикальність як складну інтегральну здатність, що відображає загальний компонент всіх видів музичної діяльності та має кінцеву мету – створення ідеального музичного образу [11, с. 12].

На думку В. Панфьорова, музикальність передбачає сприйняття та бачення світу, коли враження від навколишньої дійсності у людини має тенденцію переживання у формі музичних образів [5, с. 147].

Згідно з дослідженнями Л. Лейтеса існують критерії оцінки музичних здібностей: культурно-історичний критерій (в певній культурі та в певну історичну епоху існують музичні указівки для дитини), абсолютний – проявляється у своєрідності, свободі та продуктивності музичного самовияву, вмінні раніше, ніж знати (наприклад, мислити гармонійно раніше, ніж дізнатися закони гармонії і музичної мови).

Важливо, щоб на перших етапах життєвого шляху з дітьми поруч опинився фахівець, який допомагає розуміти музичне мистецтво, бачити та чути красу музики, її духовне багатство.

Зазначимо, що у дошкільному віці закладається фундамент для гармонійного розвитку особистості дитини в майбутньому. Вчені виокремлюють три види музичних здібностей:

- ладове відчуття – це схильність до визначення ладових функцій мелодій, що проявляється у впізнаванні мелодії, а також в реакції на інтонації звуку. При відтворенні на слух мовленнєвих зворотів з правильною інтонацією діти розширюють свій емоційний світогляд і отримують нові асоціативні відчуття. Музичні заняття для дітей 6–7 років повинні чергуватися з мовленнєвими вправами;

- слухові уявлення характеризуються можливістю дитини відтворювати мелодії на слух. Ця здатність дозволяє в майбутньому розвивати внутрішній слух, тобто дозволяє тренувати музичну пам'ять і уяву. Це основна характеристика музичного слуху та спільно з ладовими почуттями вона становить основу гармонійного слуху. Людину оточує величезна кількість різноманітних звуків, допомагає дітям розвивати слухові уявлення на музичних заняттях для дошкільнят. Основним завданням таких тренувань є розширення

сприйняття звуків. Прикладами вправ на слухові уявлення є: впізнавання звучання певного музичного інструменту на слух; визначення напрямку звуку та місцезнаходження його джерела; розрізнення голосів; повторення простих мелодій на слух. Всі ці вправи проводяться в ігровій формі, від яких безпосередньо залежить музичний розвиток дошкільника. А тренування щодо слухових уявлень сприяє розвитку музичних здібностей у дітей протягом усього життя;

- відчуття ритму надає можливості відчувати часові відносини в музиці. Ритмічну структуру музичного твору утворює послідовність тривалостей – звуків і пауз. Почуття музичного ритму – це комплекс, що включає сприйняття, розуміння, виконання, створення ритмічної сторони музичних образів.

Вправ на тренування почуття ритму у дошкільнят досить багато, серед них: декламування віршів; мовленнєві ігри, які проводяться під музичний супровід або хлопки викладача та дітей; найпростіші танцювальні рухи під ритмічну музику; марширування під музику; використовувати ударні інструменти.

Доцільно також відзначити, що для дітей 6-7 років характерне особливе сприйняття музики: музику можна слухати, під музику можна співати, танцювати.

Важливу роль у формуванні музичних смаків дітей 6-7 років грає слухові сприйняття. Діти по-різному реагують на тиху та ніжну мелодію, відрізняючи її від веселого маршу, звертаючи увагу на яскраві мелодійні образи.

Вплинути на формування слуху у дитини молодшого дошкільного віку можна, граючи з ним в музично-дидактичні ігри, які сприяють розвитку сенсорних і музичних здібностей, пов'язаних з висотою, силою, тембром і тривалістю звуків.

Уміння наслідувати голоси дорослих також є важливим етапом у формуванні музикальності малюків. Таким чином формується голосовий апарат, удосконалюється мова. Природно, що діти не можуть в три роки відразу запам'ятати пісню, але вони із задоволенням підспівують дорослим, запам'ятовуючи основні слова. Такі повторення прискорюють формування музичного слуху малюка.

Розвиток музичних здібностей дітей 6-7 років будується на: прослуховуванні творів; музично-ритмічних рухах; співі; іграх.

Однак, для розвитку музичних здібностей старших дошкільників необхідним є підбір репертуару відповідно рівню розвитку та підготовки дитини, об'єднавши в заняттях основні види музичної діяльності. Дошкільнята із задоволенням беруть участь в таких заняттях, навчаються проявляти емоції та творчі здібності. На розвиток музичних здібностей старших дошкільників впливає слухання музики, обговорюючи її. В навчальний процес включаються музично-дидактичні ігри, знайомство з музичними інструментами, танці.

У віці 6-7 років у дошкільнят вже, як правило, сформований власний музичний смак: вони здатні вибирати та оцінювати музичні твори, співати, отримуючи радість від звучання їхніх голосів. Діапазон голосу у дітей 6-7 років стає на порядок ширше, з'являються навички володіння ритмом та інтонацією.

Заклучення та висновки. Отже, основною метою розвитку музичних здібностей дітей 6–7 років – формування цілісної гармонійної особистості з розвиненим почуттям смаку, розумінням прекрасного та умінням слухати, аналізувати, емоційно реагувати. Беручи участь в музичних заняттях, діти навчаються не тільки музиці, а й розвивають розумове та естетичне виховання, що сприяє їх особистісному становленню.

Література.

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі». Київ. 2008. 430 с.
2. Гац Г., Добринюк Л. Музичне виховання як невід’ємний чинник гармонійного розвитку дітей дошкільного віку. *Педагогічний часопис Волині*. №2(5). 2017. С. 21-26
3. Готсдинер А. Л. «Музыкальная психология» М. : «НВ Магистр», 1993. 193 с.
4. Кирнарская Д. К. Психология специальных способностей. М.: Таланты. XXI век, 2004. 496 с.
5. Колдина Д. Н. Игровые занятия с детьми 2-3 лет. М.: ТЦ Сфера 2011. 114 с.
6. Кононко О. Дитяча креативність крізь призму Базової програми «Я у Світі». *Дошкільне виховання*. 2008. №7. С. 16 – 20.
7. Остроменський В. Сприйняття музики як педагогічна проблема. Київ : Музична Україна, 2005. 200с.
8. Теплов Б. Психология музыкальных способностей. М. : Педагогика, 1985. 335 с.
9. Теплов Б. Способности и одаренность. Режим доступу: <http://ebooks.grsu.by/psihologia/teplov-b-m-sposobnosti-i-odarennost.htm>
10. Холодна К. І. Виховуємо творчістю. *Дошк. навчальний заклад*. 2009. №2. С. 23–27.
11. Цагарелли Ю. А. Психология музыкально-исполнительской деятельности: автореф. дисс ... докт. психол. наук. 19.00.03. Ленинград 1989. 31с.

Abstract. The development of children's creative abilities in the educational process is the most important requirement of the new educational standard. In the formation of the child's personality, in the development of his or her creative abilities, the invaluable role of musical activity, through which the child perceives the world around him, and could be formed as a creative thinking personality. Music is able to influence the development of the child, to encourage moral and aesthetic experiences, to lead to the change and active thinking. Along with fiction, theater, and fine arts, musical art performs an important social function.

The article highlights the current problem of development of musical abilities of children aged 6-7 years, which is reflected in many modern scientific and pedagogical studies. According to experts, the study of the basics of musical culture and the creation of the necessary conditions will contribute to the effective formation of musicality and abilities of the preschooler. The essence of the "ability", "musical ability", "musicality" concepts are defined in the article. The age features of children 6-7 years old and the conditions of the educational process at preschool institution on the development of musical abilities of preschool children are characterized.

It is important that in the early stages of life with children there is a specialist who helps to understand the art of music, to see and hear the beauty of music, its spiritual richness. Note that in preschool the foundation is laid for the harmonious development of the child's personality in the future. Scientists distinguish three types of musical abilities: sensory perception, auditory perception, sense of rhythm.

For the development of musical abilities of senior preschoolers, it is necessary to select the repertoire according to the level of development and training of the child, combining the main types of musical activities. Preschoolers are usually happy to participate in such classes, to learn how to show emotions and creativity. The development of senior preschoolers' musical abilities is influenced by listening to music, discussing it. Musical-didactic games, acquaintance with musical instruments, dances are included in educational process. The main purpose of the development of musical abilities of children aged 6-7 years is the formation of a holistic harmonious personality with a developed sense of taste, understanding of beauty and the ability to listen, analyze, respond emotionally.

Keywords: *abilities, musical abilities, psychological and age features of children, musical culture.*

Статья отправлена: 6.10.2020 г.

© Мкртічян О.А.

УДК 372.2

**THE INDISCIPLINE IN PRESCHOOLERS: FEATURES OF
MANIFESTATION AND DIAGNOSIS OF DEVIATION**
**НЕДИСЦИПЛІНОВАНІСТЬ У ДОШКІЛЬНИКІВ: ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВУ ТА
ДІАГНОСТИКА ВІДХИЛЕННЯ**

Рукхтіна Н.Р. / Пихтіна Н.П.

Candidate of Pedagogic Sciences (Ph.D.), docent/ к.п.н., доцент

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, Ніжин, Графська, 2, 16600

Nizhyn Mykola Gogol State University, Nizhyn, 2 Hrafska street, 16600

Анотація. У статті проаналізовані основні напрямки досліджень проблеми недисциплінованості у дошкільників. Окреслені категорії і види недисциплінованості у дітей. Обґрунтовані чинники їх детермінації. Розроблені структурні компоненти, критерії оцінки і показники вияву вказаного поведінкового відхилення; охарактеризовані типи недисциплінованих дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: поведінкові відхилення, недисциплінованість у дошкільників, недисциплінована поведінка старших дошкільників, типи недисциплінованості у дітей, чинники недисциплінованості.

Актуальність. Аналіз психолого-педагогічної літератури, на предмет досліджень проблеми дисциплінованості як важливої соціально-моральної якості дітей / недисциплінованості як найбільш поширеного вияву їх негативної поведінки, дозволив диференціювати існуючі наукові дослідження за декількома напрямками:

1. Дослідження дисциплінованості / недисциплінованості у дітей різних вікових груп:

- старших дошкільників (О. Байер, С.Березка) [1; 2];
- молодших школярів (Л.Славіна, О. Шарапова) [9; 15];
- підлітків (Г.Кузнєцова, В.Харченко) [6].

2. Вивчення недисциплінованості як одного з критеріїв вияву різних форм поведінкових відхилень у дітей: негативних соціально-поведінкових стереотипів (К.Суятинова) [11], негативних проявів у поведінці старших дошкільників (Н.Пихтіна) [8], поведінкових проблем молодших школярів (В.Целуйко) [14], особистісних якостей важковиховуваних дітей (Л.Славіна, Л.Морозов) [9; 7].

3. Визначення дисциплінованості як однієї з характеристик сформованості культури поведінки у старших дошкільників (М.Федорова) [13]; як критерію вивчення агресивної поведінки у дітей старшого дошкільного віку з порушеннями інтелектуального розвитку (С.Березка) [2]; як критерію сформованості позитивних соціальних стереотипів поведінки старших дошкільників (К. Суятинова) [11], характеристики дисциплінованості як прояву вольової поведінки старших дошкільників (Л. Соловійова) [10], методики виховання дисциплінованої дитини (В.Чудновский) [17].

4. Дослідження різноманітних аспектів виховання й розвитку старших дошкільників, де проблеми дисциплінованості / недисциплінованості розглядаються у контексті їх вивчення (Т.Фасолько, О.Шишова) [12; 16].

Виклад основного матеріалу. Серед наукових тлумачень поняття *недисциплінованість* виявлено принаймні два основні підходи. У межах першого підходу (переважно психологічні дослідження), *недисциплінованість* вивчається у роботах О.Байєр, Л.Виготського, Л.Соловйової та інших як феномен волі, вольової та довільної поведінки, риса особистості дошкільника [1; 4; 10]. Науковці в галузі психології визначають *недисциплінованість* як *негативну морально-вольову якість особистості*, яка виражається в невмінні або небажанні організувати власну поведінку відповідно до колективних чи суспільних вимог; як невідповідність між вимогами, що висуває суспільство до поведінки індивіда і діями індивіда у відповідь на висунуті вимоги.

У рамках другого підходу (переважно педагогічні дослідження), *«недисциплінованість»* аналізується і визначається науковцями, виходячи з *особливостей поведінки дитини та її відповідності встановленим правилам*. В.Целуйко, розглядає *недисциплінованість*, як свідоме порушення загальновизнаних соціальних норм і правил поведінки, ігнорування прохань, порад, вказівок дорослих, в залежності від форм вияву і наслідків, що впливають на благополуччя інших людей [14].

Ми, інтегруючи два вказані підходи, визначаємо *недисциплінованість* як негативну соціально-моральну якість особистості, яка виражається у невизнанні і порушенні дитиною прийнятих норм поведінки та засвідчується неслухняністю, неорганізованістю, неухважністю, втручанням у свободу інших людей, провокуванні однолітків на порушення дисципліни, порушенням норм організації життєдіяльності. Вона виявляється у демонструванні дитиною *недисциплінованої поведінки* – зовнішньої і внутрішньої активності дошкільника, що проявляється під час його взаємодії з оточуючим середовищем та засвідчується деструктивними діями і вчинками, порушеннями соціальних стандартів та моральних норм.

Науковці, вивчаючи рівень розвитку основних моральних якостей у дітей, припускали існування впливу низького рівня їх сформованості на виникнення *недисциплінованості*. Були визначені найбільш значущі особистісні якості у дітей цієї цільової групи, зокрема, відповідальність, почуття обов'язку, розвиненість пізнавальних інтересів, ініціативності, самостійності, критичності, дисциплінованості. Вони виділили п'ять рівнів розвитку вказаних морально-етичних якостей. Виявлено, що на самому низькому рівні розвитку у *недисциплінованих* дітей знаходяться такі особистісні якості як відповідальність, ініціативність, розвиток пізнавальних інтересів, самокритичність. Такі особистісні якості як критичність, рішучість, емпатійність мають низькі рівні розвитку. Виявлена залежність *недисциплінованості* з низьким рівнем сформованості моральних якостей особистості. Встановлено, що діти виявляють *недисциплінованість* не в усіх видах діяльності, а переважно там, де діяльність не має цілеспрямованої організації і мотиви якої не мають для дитини особистісної значущості.

Класифікації та види *недисциплінованості* у дітей. Г.Кузнецова, В.Харченко, досліджуючи прояви *недисциплінованості* у дітей, радять диференціювати її за категоріями відповідних проблем:

1) *проблеми у сфері стосунків*: конфліктність стосунків з дорослими (батьками, педагогами) й однолітками, відсутність витримки, неповага до старших, що виражається у впертості, грубошах, розв'язності;

2) *недоліки у широті і спрямованості інтересів*: знижений інтерес до навчання, праці, суспільно-корисної діяльності, недоліки у сформованості позитивних інтересів (різні види творчої діяльності: спортивна, музична, образотворча) за наявності схильності до негативної поведінки (деструктивна поведінка: агресія, насилля, лайка, паління);

3) *відхилення в емоційно-вольовій сфері*: ослаблена зосередженість уваги, неуважність, підвищена мимовільність пізнавальних та емоційних процесів, збудливість, агресивність, інтелектуальна пасивність. Характеристики досліджень вказаних напрямків взяті нами за основу для розробки критеріїв оцінки і показників вияву недисциплінованості у старших дошкільників [6].

У психолого-педагогічній літературі представлені різноманітні класифікації недисциплінованості у дітей. В.Чудновський, Л.Славіна, на основі критерію врахування специфіки чинників недисциплінованості, пропонують класифікувати її за такими видами:

1) *патогенна недисциплінованість*, що виникає внаслідок порушень в діяльності нервової системи, хвороб головного мозку, порушень функціонування аналізаторів та вияву різноманітних фобій;

2) *психосоціальна недисциплінованість*, яку розглядають як наслідок статевовікових змін, акцентуацій характеру, недоліків у розвитку розумової та емоційно-вольової сфери;

3) *соціальна недисциплінованість*, яка проявляється у порушеннях морально-правових норм, асоціальних формах поведінки, деформації системи внутрішньої регуляції, референтних і ціннісних орієнтацій, соціальних установок [17; 9].

За характером вияву, Л.Славіна розподіляє недисциплінованість на: відкриту (поведінкову), приховану (глибинну). *Відкрита (поведінкова)* недисциплінованість є реакцією на відповідні недисциплінарно-зумовлюючі фактори. Вона є найбільш поширеною і, водночас, легкодіагностованою. *Прихована*, як правило, пов'язана з внутрішньо особистісними й індивідуальними особливостями. Вона може досягати високої інтенсивності і переходити у поведінкову, ознаками чого є депресивні та афективні стани особи.

За характером виникнення, розрізняють *первинну і вторинну недисциплінованість*, де первинна, як правило, є джерелом вторинної. Тому для реадптації важливо встановити джерело первинної недисциплінованості.

За тривалістю протікання, недисциплінованість диференціюють на: ситуативну, тимчасову, стійку. *Ситуативна*, традиційно пов'язана нетривалими конфліктними ситуаціями. *Тимчасовою* вважають недисциплінованість, що зустрічається періодично за подібних умов, проте яка ще не набула стійкого характеру. Для *стійкої* характерними є тривалість і регулярність вияву [9].

Чинники детермінації недисциплінованості у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. Цікавою є наукова позиція С.Кривцової, А.Морозова щодо причин недисциплінованості у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку, яку вони розглядають як різновид негативної поведінки. Науковці радять шукати причини недисциплінованості дітей вказаної цільової групи в глибинах психіки дитини, оскільки природа негативної поведінки дошкільника визначається, перш за все, його емоційними проблемами. Виходячи з цього, вони виділяють п'ять основних *причин недисциплінованості у дітей*, а саме:

1) *незабезпечення однієї з базових потреб дитини - потреби в увазі*, що є необхідною умовою нормального розвитку й емоційного благополуччя дитини. За оцінкою С.Кривцової, незабезпечення вказаної потреби буде зумовлювати пошук дитиною інших способів привернення до себе уваги дорослих, негативних способів, зокрема. Науковець розглядає недисциплінованість як негативний спосіб привернення дитиною до себе уваги дорослих.

2) *бажання дитини самоствердитись*, яке об'єктивно виникає у ситуаціях надмірних опіки і контролю з боку батьків. Виникає у кризові періоди психовікового розвитку трьох і семи років як протест-бунт, у підлітковому віці як типова опозиційна реакція поведінки дитини.

3) *реальні чи уявні образи дитини на дорослих*, в першу чергу батьків, родичів (братів, сестер), які виникають у відповідь на психотравмуючі обставини та ситуації, що об'єктивно зменшують увагу дорослого до дитини (розлучення батьків, повторний шлюб батьків, народження ще однієї дитини в сім'ї тощо). Вони викликають у дитини глибокі *емоційні переживання*, які вона *маскує порушеннями поведінки і дисципліни*.

4) *втрата дитиною віри у власний успіх* через ускладнені стосунки з дорослими й однолітками, проблеми у навчанні, занижену самооцінку, оскільки, проблеми в одній сфері зумовлюють ускладнення в іншій. Науковці називають це *ефектом «зміщеного неблагополуччя»*, яке зумовлює вибір дитиною негативної моделі поведінки *через зневіру у власні сили та успіх*.

5) *незабезпеченість потреби у самоствердженні*, що як і потребі в увазі є важливою базовою потребою дитини. Якщо вона не забезпечується конструктивними способами, дитини буде шукати негативні способи самоствердження. Порушення дисципліни – одна з них [5; 7].

Методика діагностування недисциплінованості у дошкільників. У розробці методики діагностування недисциплінованості у дошкільників, необхідною є розробка критеріїв, показників і типів її вияву. В основу розробки критеріїв оцінки і показників вияву недисциплінованості у дошкільників, ми враховували висновки науковців в галузі вікової і педагогічної психології щодо психо-вікових особливостей старших дошкільників (Л.Божович, Л.Виготський) [3; 4], розроблену О.Шараповою, цілісну систему діагностування і корекції негативної поведінки старших дошкільників, де увага зосереджується на їх *мотивах, емоційно-вольових та інтелектуальних якостях, моральних уявленнях, навичках культури спілкування, поведінки і діяльності* [15].

Оцінку недисциплінованості у старших дошкільників варто здійснювати за запропонованими нижче *критеріями*: відхилення в емоційно-вольовій сфері, вузькість кругозору, деструктивний характер взаємин з оточуючими та показниками до кожного. Їх схарактеризовано у таблиці 1.

Таблиця 1.

Характеристика критеріїв оцінки і показників вияву недисциплінованості старших дошкільників

Критерії	Показники критеріїв
Відхилення в емоційно-вольовій сфері	Невміння контролювати свої емоції та настрої; низький рівень розвитку саморегуляції, довільності емоційно-вольової сфери і поведінки; емоційна несприйнятливність, незадоволеність кимось-чимось; неадекватне реагування на вимоги, звернення, вчинки оточуючих.
Вузькість кругозору	Недоліки у широті й спрямованості пізнавальних інтересів; байдуже ставлення до навчання, праці, спільної діяльності; незначний обсяг уявлень і знань про самого себе, довкілля, соціальні норми поведінки; неадекватність картини світу й самооцінки.
Деструктивний характер взаємин з оточуючими	Неповага до дорослих, конфлікти з однолітками, невміння домовитися, нездатність працювати в команді; невміння поступитися, визнати свої помилки; розв'язність; демонстративна, егоцентрична поведінка; невміння вислухати співрозмовника, спокійно відстояти власну думку; відсутність турботи про інших; грубість, посягання на свободу інших, прояви насилля.

У структурному аспекті недисциплінованість як різновид негативної поведінки у дітей дошкільного віку є системним негативним утворенням, який включає в себе такі компоненти: *емоційно-ціннісний, когнітивний, поведінковий*. Їх сформованість може вивчатися за відповідними критеріями оцінки і показниками вияву.

Показники вияву недисциплінованості за критерієм «Відхилення в емоційно-вольовій сфері» дозволяють визначити у старших дошкільників, що проявляють недисциплінованість, негативні емоційні переживання у відповідь на несприятливі соціально-психологічні ситуації; володіння соціально неприйнятними способами вираження емоцій; ставлення до труднощів і перешкод; ставлення до себе та інших, здатність оцінювати власну поведінку; вміння володіти собою в нестандартних ситуаціях; орієнтацію в морально-етичних категоріях: добро, зло; здатність до оцінки моральності, етичності, делікатності поведінки щодо себе та інших; здатність оцінювати наслідки власних вчинків, поведінки інших.

Показники вияву недисциплінованості за критерієм «Вузькість

кругозору» дозволяють визначити у старших дошкільників, що проявляють недисциплінованість, рівень розвитку основних пізнавальних психічних процесів – уваги, уяви, пам'яті, мислення, їх відповідність віковій нормі; володіння прийомами аналізу та самоаналізу; розвиненість розумових якостей (кмітливість, критичність); знання про поведінкову норму, поведінкові відхилення, позитивну і негативну поведінку; обізнаність у правильності, конструктивності власної поведінки; обізнаність у правильності, конструктивності поведінки інших; сформованість уявлень про позитивну і негативну поведінку; розуміння наслідків власної негативної поведінки, негативної поведінки інших.

Показники вияву недисциплінованості за критерієм *«Деструктивний характер взаємин з оточуючими»* дозволяють визначити у старших дошкільників, що проявляють недисциплінованість, відношення до себе, інших людей, ставлення до труднощів і перешкод; здатність оцінювати власну поведінку та поведінку інших; ставлення до критики з боку інших; вміння володіти собою в нестандартних ситуаціях, деструктивність у виявленні своїх почуттів у процесі спілкування.

Схарактеризовані вище структурні компоненти, критерії оцінки, показники вияву старшими дошкільниками недисциплінованості використовуємо для визначення типів недисциплінованості. Беручи до уваги частоту та характер порушень дошкільниками поведінки, вважаємо за доцільне виділити *три основні типи недисциплінованості старших дошкільників: неумисно - ситуативний, умисно - деструктивний, залежно - наслідувальний.*

Дошкільники *неумисно – ситуативного типу* припускаються порушень рідко, неумисно, частіше дотримуються норм, поведуться самостійно і впевнено; У дітей цього типу недисциплінованості переважає впевнена і конструктивна поведінка, дитина прагне дотримуватися норм і правил; неумисні порушення поведінки поодинокі, ситуативні, супроводжуються докорами сумління. Дитина визнає свої помилки, намагається їх виправити і не повторювати; характеризується критичною самооцінкою та адекватною реакцією на зауваження дорослих; вирізняється оптимістичним самопочуттям, емоційною врівноваженістю, умінням позитивно впливати на свій настрій, стан, дії, поведінку; володіє необхідною системою знань про моральні норми, межі припустимої поведінки; може протистояти порушенням норм поведінки іншими дітьми; налагоджує конструктивну взаємодію, розв'язує конфлікти переважно у мирний спосіб.

Типовими проявами поведінки дітей дошкільного віку, які увійшли до складу *умисно-деструктивного типу* недисциплінованості, виступають: прагнення привернути до себе увагу, продемонструвати іншим свої можливості, проявити лідерські здібності; самовпевнена поведінка, прояви егоїзму та егоцентризму; намагання вплинути на інших, збурити їх, спровокувати на порушення дисципліни; свідомі й часті порушення дисципліни, небажання підкоритися доцільним вимогам і правилам; емоційно неврівноважені, імпульсивні, поведінка залежить від стану й настрою; важко адаптується до нових умов життя, налагоджує взаємодію; самооцінка

неадекватна, завищена; критичність переважає над самокритичністю; не визнає своїх помилок, звинувачує інших у негативних наслідках; часто конфліктує, не здатний до компромісів, вдається до погроз, агресії, фізичного тиску.

Дошкільники *залежно-наслідувального типу* недисциплінованості характеризуються такими особливостями: вирізняються несамотійною, залежною поведінкою; розраховують на допомогу ззовні; легко підкоряються сильнішим та успішнішим за себе, охоче виконують їхні вказівки і доручення; нездатний ризикувати, прагнуть уникнути неспіху, можливих покарань; посідають низький соціальний статус в групі; невпевнені у собі, характеризуються заниженою самооцінкою, низькими очікуваннями й домаганнями; прагнуть уникнути конфліктів, залишитися осторонь; підбурені іншими, можуть стати агресивним, поводитись войовничо; імпульсивні, нездатні до саморегуляції і самоконтролю; легко відтворюють негативні зразки поведінки авторитетних дітей.

Висновки.

Таким чином, на основі аналізу психолого-педагогічної літератури, нами визначені основні напрямки досліджень проблеми недисциплінованості у дошкільників, що демонструє рівень їх морально-емоційної вихованості. Окреслені й проаналізовані *категорії і види недисциплінованості* у дітей. Обґрунтовані *чинники детермінації недисциплінованості* у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку.

У розробці методики вивчення недисциплінованості у старших дошкільників розроблені *структурні компоненти, критерії оцінки і показники вияву* вказаного поведінкового відхилення; визначені й охарактеризовані *три основні типи недисциплінованості* старших дошкільників: неумисно - ситуативний, умисно - деструктивний, залежно - наслідувальний. Представлена інформація може бути доцільною для наукових пошуків у дослідженні означеної та дотичних до неї проблем виховання дітей 5 – 7-ми років в умовах соціально-педагогічних викликів сьогодення.

Література:

1. Байєр О. М. Розвиток саморегуляції старших дошкільників у взаємодії з однолітками і дорослими : дис. канд. психол. наук. – Київ, 2008. – 180 с.
2. Березка С. В. Особливості психокорекції поведінкових розладів дітей з порушеннями інтелектуального розвитку засобами арт-терапії. Дис. канд. Психол. наук. - Київ, 2019. – 172 с.
3. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте. Москва: Просвещение, 1968. - 468 с.
4. Выготский Л. С. Проблема воли и ее развитие в детском возрасте / Л. С. Выготский // Психология – Р. III. Психология развития. Лекции по психологии. Лекция шестая. – Москва : Эксмо Пресс, 2000. – С. 819–827.
5. Кривцова С.В. Тренинг: учитель и проблемы дисциплины / 3-е изд.- Москва: Генезис, 2000. – 288с.
6. Кузнецова Г.И., Харченко В.Д. Психологические особенности недисциплинированности подростков.- Москва: Просвещение, 1980. – 144с.

7. Морозов А. Мотивы «плохого поведения» детей. Причины стойкого непослушания. – Москва: Просвещение, 1990. – 92 с.
8. Пихтіна Н. П. Профілактика негативних проявів у поведінці дітей: навч. посіб. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2012. - 376 с.
9. Славина Л. С. Основные причины школьной недисциплинированности. Проявления недисциплинированности в младших школьников. – Москва: Просвещение, 1986. – 130 с.
10. Соловйова Л.І. Дослідження індивідуальних характеристик проявів вольової поведінки старших дошкільників / Л.І. Соловйова // Актуальні проблеми психології: зб. наук. пр. Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / [гол. ред. С.Д. Максименка]. – Київ: Срібна хвиля, 2012. – Том IV. Психологія дошкільника. – С.254-268.
11. Суятінова К. Є. Соціалізація дітей старшого дошкільного віку в сім'ях розлучених батьків: дис. д-ра пед. наук. Київ. 2016. - 294 с.
12. Фасолько Т.С. Виховання відповідальної поведінки у дітей старшого дошкільного віку. Автореф. дис. канд. пед. наук. Київ – 2000. – 18 с.
13. Федорова М. А. Культура поведінки дітей 6-7-го років життя (виховання у НВК «школа – дитячий садок»): Методичний посібник / За ред. проф. М.В.Левківського. - Житомир: Вид-во ЖДУ ім.І.Франка, 2005. -136с.
14. Целуйко В.М. Вы и ваши дети. Психология семьи. – Москва: АСТ, 2004. –138 с.
15. Шарапова О.В. Педагогічні умови комплексної корекції девіантної поведінки молодших школярів. Дис. канд. пед. наук. – Київ, 2003. – 167 с.
16. Шишова О.М. Психолого-педагогічні чинники розвитку соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку. Дис. канд. пед. наук. – Київ, 2012. – 229с.
17. Чудновский В.Э. Как воспитать дисциплинированного ребенка. - Санкт-Петербург: Питер 1-е издание, 2009, - 320 с.

Annotation. The article analyzed the main research areas of the problem of indiscipline in preschool children. The categories and types of indiscipline in children are outlined. The factors of their determination are substantiated. The structural components, evaluation criteria and indicators of manifestation of the specified behavioral deviation are developed; the types of undisciplined children of senior preschool age are characterized.

Keywords: behavioral deviation, indiscipline in preschoolers, undisciplined behavior of older preschoolers, types of indiscipline in children, factors of indiscipline.

ON THE ISSUE OF THE SUPPORT SYSTEM FOR GIFTED CHILDREN К ВОПРОСУ О СИСТЕМЕ СОПРОВОЖДЕНИЯ ОДАРЕННЫХ ДЕТЕЙ

Shirina A.A./Ширина А.А.

Master/Магистрант

"Irkutsk State University" Pedagogical Institute, Irkutsk, Karl Marx 1, 664003

«Иркутский государственный университет» Педагогический институт,
Иркутск, Карла Маркса 1, 664003

Аннотация: В работе рассматривается проблема и необходимость сопровождения одаренных детей в образовательных организациях.

Ключевые слова: одаренность, ФГОС, система сопровождения одаренных детей в образовательных организациях

В мире значительно возрос интерес к одаренным детям, как к будущей интеллектуальной и творческой элите, поскольку становится очевидным, что процветание и благосостояние любой страны зависит от развития личностных ресурсов человека.

На сегодняшний день проблема воспитания творческих, активных, интеллектуально развитых граждан, способных нестандартно мыслить, принимать вызовы общества и решать поставленные задачи, которым под силу будет находить пути экономического и политического развития страны является особо актуальной для системы образования в Российской Федерации. Именно эти качества и являются составляющими звеньями одаренности детей. Отсюда и возрастает потребность в школе, которая могла бы подготовить выпускника имеющего весь спектр таких качеств, как творчество и профессионализм, устойчивая нравственная позиция, широта взглядов, готовность к адаптации в сжатых временных и в тоже время многозадачных условиях современности.

Деятельность в области выявления и развития детской одаренности является государственным приоритетом, что получило свое отражение в Государственной программе Российской Федерации «Развитие образования», утвержденной постановлением Правительства Российской Федерации от 26 декабря 2017 года № 1642[4].

Значительную роль в систематизации работы с одаренными детьми сыграл процесс разработки и утверждения ФГОС. Именно с введением новых стандартов изменились ориентиры современного образования, основная задача которого сегодня – перевести обучающегося в режим саморазвития. ФГОС поэтапно утверждались приказами Минобрнауки России[7].

Одаренность ребенка представляет собой несколько составляющих, в числе которых есть как генетическая база, так и социальные аспекты. В теоретических исследованиях отечественных и зарубежных ученых Н. С. Лейтес, А. М. Матюшкин, А.В. Хуторской, Дж. Репзулли, Л.И. Ларионова, и др. **Одаренность** трактуется как врожденная анатомо-физиологическая особенность нервной системы (задатки), которая развивается в процессе специально организованной деятельности, а потому может проявляться в разных возрастных периодах детства [1; 5; 8]. По нашему мнению, одаренность – это демонстрация ребенком высоких достижений в

интеллектуальной, художественной, организаторской, спортивной и других сферах.

Основная трудность выявления в детском возрастном периоде признаков одаренности состоит в том, что в них непросто выделить собственно индивидуальное, относительно не зависимое от возрастного. Так, наблюдаемая у ребенка высокая умственная активность, особая готовность к напряжению — это внутреннее условие умственного роста. И не известно, окажется ли оно устойчивой особенностью на последующих возрастных этапах. Именно поэтому в школах необходимо создать систему комплексной работы с одаренными детьми и сопровождать их в зависимости от вида их одаренности.

На сегодняшний день, существует несколько видов одаренности, которые выделили отечественные психологи — это общая одаренность (все стороны психической жизни ребенка), специальная (проявляется в какой-либо специальной деятельности), актуальная или явная показатели **успешности**, уже имеющейся в наличии), потенциальная или скрытая (показатели возможности **реализации** неких способностей при соблюдении определенных условий) [3].

При поступлении ребенка в школу, важно определить не только уровень готовности его к школе, но и его творческие и личностные особенности, а также способности и интересы.

Учитель и родители должны поддерживать ребенка в реализации его талантов и интересов. Также возрастает необходимость в разработке специальных учебных материалов, которые должны помочь не только выявить но и обеспечить дальнейшее развитие способностей ребенка.

В основной школе важной целью становится создание условий для всестороннего развития интересов ребенка, его самовыражения и самореализации в разных видах деятельности.

Одним из ключевых положений федерального государственного образовательного стандарта основного общего образования является осуществление индивидуализации. ФГОС предусматривает создание условий для повышения качества образования, описывает перспективы для достижения новых образовательных результатов, обеспечивающих готовность современной школы к удовлетворению образовательных потребностей личности, общества и государства[7].

В основу ФГОС положен системно-деятельностный подход, концептуально базирующийся на обеспечении соответствия учебной деятельности обучающихся их возрасту и индивидуальным особенностям. Системно-деятельностный подход - это организация процесса обучения, в котором главное место отводится активной и разносторонней, в максимальной степени самостоятельной познавательной деятельности школьника. Именно данный подход обеспечивает оптимальные условия для реализации программ сопровождения одаренных детей [7].

Стандарт декларирует, что сохранение и развитие одарённости детей - это важнейшая проблема нашего общества и перед учителем стоит основная задача - способствовать развитию личности ребенка[7].

Согласно ФЗ «Об образовании», школа должна обеспечить развитие и обучение одаренных юношей и девушек на этапе профессионального самоопределения. Основной целью на этом этапе возрастного развития выступает развитие творческих способностей старшеклассников в условиях дифференцированного и индивидуализированного обучения[6].

В заключении следует еще раз подчеркнуть, что выявление и сопровождение одаренных детей - это забота о развитии науки, культуры, социальном развитии общества в будущем. Внимание к развитию одаренного ребенка носит не только личностный, но и широкий социальный смысл.

Одаренные дети действительно требуют особого подхода и это главная задача школ – создать максимально комфортные условия для сопровождения таких детей. Богатство перспектив и профессионального и личностного развития одаренных детей, зависит от отличия их от других детей. Но в то же время, чем выше уровень достижений, тем шире и глубже у многих из этих детей диапазон собственных переживаний, тем больший груз собственных проблем ложится на их плечи и тем труднее им прожить без психологических потерь свое детство[1].

Одаренность – это не только дар, но и испытание для ученика. Ясно также и то, что одаренный ученик – это тоже дар и испытание для учителя, т.е. тот пробный камень, споткнувшись о который, можно упасть и разбиться или, напротив, преодолев боль и недоумение, подняться на более высокий уровень профессионального сознания и личностного становления.

Литература:

1. Ларионова Л.И. Культурно – психологические факторы развития интеллектуальной одаренности.- М.: Изд –во «Институт психологии РАН», 2011.
2. Лейтес Н.С. Возрастная одаренность и индивидуальные различия: Избранные труды/ Н.С.Лейтис.- 3-е изд., испр. и доп.- М.: Издательство Московского психолого – социального института; Воронеж: Издательство НПО «МОДЭК», 2008.
3. Матюшкин А.М. Одаренность и возраст. Развитие творческого потенциала одаренных детей : учеб. пособие/ под редакцией А.М. Матюшкина – М.: Издательство НПО «МОДЭК», 2004.
4. Постановление Правительства РФ от 26 декабря 2017 г. N 1642 "Об утверждении государственной программы Российской Федерации «Развитие образования».
5. Рензулли Дж. Модель обогащенного школьного обучения//Дж.Рензулли, С.Рис; под ред. Д.Б. Богоявленской.- М.: Педагогика, 1972.-242 с.
6. Федеральный закон от 29.12.2012 N 273-ФЗ (ред. от 31.07.2020) "Об образовании в Российской Федерации" (с изм. и доп., вступ. в силу с 01.09.2020)
7. Федеральный государственный образовательный стандарт основного общего образования. Приказ Министерства образования и науки Российской Федерации от 31.03.2014 №253

8. Хуторской А.В. «Развитие одаренности школьников: методика продуктивного обучения» - М; 2000 г.

Abstract. *The paper considers the problem and necessity of accompanying gifted children in educational organizations.*

Key words: *endowments, the GEF, the system of support for gifted children in educational institutions*

Статья отправлена: 07.10.2020 г.

© Ширина А.А.

УДК 378.04:61]:615.47

**PREPARATION OF THE FUTURE FAMILY DOCTOR FOR EFFECTIVE
APPLICATION OF MEDICAL EQUIPMENT IN THE EDUCATIONAL
PROCESS IN MEDICAL INSTITUTION OF HIGHER EDUCATION
ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО СІМЕЙНОГО ЛІКАРЯ ДО ЕФЕКТИВНОГО
ЗАСТОСУВАННЯ МЕДИЧНОГО ОБЛАДНАННЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ
МЕДИЧНОГО ЗВО**

Bychko M.V. / Бичко М.В.

Orcid id 0000-0002-8332-9359

Ukrainian medical dental academy, Poltava, Shevchenko street, 23, 36011

Українська медична стоматологічна академія, Полтава, Шевченка, 23, 36011

Анотація. В статті розглянута специфіка роботи сімейного лікаря, та його основні обов'язки. Звертається увага на проблеми використання медичного обладнання в сучасній Україні та роль підготовки майбутніх сімейних лікарів до використання медичного обладнання в професійній діяльності під час навчання у медичному закладі вищої освіти. Теоретично обґрунтовано поняття освітнього процесу та його складників (аудиторна робота та її форми, самостійна робота та її форми, змістовий, процесуальний і психологічний взаємозв'язок між ними і його забезпечення як у роботі викладача, так і в роботі студентів). Стисло наведено структуру готовності майбутніх сімейних лікарів до професійної діяльності; педагогічні умови для підготовки майбутніх сімейних лікарів до застосування медичного обладнання у професійній діяльності; критерії та рівні даної готовності. Коротко описані результати експериментального дослідження із застосуванням авторської методики «Професійний кейс».

Ключові слова: майбутні лікарі, педагогічні умови, медичне обладнання, критерій, показник, рівень, структура готовності до професійної діяльності, медичний заклад вищої освіти.

Вступ. У кінці XX – на початку XXI століть перед вищою медичною освітою України постала необхідність забезпечення галузі охорони здоров'я кадрами лікарів сімейної медицини. Ця потреба була зумовлена провідними тенденціями розвитку медицини у світі та необхідністю підняти рівень медичної допомоги в Україні до загальносвітового.

Основний текст. Із досвіду розвинених країн відомо, що понад 80% проблем фізичного та психічного стану людини можна розв'язати на первинному рівні охорони здоров'я. Водночас у більшості держав світу частка лікарів загальної практики – сімейної медицини поміж усього лікарського загалу становить від 30 до 50 % [3].

Сутність проблем, що їх вирішує лікар загальної практики сімейної медицини, визначається нині на основі ретельного вивчення не лише вітчизняного, а й світового досвіду. Зокрема, Г. Черешнюк та Л. Черешнюк, аналізуючи сучасну ситуацію в європейській та світовій медицині, наголошують, що цей напрям професійної діяльності вже набув необхідної функціональної стабільності.

Згідно з визначенням Королівського коледжу лікарів загальної практики, лікар загальної практики (ЛЗП) – це лікар, який надає персональну, первинну та безперервну медичну допомогу окремим особам та сім'ям. Може відвідувати своїх пацієнтів удома, приймати їх в амбулаторних умовах, а в окремих

випадках – у стаціонарі. Бере на себе відповідальність за прийняття рішення по кожній проблемі, з якою пацієнт звертається до нього, і за необхідності консультується з іншими спеціалістами. Зазвичай працює в групі з іншими лікарями загальної практики, в умовах, які створені або модифіковані з цією метою, сумісно з колегами-парамедиками відповідного сектора та необхідним обладнанням. Навіть якщо ЛЗП працює там, де він є єдиним лікарем, він працює в команді та за необхідності делегує повноваження. Встановлюваний ним діагноз має фізичний, психологічний та соціальний аспекти. Втручання ЛЗП передбачають освітню, профілактичну, терапевтичну спрямованість дій для зміцнення здоров'я пацієнта.

Згідно з UEMO Consensus Conference on Specific Training for General Practice, 1994 р., лікар загальної практики – сімейний лікар (ЛЗП/СЛ) має відігравати центральну роль у системі охорони здоров'я в тому, що стосується досягнення якості, ефективності та рівноправності. Для виконання цієї ролі ЛЗП/СЛ повинен характеризуватися високим ступенем компетентності в питаннях надання медичної допомоги пацієнтам і здійснювати інтеграцію індивідуальної та комунальної медичної допомоги.

Всесвітня організація національних коледжів, академій та академічних асоціацій лікарів загальної практики розглядає лікаря загальної практики як такого, що надає комплексну допомогу кожній окремій особі, яка звертається за медичною допомогою, і за необхідності організовує інший медперсонал для надання медичної допомоги. Розуміння комплексної допомоги відрізняє лікаря загальної практики від інших медичних працівників, які працюють на рівні первинної та вторинної ланки, і включає в себе не лише лікувальну допомогу, але й реабілітацію, профілактику та зміцнення здоров'я. Вона не обмежується статтею, категорією діагностики або одним епізодом хвороби і передбачає безперервність упродовж того чи іншого періоду життя.

Голландська національна асоціація практикуючих лікарів загальної практики наголошує на тому, що лікар загальної практики не повинен розглядатися лише як надавач первинної медико-санітарної допомоги, хоча його роль у ній особливо важлива. Він повинен упроваджувати політику профілактичної та немедичної допомоги шляхом виїздів до населення. Служби ПМСД усіх держав зобов'язані задовольняти основні потреби населення в галузі охорони здоров'я шляхом надання широкого спектра послуг шляхом активного сприяння окремим особам, сім'ям та групам із надання самопомоги шляхом підготовки сімейних лікарів та медичних сестер для первинного медико-санітарного забезпечення [9].

Згідно з наказом Міністерства охорони здоров'я України № 686 від 05.08.2013 «Про внесення змін до Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників», випуск 78 «Охорона здоров'я», до лікаря загальної практики – сімейної медицини висуваються такі кваліфікаційні вимоги:

– Лікар загальної практики – сімейний лікар вищої кваліфікаційної категорії: повна вища освіта (спеціаліст, магістр) за напрямом підготовки «Медицина», спеціальністю «Лікувальна справа» або «Педіатрія». Спеціалізація за фахом «Загальна практика – сімейна медицина» (інтернатура,

курси спеціалізації). Підвищення кваліфікації (курси тематичного удосконалення, стажування, передатестаційні цикли тощо). Наявність сертифіката лікаря-спеціаліста та посвідчення про присвоєння (підтвердження) вищої кваліфікаційної категорії з цієї спеціальності. Стаж роботи за фахом понад 7 років.

– Лікар загальної практики – сімейний лікар I кваліфікаційної категорії: повна вища освіта (спеціаліст, магістр) за напрямом підготовки «Медицина», спеціальністю «Лікувальна справа» або «Педіатрія». Спеціалізація за фахом «Загальна практика – сімейна медицина» (інтернатура, курси спеціалізації). Підвищення кваліфікації (курси тематичного удосконалення, стажування, передатестаційні цикли тощо). Наявність сертифіката лікаря-спеціаліста та посвідчення про присвоєння (підтвердження) 3 I кваліфікаційної категорії з цієї спеціальності. Стаж роботи за фахом понад 5 років.

– Лікар загальної практики – сімейний лікар II кваліфікаційної категорії: повна вища освіта (спеціаліст, магістр) за напрямом підготовки «Медицина», спеціальністю «Лікувальна справа» або «Педіатрія». Спеціалізація за фахом «Загальна практика – сімейна медицина» (інтернатура, курси спеціалізації). Підвищення кваліфікації (курси тематичного удосконалення, стажування, передатестаційні цикли тощо). Наявність сертифіката лікаря-спеціаліста та посвідчення про присвоєння (підтвердження) II кваліфікаційної категорії з цієї спеціальності. Стаж роботи за фахом понад 3 роки.

– Лікар загальної практики – сімейний лікар: повна вища освіта (спеціаліст, магістр) за напрямом підготовки «Медицина», спеціальністю «Лікувальна справа» або «Педіатрія». Спеціалізація за фахом «Загальна практика – сімейна медицина» (інтернатура, курси спеціалізації). Наявність сертифіката лікаря-спеціаліста. Без вимог до стажу роботи.»

На офіційному сайті Міністерства Охорони Здоров'я України наведено повний перелік обов'язків сімейного лікаря, а саме: безпосереднє надання первинної медичної допомоги пацієнтам; формування та контроль виконання плану обстежень та лікування, аналіз результатів досліджень, призначення медичних препаратів та інших лікувальних заходів; надання медичної допомоги пацієнтам у невідкладному стані; направлення відповідно до медичних показань пацієнта, який не потребує екстреної медичної допомоги, для надання йому вторинної (спеціалізованої) або третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги; координація роботи з іншими ланками медичної допомоги; ведення пацієнтів, що хворіють на соціально небезпечні інфекційні захворювання відповідно до законодавства; здійснення імунопрофілактики відповідно до чинного законодавства; консультування щодо здорового способу життя; проведення заходів масової та індивідуальної профілактики інфекційних захворювань; оцінка індивідуальних ризиків захворювань і консультування з питань профілактики; розробка індивідуальних програм обстеження та спостереження за здоров'ям; інформування пацієнта щодо національних скринінгових програм та виконання інших функцій відповідно до законодавства або до програми; динамічне спостереження за неускладненою вагітністю. Здійснення медичного догляду за здоровою дитиною; ведення

хворих із психічними розладами, зокрема, враховуючи рекомендації спеціаліста; надання паліативної допомоги охоплює оцінку ступеню болю, призначення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, лікування больового синдрому, оформлення рецептів на наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори відповідно до чинного законодавства; координація та організація виконання лабораторних досліджень, проведення забору біологічного матеріалу; проведення лабораторних досліджень, у тому числі з використанням швидких тестів; призначення лікарських засобів з оформленням документів відповідно до законодавства; підготовка медичної документації для направлення осіб з ознаками стійкої втрати працездатності на медико-соціальну експертизу та на медико-соціальну реабілітацію; оформлення довідок, форм, листків непрацездатності [8].

Сімейні лікарі, незалежно від того в якій державі вони працюють, завжди так чи інакше використовують у своїй роботі медичні прилади – безпосередньо або орієнтуються на інформацію про стан пацієнта, який можна отримати за їхнім прямим використанням. Тому, починаючи з першого курсу навчання, майбутні лікарі вчаться користуватися медичним обладнанням на кафедрах медичної фізики або медичної апаратури. Їх знайомлять із будовою приладів, їхнім впливом на організм людини, умовами ефективного застосування та ситуаціями доцільного використання. Також майбутні лікарі мають змогу побачити деякі прилади безпосередньо в роботі. Часто це можливо, перебуваючи на клінічних кафедрах, які розміщені безпосередньо в будівлях лікарень. Але застарілість матеріально-технічного забезпечення медичних закладів є вагомою проблемою медичної галузі України. Адже провести лікування без сучасного обладнання є важким завданням навіть для досвідчених лікарів [4]. Тому вдвічі важливо, щоб лікарні, де майбутні медики отримують перший професійний досвід, були забезпечені сучасним медичним обладнанням.

Проте маємо дані, що близько 300 тис. машин і механізмів, що застосовуються вітчизняною медициною, вичерпали паспортний ресурс роботи. Також ученими згадується про невідповідність якості робочих місць з позицій безпеки працюючих гігієнічним нормативам, що є загрозою порушень здоров'я. [4]. З іншого боку, окрім фінансових складнощів, забезпечення наших лікувальних закладів новітнім обладнанням вимагає і фахівців, які здатні ним розумно і доречно скористатися. Яким чином можна розірвати це зачароване коло? Вочевидь, відповідь має дати освіта.

У ході освітнього процесу майбутні сімейні лікарі формують свої професійні компетентності. Ефективна робота з медичним обладнанням є складовою професійної компетентності майбутнього лікаря.

Сутність освітнього процесу в закладах вищої освіти України полягає в цілеспрямованому поєднанні процесів передачі та отримання знань з обов'язковим самоосвітнім елементом. Мета освітнього процесу полягає в підготовці компетентних, висококваліфікованих, конкурентоспроможних на національному та міжнародному ринках праці фахівців для відповідної галузі та пов'язаних із нею суміжних галузей чи сфер суспільного життя. Результатом

провадження освітнього процесу є формування сукупності знань, умінь, навичок, інших компетентностей, набутих особою у процесі навчання за певною освітньо-професійною, освітньо-науковою програмою, які можна ідентифікувати, кількісно оцінити та виміряти. Якість освітньої діяльності визначається рівнем організації освітнього процесу в закладі вищої освіти, що відповідає стандартам вищої освіти, забезпечує здобуття особами якісної вищої освіти та сприяє утворенню нових знань.

Провівши аналіз наукових праць та публікацій дослідників, хочемо звернути уваги на основні складники освітнього процесу в закладах вищої освіти України, які виділяє Т. Ревенко [7].

Рис. 1. Основні складники освітнього процесу в закладах вищої освіти України

Гностичними показниками оволодіння медичним обладнанням ми вважаємо готовність лікаря до використання ним медичного обладнання на основі медичних, фізичних і технічних знань, а також знань безпосередньо в галузі медицини. Проте готовність до застосування медичного обладнання у професійній діяльності – це не статичні знання. Наука, медична індустрія не стоять на місці, і лікар-фахівець повинен постійно підвищувати свою компетентність. Це передбачає подальший збір інформації, її оновлення зі свіжих джерел, а також різноманітні курси з її застосування, і обмін досвідом з іншими лікарями, і, що бачимо особливо важливим, участь у наукових

форумах, зокрема в режимі онлайн, що дозволить не лише підвищувати рівень знань та вмінь, а й грамотно здійснювати експертизу пропозицій і оцінювати дієвість нового обладнання, що з'являється на ринку, пов'язаних із ним комерційних послуг (наприклад, відкриття різних медичних центрів, комерційних лабораторій тощо, до яких хотіли би звернутися пацієнти), необхідність закупок та ін.

Значна частина підготовки майбутніх сімейних лікарів до застосування медичного обладнання в професійній діяльності здійснюється засобами впливу на них викладачів в освітньому середовищі сучасного медичного закладу вищої освіти. Зважаючи на це, Б. Уаліханова виділяє знання та вміння, необхідні для виконання педагогічної роботи з вивчення медичних приладів, а саме:

- уміти слідувати педагогічним принципам: «Для чого вчити?», «Чому навчати?» і «Як вчити?»;
- в освітньому процесі при підготовці майбутнього лікаря брати за основу сучасні теорії і концепції;
- створювати умови, що забезпечують пізнавальну активність студентів;
- використовувати проектне навчання у процесі вивчення медичних приладів;
- використовувати практико-орієнтоване навчання під час формування вмінь застосування медичної техніки в реальних умовах;
- забезпечувати самостійність студентів у процесі їх підготовки до використання медичної техніки [5].

Таким чином, готовність до професійного саморозвитку є багатофункціональною, а відповідне поняття – багатокомпонентним, оскільки відображає багатогранність мистецько-педагогічної діяльності учителів мистецьких спеціальностей. І лише дія міцно взаємопов'язаних та взаємообумовлених компонентів (мотиваційно-вольового, когнітивно-інтелектуального, креативно-діяльнісного) забезпечить досягнення якісного результату підготовки майбутніх учителів мистецьких спеціальностей до професійного саморозвитку.

Вважаємо за доцільне виділити такі наступні структурні елементи готовності до професійної діяльності.

Професійна підготовка як педагогічна діяльність допускає наявність, як мінімум, двох сторін – суб'єкта і об'єкта, але ці сторони можуть знаходитися у взаєминах тільки у визначеній сфері, визначеному «просторі». Однією із сторін цього «простору» є педагогічні умови [2]. Поняття педагогічних умов виступає предметом великої кількості педагогічних досліджень. Проте в сучасній педагогічній науці існують досить істотні розбіжності в тлумаченні самого поняття «педагогічна умова», тож у жодному педагогічному словнику, що на сьогодні існує, немає вичерпного визначення цього терміну.

Ми схильні, слідом за Н. Дворніковою, трактувати педагогічні умови в освітній діяльності як дидактичну категорію, що характеризується сукупністю об'єктивних та суб'єктивних обставин, від яких залежить досягнення мети освітнього процесу [6].

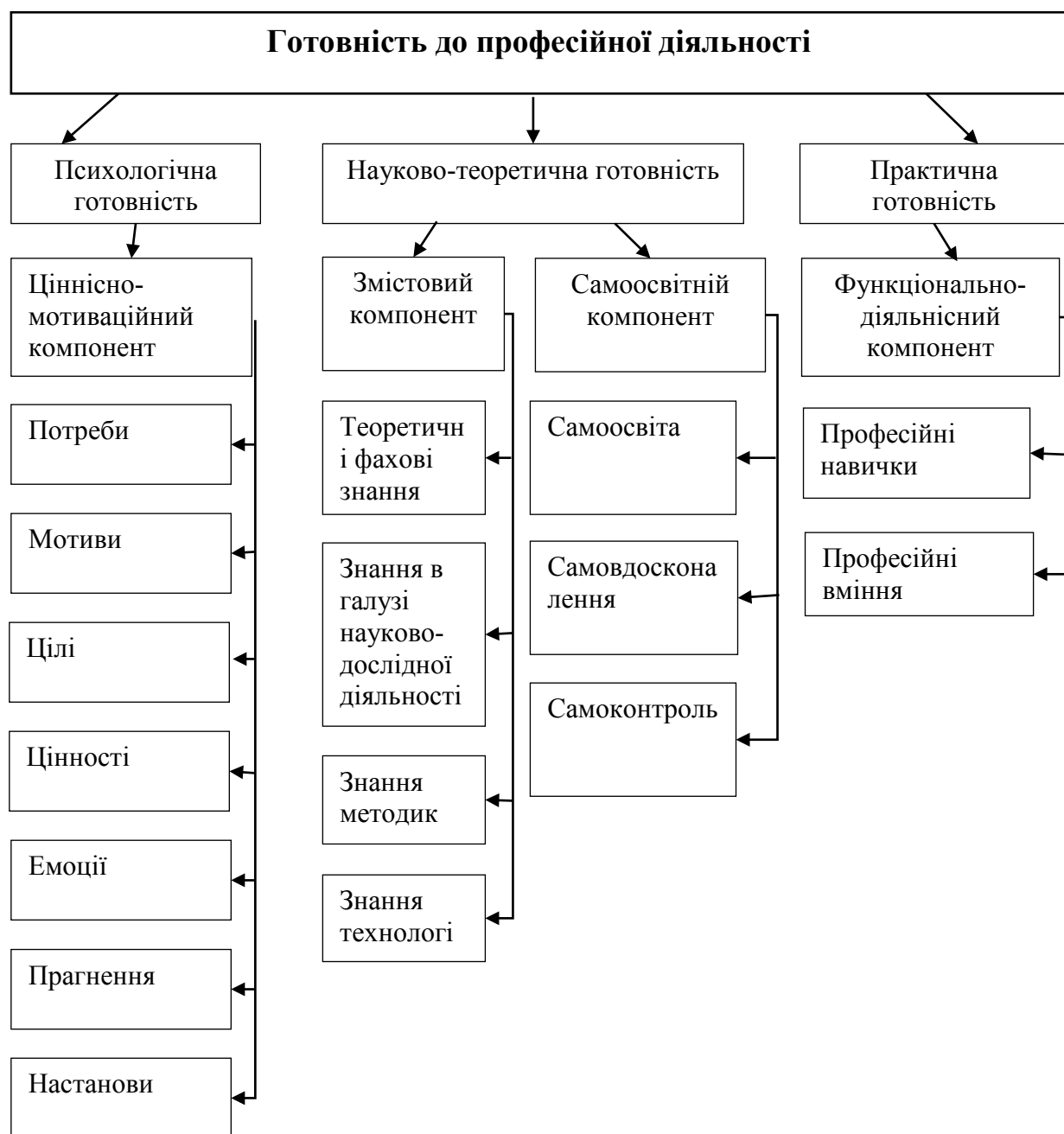

Рис.1. Структура готовності до професійної діяльності

На основі теоретичного аналізу праць науковців у відповідній сфері виділяємо такі педагогічні умови для підготовки майбутніх сімейних лікарів до застосування медичного обладнання у професійній діяльності під час навчання у ЗВО:

– формування мотивації майбутніх сімейних лікарів до набуття теоретичних знань і умінь під час застосування медичного обладнання у професійній діяльності. Мотив виступає усвідомленим чинником, що визначає спрямованість дій і вчинків людини. Ефективність даної умови досягається шляхом організації системної, неперервної роботи з формування мотивації. Студент має усвідомлювати перспективність навчання, розуміти теоретичну і практичну значущість засвоєних знань, бути професійно спрямованим;

– доповнення змісту фахових дисциплін у контексті підготовки майбутніх

лікарів до застосування медичного обладнання у професійній діяльності;

– формування вмінь і навичок для проведення консультацій під час професійної практики.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури, вивчаючи проблему формування готовності майбутніх сімейних лікарів до застосування медичного обладнання в професійній діяльності, ми вважаємо за необхідне виділити такі критерії її сформованості: ціннісно-мотиваційний, змістовий, функціонально-діяльнісний та самоосвітній.

Ціннісно-мотиваційний критерій орієнтує на сформованість потреб, мотивів інтересів, цілей, цінностей, що стимулюють, або навпаки, стримують активну навчальну й подальшу фахово компетентну діяльність;

Змістовий критерій позиціонуємо як сукупність фундаментальних знань, що є необхідними і достатніми для ефективної організації фахово компетентної діяльності; усвідомлення сутності компонентів фахової компетентності, її особистісного та соціального значення;

Функціонально-діяльнісний критерій розуміємо як обсяг і рівень оволодіння фаховими компетенціями, здатність демонструвати фахово компетентну поведінку у процесі застосування знань;

Самоосвітній критерій вказує на прагнення до самоосвіти, самовдосконалення й самоконтролю

Сформованість готовності майбутнього лікаря до застосування медичного обладнання за кожним критерієм у процесі здійсненого нами дослідження визначалась через систему показників, які узагальнено можна представити як системність, самостійність, активність, результативність діяльності.

Окрім якісних критеріїв, при дослідженні професійної готовності зустрічаємося з необхідністю встановити рівні її сформованості на підставі кількісних критеріїв. У науковій літературі рівнем навивають співвідношення «вищих» і «нижчих» шаблів розвитку структур тих чи інших об'єктів або процесів. Під рівнями сформованості у педагогіці розуміють ступень прояву критеріїв за усіма можливими показниками [1].

Рівні сформованості підготовки майбутніх сімейних лікарів до застосування медичного обладнання в професійній діяльності знаходять зовнішній вияв у відповідній поведінці:

а) низький (репродуктивний) – комплексна характеристика узагальнена поняттям «обмежена компетентність», оскільки майбутній домашній лікар демонструє схильність до фрагментарного застосування медичного обладнання в професійній діяльності, діє переважно за шаблоном, не налаштований на постійне самовдосконалення і показує мінімально допустимі результати в опануванні медичного обладнання;

б) середній (достатній) – комплексна характеристика узагальнена поняттям «базова обізнаність», оскільки майбутній лікар розуміє значущість системного застосування медичного обладнання, але при цьому орієнтується переважно на інформацію, викладену в базових посібниках, не виявляючи активності у здобутті більш широкої сучасної інформації щодо застосування медичного обладнання в професійній діяльності й демонструючи при цьому достатній

рівень опанування наявного в його розпорядженні медичного обладнання;

в) високий (професійно-досконалий) рівень – комплексна характеристика, узагальнена поняттям «успішний розвиток». Майбутній фахівець виявляє постійний інтерес до застосування як поширеного, так і інноваційного медичного обладнання, демонструючи системність і логічність прийнятих за його допомогою фахових рішень, виказуючи відповідальне ставлення до підвищення професійної компетентності та маючи відмінні навчальні результати.

З метою підвищення якості наукового дослідження нами було продіагностовано стан готовності майбутніх сімейних лікарів до застосування медичного обладнання в професійній діяльності.

Експеримент, що базувався на застосуванні авторської методики «Професійний кейс», тривав упродовж одного навчального року. Після його закінчення як у експериментальній, так і в контрольній групі кількість тих, хто мав низький рівень готовності до використання в професійній діяльності медичного обладнання, істотно зменшилася. Проте якщо у контрольній групі перерозподіл відбувався переважно від низького до середнього рівня, то в експериментальній групі відзначалося не лише більш значне скорочення контингенту з низьким рівнем готовності до застосування медичного обладнання в професійній діяльності, а й майже рівномірний перерозподіл до груп із середнім і високим рівнем.

Висновки. Отже, враховуючи вищесказане, можемо стверджувати, що має сенс продовження пошуку нових шляхів підготовки майбутніх сімейних лікарів до застосування медичного обладнання в професійній діяльності в сучасному медичному ЗВО, оскільки, як показав проведений експеримент, цей напрям формування їхньої професійної компетентності нині забезпечується ще недостатнім чином.

Література:

1. Євтушенко Ю. О. Формування деонтологічної культури майбутніх лікарів у навчально-виховному процесі медичного ВНЗ : дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Юлія Олександрівна Євтушенко. – ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”. – Старобільськ, 2017. – 242 с.
2. Моторна Л. В. Педагогічні умови застосування освітніх технологій в процесі викладання природничо-наукових дисциплін у технічних коледжах [Електронний ресурс] / Л. В Моторна. – Режим доступу : <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2008/txt/Motorna.php>
3. Національний медичний університет імені О. О. Богомольця: офіційний сайт [Ел. ресурс]. Режим доступу до дж.: <http://nmu.ua> (дата звернення 09.06.2020)
4. Пацієнтам необхідно якісне медичне обладнання та професіоналізм – Урядовий контактний центр. [Ел. ресурс]. Режим доступу до дж.: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2199546-pacientam-neobhidno-akisne-medicne-obladnanna-ta-profesionalizm-likariv-uradovij-kontaktnij-centr.html>

5. Педагогическая технология в подготовке будущих врачей к овладению медицинской техникой [Текст] / Б. С. Уалиханова, авт. У. А. Байзак // Вестник Томского государственного педагогического университета. – 2015. – № 3 (156). – С. 208-212 : рис. – Библиогр.: с. 211 (6 назв.) . – ISSN 1609-624X

6. Педагогічні умови модернізації навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах [Текст] : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Дворнікова Надія Степанівна; Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. - К., 2009. - 19 с.

7. Ревенко Т. В. Сутність і перспективи розвитку технологій соціальної реклами органів влади / Т. В. Ревенко // Теорія та практика державного управління. – 2010. – Вип. 4. – С. 81-87. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2010_4_14.

8. Черешнюк Г. С. Організаційні основи загальної практики – сімейної медицини. Посібник. / Г. С. Черешнюк, Л. В. Черешнюк. – Вінниця: ФОП Данилюк В.Г., 2013. – 184 с.

9. Що входить до обов'язків лікаря первинної ланки? [Ел. ресурс]. Режим доступу до дж.: <http://moz.gov.ua/scho-vhodit-do-obovjazzkiv-likarja-pervinnoi-lanki>.

Abstract. The article examines the specifics of the work of a family doctor, and his main responsibilities. Attention is paid to the problems of using medical equipment in modern Ukraine and the role of preparation of future family doctors to use medical equipment in professional activities during training in medical institution of higher education. The concept of the educational process and its components is theoretically substantiated (classroom work and its forms, independent work and its forms, semantic, procedural and psychological relationship and its provision both in the work of the teacher and in the work of students). The structure of readiness of future family doctors for professional activity is briefly given; pedagogical conditions for the preparation of future family doctors for the use of medical equipment in professional activities; criteria and levels of this readiness. The results of the experimental research with the use of the author's technique "Professional case" are briefly described.

Key words: future doctors, pedagogical conditions, medical equipment, criterion, indicator, level, structure of readiness for professional activity, medical institution of higher education.

Науковий керівник: д.п.н., доц. Жданова-Неділько О.Г.

Стаття відправлена: 07.10.2020 р.

© Бичко М.В.

УДК 37.013

PUBLIC AND EDUCATIONAL ACTIVITIES OF VOLYN «ENLIGHTENMENT» IN UKRAINE: THE SECOND HALF OF THE XIX - XX CENTURIES

ГРОМАДСЬКО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ВОЛИНСЬКОЇ «ПРОСВІТИ» В
УКРАЇНІ: ДРУГА ПОЛОВИНА XIX - XX СТОЛІТТЯ

Vykhreshch V.O. / Вихрущ В.О.

d.p.s., prof. / д. п. н., проф.

ORCID: orcid.org/0000-0003-3469-2343

Lviv Polytechnic National University, Lviv, St.Banderu St., 12, 79000

Національний університет "Львівська політехніка",

Львів, вул. Ст.Бандери, 12, 79000

Анотація. У статті представлено узагальнення основних напрямів просвітницької діяльності громадської організації «Просвіта» на Волині у історико-педагогічній ретроспективі, які стали основою системи культурно-просвітницької діяльності в Україні другої XIX століття - XX століття. Просвітницька діяльність волинського відділення «Просвіти» розглядається в контексті роботи основного відділу товариства у м. Львів за взірцями громадської організації Галицько-руська матиця. Висвітлено основні напрями просвітницької діяльності Ковельського, Рівненського, Луцького, Житомирського відділень та окремих повітів (наприклад, Дубинського): культурно-освітній (відкриття шкіл, організація навчально-виховного процесу та проведення позакласних заходів у навчальних закладах різних типів, влаштування курсів, проведення лекцій, читання рефератів); дошкільного виховання (організовування дитячих «захистів», притулків, дитячих садочків); фізичного виховання (популяризація та організація спортивних, пластових і інших «руханкових» товариств та спортивно-оздоровчих заходів); музично-драматичного (створення драматичних гуртків, хорів, влаштування концертів, вистав); організаційного (відкриття філій «Просвіти» в інших містах і селах); правового (правничого) - надання відповідних юридичних консультацій населенню Волині; організації педагогічно-просвітницької роботи з іншими товариствами; роботи над консолідацією українських патріотів, згуртуванням місцевих громад.

Ключові слова: громадська організація «Просвіта», Волинь, культурно-просвітницька діяльність, напрями культурно-просвітницької діяльності, історико-педагогічна ретроспектива.

Вступ. Наприкінці XX ст. із проголошенням незалежності України відновила діяльність громадська організація «Просвіта», витоки та час заснування якої сягають середини XIX ст. Відновлена організація розпочала свою діяльність 12 жовтня 1991 р., коли на третій позачерговій конференції Товариства української мови імені Т. Шевченка прийняли рішення про його реорганізацію. Основною метою нинішнього товариства «Просвіта» визнано утвердження української національної ідеї, збереження культурно-освітньої спадщини українського народу та передання її наступним підростаючим поколінням.

У сучасній педагогічній літературі наголошується на важливості участі громадських організацій у формуванні національного світогляду підростаючого покоління. Вивченням культурно-освітньої діяльності «Просвіти» в контексті історичного розвитку держави займалося ряд науковців-істориків: Л. Бадеева («Діяльність товариства «Просвіта» на Лівобережній Україні у XX ст.»),

Р. Гарат («Діяльність товариства «Просвіта» в Галичині (1868 – 1921 рр.)), О. Малюта («Просвіта» у формуванні державницького потенціалу українського народу (друга половина XIX – перша чверть XX ст.), І. Стряпко («Товариство «Просвіта» і його роль в громадсько-політичному та культурному житті Закарпаття 1920 – 1939 рр.)), О. Цапко («Діяльність товариства «Просвіта» в Україні (1891–1914 рр.), Т. Чугуй («Товариства «Просвіта» на Харківщині в XX – на початку XXI ст.)).

Завдання і методи дослідження. Метою статті є узагальнення основних напрямів освітньої діяльності громадської організації «Просвіта» на Волині у історико-педагогічній ретроспективі, які стали основою системи культурно-просвітницької діяльності в Україні кінця XIX століття - XX століття.

В процесі дослідження використовувалися методи порівняльно-історичного аналізу: вивчення історико-педагогічних, монографічних та архівних джерел, аксіологічний аналіз.

Результати дослідження. Основним завданням «Просвіти» було об'єднати українські сили для пропагування українських національних цінностей у суспільстві. Сучасні дослідники відзначають, що на початку XX ст. «...на Волині товариство проводило активну культурно-освітню діяльність» [5, с. 34], яка продовжувалася до 1930 р. Осередки організації діяли в усіх регіонах України, однак найбільші із них, «...найпотужніші мережі знаходилися у Галичині, на Волині, Буковині» [1, с. 34]. Новостворені філії та читальні перебували у підпорядкуванні Львівського товариства «Просвіти». Загалом в історії «просвітницького» руху виділяємо такі історичні періоди: а) 1860 рр. – XIX ст. – початок XX ст. – утворення та становлення філій «Просвіти» на Західній Україні; б) 1917–1920 рр. – діяльність в роки Української революції, їх активне виникнення на території Волині; в) 20 рр. XX ст. – 1939 р. – культурно-просвітницька робота волинських відділень в роки польського панування.

Просвітницька діяльність волинського відділення «Просвіти» розглядається в контексті роботи основного відділу товариства, що знаходився у м. Львів. Львівська організація була створена у 2 вересня 1868 р., коли у Відні було підписано дозвіл на її функціонування. Стрижнем роботи товариства була науково-просвітницька діяльність, яка організовувалася за взірцями громадської організації Галицько-руська матиця: «Просвіта» була науково-просвітницькою організацією, крім освічення народу шляхом збирання та видання всіх здобутків усної словесності... і всього, що дає можливість вивчати народ та його історію, товариство повинно було популярні перекази з усіх галузей науки, які відповідали б поняттям народу та його інтересам» [4, с. 18].

За короткий проміжок часу її відділення виникли в багатьох містах і селах. Найбільші із них, звичайно, знаходилися у більших за кількістю мешканців населених пунктах. Так, «Просвіта» у м. Рівне була створена у 1917 р. Ініціаторами її заснування виступили українські військові, які колись служили у царській армії. Її засновником офіційно вважається адвокат Ф. Сумневич. Події громадянської та Першої світової війни перешкодили функціонуванню «Просвіти» у Рівному, і відділення закрили, однак організація відновила свою

діяльність у першій половині 20-х років XX століття.

Ковельське відділення «Просвіти» було утворене 14 квітня 1920 р., коли Начальник волинського Округу Цивільного управління землями Волині дав дозвіл на його заснування. Організація користувалася значною підтримкою та авторитетом серед міського населення, чим і пояснюється стрімке збільшення її чисельності. У статистичних звітах зазначено, що до 1926 р. у ній налічувалося 640 членів, а у 1926 р. до неї вступило 1420 чол. [13, арк. 1.]. Подібно до інших філій товариства, мета цього об'єднання громадян визначалася так: «Просвіта» має на меті ширення позашкільної освіти серед українського населення м. Ковеля і Ковельського повіту, і для цієї цілі організовує такі секції: організаційну, драматичну, музичну, шкільну, гуманітарну (благодійну), бібліотечну» [13, арк. 1].

Прикладом наукової роботи «Просвіти» було створення спеціальних комісій для вивчення значення термінів та укладання підручників. Члени всеукраїнського об'єднання засновували бібліотеки, видавництва, книгарні, театральні трупи, кінозали, музеї. Вони проводили ювілейні вечори відомих українців, ставили народні п'єси, організовували публічні читання, сприяли заснуванню шкіл, допомагали вчителям проводити національно-патріотичні заходи тощо. Деякі діячі-просвітяни представляли інтереси українців у Польському Сеймі, де відстоювали право на самобутність українського народу, створювали політичні партії, проводили мітинги, народні віча. Особливого розгортання політична діяльність набула у 80-90 pp. XIX ст.

Розгляд просвітницької діяльності членів товариств «Просвіта» доцільно розпочинати із характеристика головного програмового документа. У статуті товариства визначено освітянський напрям роботи як пріоритетний. Зокрема, у документі рівненського відділення «Просвіти» зазначено: «Товариство має завданням: а) ширення освіти і національної свідомості серед українського народу та ознайомлення його зі здобутками культури; б) оборона культурних інтересів української людности; в) опікування українською молоддю в дошкільному, шкільному та позашкільному вихованні» [7, с. 29]. Статут «Просвіти» регламентував використання різноманітних методів, форм та прийомів роботи із населенням краю, які спрямовувалися на підняття культурно-освітнього рівня народу, виховання дітей у національно-патріотичному дусі, розвитку мережі шкільних та дошкільних закладів. Для пропагування своїх ідей рівненське товариство «відкривало читальні, книгозбірні, книгарні, музеї» [7, с. 29].

Члени організацій намагалися поширювати свою педагогічну діяльність і на дітей дошкільного віку, і на учнів, залучати їх до спорту, турпоходів, екскурсій. Із цією метою вони прагнули відкривати нові школи та дитячі садочки. У статуті Рівненської «Просвіти» було передбачено, що вона «відчиняє і утримує школи, початкові і середні; улаштовує дитячі садки, захистки і притулки, спортивні, пластові і інші культурні організації» [7, с. 29]. У контексті загальноукраїнського просвітницького руху волинське відділення займалося відкриттям курсів на різноманітну українознавчу тематику. У статуті Рівненської «Просвіти» із цього приводу було написано: «Товариство

улаштовує курси українознавства... ведення сільського господарства, ремісництву» [7, с. 29]. Керівництво «Просвіти» прагнуло залучати до просвітницького руху благочестивих людей, поведінка яких служила б прикладом для підростаючого покоління, відтак прискіпливо ставилося до кандидатів. Так, членами товариства не могли бути особи, що притягалися до кримінальної відповідальності, були відраховані із складу інших українських просвітницьких організацій.

У статуті «Просвіти» було ряд приміток, які регламентували відкриття нових навчальних закладів. Згідно вимог цього документа діяльність просвітян повинна була відповідати чинному державному законодавству в галузі освіти, видавництва, економічних відносин: «При створенні шкіл, курсів і т.п. товариство мало отримати дозвіл від відповідних органів влади, при улаштуванні вистав, концертів, курсів, лекцій, рефератів – керуватися відносними приписами і законами зобов'язуючими, при заснуванні видавництва газети – виконувати всі необхідні для цього формальності, заснування кооперативів проводити на підставі діючих законів» [7, с. 29 об.]. Гідним наслідування був поділ товариства на секції, які чітко виконували свої функції. Згідно статуту волинської «Просвіти», у ній діяли такі відділення:

- культурно-освітнє, яке відало питаннями відкриття шкіл, організацією навчально-виховного процесу та проведення позакласних заходів у навчальних закладах різних типів, влаштування курсів, проведення лекцій, читання рефератів;
- дошкільного виховання, в обов'язки якого входило організовувати дитячі «захисти», притулки, дитячі садочки;
- фізичного виховання, яке займалося популяризацією та організацією спортивних, пластових і інших «руханкових» товариств та спортивно-оздоровчих заходів;
- музично-драматичне, що мало на меті створювати драматичні гуртки, хори, улаштовувати концерти, проводити спектаклі;
- організаційне, завданням якого було відкривати філії «Просвіти» в інших містах і селах;
- правове (правниче), що надавало відповідні юридичні консультації населенню Рівненщини, та виконувало обов'язки юристконсультативного відділу товариства.

Культурно-освітня діяльність «Просвіти», що діяла на території Луцького повіту, була подібна до тієї, що здійснювалася рівненськими просвітянами, її завдання полягало в тому, щоб «...ширити освіту і національну свідомість серед українського народу та ознайомлювати його із здобутками рідної культури, що витворилися впродовж всієї історії України» [13, арк. 2].

Діяльність волинського відділення «Просвіта» здійснювалася у таких напрямках: співпраця із навчальними закладами регіону; відкриття навчальних курсів; читання лекцій; залучення молоді до проведення культурно-музичних вечорів; відкриття читалень, пропагування читання серед школярів та підлітків; організація педагогічно-просвітницької роботи з іншими товариствами; робота над консолідацією українських патріотів, згуртуванням

місцевих громад.

Позитивним фактом діяльності волинського відділення «Просвіти» вважаємо співпрацю із навчальними закладами регіону. Нами були вивчено протоколи засідань товариств, оголошення, листування із іншими установами тощо. Співпраця із навчальними закладами виявилася в таких напрямках роботи членів «Просвіти»: сприяння відкриття нових шкіл; участь у навчально-виховному процесі; запрошення на засідання «Просвіти» вчителів регіону; надання матеріальної підтримки вчителям, учням та студентам; сприяння покращенню матеріально-технічної бази закладів.

У ході аналізу діяльності «Просвіти» встановлено, що активісти організації долучалися до справи відкриття нових шкіл. Наприклад, житомирські просвітяни клопоталися про відкриття школи для малописьменних солдат. У жовтні 1917 р. до Житомирського відділення «Просвіти» зверталися члени Агітаційно-Просвітної комісії із клопотанням такого змісту: «Просимо Раду «Просвіти» допомогти заснувати школу для неграмотних солдат інтендантської частини і через представників Житомирського комітету вияснити технічну справу починання цієї роботи» [9, арк. 10]. В результаті через рік школу було засновано.

У центрі педагогічно-просвітницької концепції членів волинської «Просвіти» була націоналізація процесу шкільництва, у зв'язку із цим на загальних зборах «Волинської Просвіти» м. Житомира 2 липня 1917 р. голова засідання І. Смірнов наполягав на необхідності домагатися від шкільної округи, щоб перша Житомирська і одна із жіночих гімназій «...були оголошені українськими з повною націоналізацією класи підготовчої й першої з обов'язковим навчанням української мови й предметів українознавства в інших класах» [10, арк. 8-зв].

Іншим прикладом боротьби членів волинського відділення «Просвіти» за націоналізацію школи слугує діяльність ковельських активістів. Керівництво ковельської «Просвіти» прикладало багато зусиль, аби на території функціонували українські школи і намагалося протидіяти ополяченню волинського шкільництва: «Збори «Просвіти» звертають увагу на ненормальний стан шкільництва... збори просять делегата повітової Ковельської «Просвіти», котрий є послом до Сейму, щоб Сейм звернув увагу на наші школи, і щоб перетвореній українській школі в м. Турійськ на чисто польську було повернуто назад національний характер» [11, арк. 1].

Окрім відкриття навчальних закладів, члени «Просвіти» займалися справою відкриття нових курсів. Наприклад, у 1918 р. у Житомирі з їх допомогою відкрили курси вивчення українознавства (Додаток Г). У звіті № 145 від 14 квітня 1918 р., надісланому до Міністерства народної освіти, голова Житомирського відділення повідомляв про особливості нововідкритих курсів. На курсах «слухачі вивчали такі дисципліни: українська мова (історія, теорія, практика, правопис); історія України; історія українського письменства; географія України; українське діловодство» [9, арк. 11]. Викладачами на курсах працювали досвідчені педагоги, які були членами Спілки вчителів-українців.

Серед просвітницько-педагогічних напрямів роботи «Просвіти» із

волинським населенням була ліквідація неписьменності та надання основ грамоти. Так, членами «Просвіти» із 15 лютого 1926 р. по 31 квітня 1926 р. у Луцьку було влаштовано «курси для неграмотних людей» [3, арк. 1-зв.]. Окрім того, у навчальних закладах члени товариства пропонували свої нововведення. Так, на засіданні товариства «Просвіта» в м. Рівне 13 березня 1927 р. М. Томкович виступив із пропозицією відкрити при Рівненській гімназії «ручний труд», вивчення якого починати у першому класі.

Активісти «Просвіти» залучали меценатів до освітньої галузі. Наприклад, члени товариства м. Житомира облаштували бурсу для учнів гімназії. Вони залучили для цього кошти від земства та органів місцевого самоврядування. Окрім того, просвітяни м. Житомира прийняли такі рішення що стосувалися розвитку шкільництва в регіоні: а) розповсюдити серед населення краю заклики віддавати своїх дітей до українських гімназій; б) звільняти незаможних учнів від плати за навчання; в) домагатися негайної націоналізації духовних навчальних закладів; г) націоналізувати Першу Вищу початкову школу м. Житомира разом із учительськими курсами, які діяли при ній.

Висловлюючи подяку просвітянам за плідну співпрацю із школами Рівненщини, професор Ф. Пекарський «...підкреслив великі зусилля Ради «Просвіти» для утримання гімназії, висловився за необхідність і далі ще з більшою енергією старатися на місцях про підтримку гімназії» [7, арк. 97].

Характерною рисою педагогічно-просвітницької діяльності волинської «Просвіти» було налагодження зв'язків із вищими навчальними закладами. Прикладом цього може бути співпраця членів Житомирського відділення із нововідкритим університетом в м. Кам'янець-Подільську. Зокрема, влітку 1918 р. ректор державного Українського університету І. Огієнко запрошував житомирських освітян на відкриття установи: «З 1 липня 1918 р. в місті Кам'янець-Подільську закладено огнище вищої української культури – Кам'янець-Подільський державний Український університет... Вірний кращим традиціям європейських університетів, нововідкритий Кам'янець-Подільський державний Український університет матиме на цілі невинну наукову працю на користь рідної української культури» [7, арк. 15].

Члени товариства «Просвіта», яке діяло у м. Ковелі, опікувалися різноманітним дитячими притулками та часто збирали кошти на їх належне утримання: «Обсудивши детально справу допомоги українському дитячому притулкові, присутні висловилися за те, щоби допомога нашим дітям-сиротам була одною із найважливіших задач організації «Просвіти» [11, арк. 1-зв.]. Учасники конференції 1926 р. прийшли до висновку: «Для того, щоб просунути справу шкільництва, треба широко розвинути допомагаючи акцію, влаштовувати різноманітні збірки, вистави, концерти» [7, с. 3].

Проведення культурницьких заходів із дітьми та молоддю підпорядковувалося виховним цілям. Розгляд «Протоколів» засідань цієї організації засвідчував, що керівництво щороку затверджувало план роботи із молоддю роботи і в кінці року аналізувало якість його виконання. Наприклад, робота членів «Просвіти» м. Рівне із підростаючим поколінням у 1927 р. охоплювала такі напрями: а) здійснення культурно-освітньої роботи у сільській

місцевості; б) проведення заходів щодо «розмосковлення» помісної церкви, оскільки остання не допомагала поширенню культурно-освітнього руху серед молоді; в) сприяння розвитку приватного шкільництва.

Позитивним вважаємо той факт, що члени товариства проводили із молоддю різноманітні літературно-музичні вечори, вечорниці, забави, влаштовували зустрічі із відомими кращими тощо. Щороку проводили вечори, присвячені життєвому та творчому шляху Т. Шевченка. Наприклад, у 1910 р. Житомирська «Просвіта» провела для молоді такі заходи: а) виголошення реферату про життя і поетичне мистецтво Кобзаря; б) влаштування концерту за творами Т. Шевченка; в) читання у громадських місцях поезії та біографічних відомостей про славетного митця; г) розповсюдження буклетів із біографією поета; д) влаштування перегляду в театрі вистави «Невольник» [10, арк. 1-зв.].

Вшанування пам'яті великого Кобзаря проводили також із сільською молоддю. Так, навесні 1934 р. у селах Дубинського повіту завдяки членам «Просвіти» відбулися урочистості із нагоди 120 річниці із дня народження Т. Шевченка. До святкування просвітян долучилося місцеве духовенство: у с. Великі Дорогостаї під час проповіді у церкві священник П. Тарнавський виголосив проповідь про значення Т. Шевченка у становленні української нації. Крім цього, у Великих Дорогостаях провели Академію на честь великого Кобзаря, на якій молодіжний хор співав пісні на вірші Т. Шевченка («Заповіт», «Думи мої, думи», «Сон»), було поставлено виставу «Мати-наймика».

Учасниками «Просвіти» на території Волині на початку ХХ ст. були, в основному, молоді люди: «Членами волинських «Просвіт» була переважно молодь, що не мала ще власних господарств і капіталів» [7, арк. 249]. Вони збиралися у хатах-читальнях, сільських клубах і проводити просвітницькі заходи, наприклад, у с. Річниця Берестейського завдяки діяльності «Просвіти» було поставлено п'єси І. Котляревського: «Ще зимою тут відкрито читальню-бібліотеку. Ініціаторами її заснування були К. Мушницький та К. Степанюк. Містилася вона в хаті самого К. Мучинського... молодь дуже уважно поставилася до бібліотеки-читальні. Збиралися, читали, радили над тим, як провадити далі культурну працю. Зародилася для того думка влаштувати п'єсу «Наталка Полтавка» [7, арк. 249-зв].

На лекціях просвітян у м.Дубно та м.Луцька організовували виступи (читання рефератів) на морально-етичні, санітарно-гігієнічні та сільськогосподарські теми членами товариства для молоді, висвітлювалися різноманітні питання, серед них і питання церкви та її ролі у формуванні свідомості підрастаючого покоління та утвердженні національної ментальності нації [2, с. 45].

Одним із основних своїх завдань просвітяни вважали зберегти культурну спадщину українського народу та передати її наступним поколінням. Із цією метою вони збирали та розучували із молодими людьми народні пісні, влаштовували свята обжинок, вечорниці тощо: «На суботніх вечірках читалися цікаві лекції, молодь співала народних пісень, українських, стрілецьких, ставила п'єси Кропивницького, Старицького, Шевченка» [2, с. 46]. Члени «Просвіти» піклувалися про розвиток естетичних смаків підрастаючого

покоління Волині, на кожні урочистості школярі святково прикрашали зали квітами, портретами.

Жителі волинських сіл надавали підтримку та сприяли відкриттю хат-читалень. На території Волинського воєводства читальні часто розміщувалися в помешканні місцевих мешканців, які радо орендували своє житло для здійснення просвітницьких заходів. Серед архівних документів знаходимо багато підтверджень цьому. Наприклад, в листі до повітового староства м. Рівне від 29.04.1927 р. було написано: «Рада товариства «Просвіта» має за честь завітати староство, що читальня-бібліотека в с. Тудорові Гоцанської гміни перенесена із помешкання п. Петра Оксенчука до помешкання Павла Зарічнюка» [7, арк. 165].

Серед матеріалів архіву м. Рівне є «Правильник для читалень-бібліотек Товариства «Просвіта» в Рівненському повіті», в якому пояснено мету читалень, форми, методи та прийоми просвітницької роботи, яку проводили із дітьми та молоддю регіону. Мета читалень полягає у підвищенні культурного рівня волинян. У «Правильнику» написано: «Читальня засновується для задоволення культурних потреб місцевої української людности» [7, арк. 165]. Всі справи вирішував керівник, який затверджувала рада товариства. У читальні можна було прочитати тогочасну періодику (журнали та газети), наукову та художню літературу. Окремі громадяни поповнювали бібліотечний фонд рідкісними українознавчими виданнями [7, арк. 338].

Підтвердженням того, що читальні були справжніми просвітницькими центрами був факт проведення у них різноманітних заходів для молоді. Так, у них влаштовувалися вистави, забави, концерти, участь в яких брали учні шкіл, часто виступали актори-аматори, місцеві артисти, літератори. Відповідальною за проведення свят, літературних вечорів, мистецьких зустрічей кожного разу обирали компетентну особу.

Окрім того за допомогою членів товариства влаштовувалися тематичні виставки літератури, проводилися вечорниці, діяли молодіжні хори, відбувалися читання літератури. Наприклад, 1911 р. в Житомирі завідувачі читальнями провели виставку української літератури на сільськогосподарську тематику.

Позитивним явищем роботи волинських «Просвіт» вважаємо її зв'язки із іншими культурно-освітніми організаціями краю, зокрема «Рідною хатою», «Пластом», «Союзом українок». У газеті «Українська нива» (1927 р.) знаходимо оголошення про проведення зібрань «Союзу українок» в приміщенні товариства «Просвіта»: «Союз українок», що має тереном діяльності ціле воєводство Волинське. Урядує в Рівному щопонеділка та щоп'ятниці від 10.00 год. до 12.00 год. у помешканні нашого товариства за адресою: вул. 3 Мая, буд. 5» [7, арк. 165].

Поряд із українськими організаціями у 20-30 рр. ХХ століття на території Волинського воєводства діяли польські громадські товариства («Вогнище», «Сев», «Віці»), які, не зважаючи на пропольський характер, долучалися до релігійного, фізичного та статевого виховання волинської молоді шляхом влаштування змагань, проведення літературних вечорів, зборів,

розповсюдження літератури. Варто зауважити, що в 20-30 рр. XX ст. польська влада різноманітними заборонами, утисками та репресіями вона стримувала розвиток українських просвітницько-культурних організацій: відмовлялася реєструвати філії, забороняла вистави, виступи українських хорів, протидіяла українській національній школі. Незважаючи на це, до кінця 1927 р. «Просвіти» покрили щільною мережею власних філій майже все Волинське воєводство.

Заслугою товариства «Просвіта» вважаємо той факт, що навколо неї гуртувалися люди різних суспільних верств. Виявлені факти свідчать, що керівниками організації були високоосвічені люди. Так, наприклад, Дубинську філію очолював М. Чучмай, який був послом польським на чотирьох скликаннях, хором у цьому місті керував відомий композитор І. Новохацький. Просвітяни прагнули долучитися до просвітницького руху та виховувати молодь в руслі християнської моралі, прищеплювати їй національно-патріотичні цінності та високі морально-етичні ідеали: «...вони переконливим, щирим словом несли в народ та серед молоді знання із української мови, історії, не давали забути рідну віру, культуру, свою націю... будучи людьми далекоглядними, керівники «Просвіти» постійно тримали у полі зору молодь і дітей» [1, с. 3].

Аналіз освітньо-культурної роботи товариства засвідчив, що виховні просвітницькі заходи користувалися значною популярністю та підтримкою серед населення Волині. Аналіз архівних матеріалів засвідчує, що культурно-освітні заходи приносили значні прибутки, які в подальшому використовували на навчання і виховання дітей та молоді (табл. 1).

Таблиця 1

«Прибутки» товариства «Просвіта» у м. Ковелі за 1927 р. [12, арк. 2-зв.].

<i>Проведені заходи</i>	<i>Отримані грошові суми, золотих</i>
Вистави, концерти, вечорниці,	1 000
Збірки на рідну школу	500
Повітові збірки на будівництво дому «Просвіти»	5000
Податок просвітянський	6700
Прибутки бібліотеки	1400
Загальний прибуток від усіх проведених заходів	40000

Члени волинського відділення «Просвіти» підтримували створення та діяльності Центральної Ради в Києві: «Наші просвітяни вітають Українську Центральну Раду, висловлюють їй повне довір'я; визнають її тимчасовим урядом українського народу; кличуть на допомогу Центральній Раді та Генеральному Секретаріату весь український народ на Волині» [10, арк. 8].

Висновки. На початку XX ст. на Волині розгорнула свою діяльність мережа «Просвіт». Організація була чітко структурована. Стрижнем діяльності була культурно-освітня робота серед школярів, молоді та дорослого населення краю. До роботи у різноманітних секціях була широко залучена молодь. Члени

«Просвіти» долучалися до навчально-виховного процесу в школах, зокрема, сприяли проведенню національно-патріотичних заходів та виділяли кошти для покращення матеріально-технічної бази шкіл та підтримки бідних і обдарованих учнів. що є описано у розвідках тогочасних авторів. Товариство «Просвіта» була широко розгалуженою науково-освітньою організацією, яка підняла культурний рівень українського населення як у селах, так і в містах, і стала потужним чинником суспільного розвитку, національного піднесення».

Література:

1. Бухало Г. «Просвіта» сіяла світло». Сторінки історії Рівненської «Просвіти». - Рівне : Державне реєстраційно-видавниче підприємство, 1994. - 47 с.
2. Гладунова Є. «Просвіта» і просвітяни. - Рівне, 2003. - 96 с.
3. Звіт про діяльність товариства філіалів «Просвіти» Луцького повіту, 1926-1932 рр. / ДАВО, ф. 54, опис 1, спр. 110, 11 арк.
4. Іваничук Р., Комаринець Т., Мельник І, Середян А. Нарис історії «Просвіти». - Львів – Краків – Париж, 1993. - 232 с.
5. Оболончик Н. Г. Кременецкий ліцей в системі утворення Другої Речі Посполитої : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.01 / Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. - Чернівці, 2007. - 20 с.
6. Іваничук Р., Комаринець Т., Мельник І, Середян А. Нарис історії «Просвіти». - Львів – Краків – Париж, 1993. - 232 с.
7. Переписка із повітовим управлінням державної поліції з питань діяльності української організації «Просвіта». /ДАРО, ф. 30, оп. 18, спр. 484, 363 арк.
8. Повідомлення ректора Кам'янець-Подільського університету про відкриття цього університету. Листування із Житомирською управою, земською управою, повітовими товариствами «Просвіти». Про роботу організації «Волинська Просвіта» в місті Житомирі. /ДАЖО, ф. 560, оп. 2,спр. 11, 41 арк.
9. Просвіта" і духовне відродження України : Матеріали і тези науково-практичної конференції, присвяченої 125-літтю «Просвіти». - Рівне,1993. - 90 с.
10. Протоколи загальних зборів членів товариства «Волинська Просвіта» м. Житомир за 1910–1919 рр. /ДАЖО, ф. 560, оп. 2,спр. 2, 13 арк.
11. Протоколи зборів, акти членів ради по нагляду і списки членів Ковельської «Просвіти» за 1923–1927 рр. /ДАВО, ф. 389, оп. 1, спр. 20, 20 арк.
12. Протоколи організаційних зборів гуртка сільської молоді в Костополі. /ДАРО, ф. 188, оп. 1, спр. 1, 6 арк.
13. Статут повітової «Просвіти» і організаційної секції та звіти про діяльність секцій. /ДАВО, ф. 389, оп. 1, спр. 54, 11 арк.

References

1. Bukhalo H. «Prosvita» siiala svitlo». Storinky istorii Rivnenskoï «Prosvity». - Rivne : Derzhavne reiestratsiino-vydavnyche pidpriemstvo, 1994. -47 s.
2. Hladunova Ye. «Prosvita» i prosvitiany. - Rivne, 2003. - 96 s.

3. Zvit pro diialnist tovarystva filialiv «Prosvity» Lutskeho povitu, 1926-1932 rr. / DAVO, f. 54, opys 1, spr. 110, 11 ark.
4. Ivanychuk R., Komarynets T., Melnyk I., Seredian A. Narys istorii «Prosvity». - Lviv – Krakiv – Paryzh, 1993. - 232 s.
5. Obolonchuk N. H. Kremenetskyi litsei v systemi utvorennia Druhoi Rechi Pospolytoi : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ist. nauk : spets. 07.00.01 / Chernivetskyi natsionalnyi universytet imeni Yurii Fedkovycha. - Chernivtsi, 2007. - 20 s.
6. Ivanychuk R., Komarynets T., Melnyk I., Seredian A. Narys istorii «Prosvity». - Lviv – Krakiv – Paryzh, 1993. - 232 s.
7. Perepyska iz povitovym upravlinniam derzhavnoi politsii z pytan diialnosti ukrainskoi orhanizatsii «Prosvita». /DARO, f. 30, op. 18, spr. 484, 363 ark.
8. Povidomlennia rektora Kamianets-Podilskoho universytetu pro vidkryttia tsoho universytetu. Lystuvannia iz Zhytomirskoiu upravoiu, zemskoiu upravoiu, povitovymy tovarystvamy «Prosvity». Pro robotu orhanizatsii «Volynska Prosvita» v misti Zhytomyri. /DAZhO, f. 560, op. 2, spr. 11, 41 ark.
9. Prosvita” i dukhovne vidrodzhennia Ukrainy : Materialy i tezy naukovopraktychnoi konferentsii, prysviachenoj 125-littiu «Prosvity». - Rivne, 1993. - 90 s.
10. Protokoly zahalnykh zboriv chleniv tovarystva «Volynska Prosvita» m. Zhytomyr za 1910–1919 rr. /DAZhO, f. 560, op. 2, spr. 2, 13 ark.
11. Protokoly zboriv, akty chleniv rady po nahliadu i spysky chleniv Kovelskoi «Prosvity» za 1923–1927 rr. /DAVO, f. 389, op. 1, spr. 20, 20 ark.
12. Protokoly orhanizatsiinykh zboriv hurtka silskoi molodi v Kostopoli. /DARO, f. 188, op. 1, spr. 1, 6 ark.
13. Statut povitovoi «Prosvity» i orhanizatsiinoi sektiis ta zvity pro diialnist sektiis. /DAVO, f. 389, op. 1, spr. 54, 11 ark.

Abstract. The article presents a generalization of the main directions of educational activities of the public organization "Education" in Volyn in historical and pedagogical retrospect, which became the basis of the system of cultural and educational activities in Ukraine in the second XIX century - XX century. The educational activity of the Volyn branch of "Education" is considered in the context of the work of the main department of the society in Lviv on the models of the public organization Galician-Russian Mother. The main directions of educational activity of Kovel, Rivne, Lutsk, Zhytomyr branches and separate counties (for example, Dubinsky) are covered: cultural and educational (opening of schools, organization of educational process and carrying out extracurricular activities in educational institutions of different types, arranging courses, conducting lectures, reading essays); preschool education (organization of children's "defenses", shelters, kindergartens); physical education (popularization and organization of sports, reservoirs and other "motor" societies and sports and health activities); musical and dramatic (creation of drama groups, choirs, concerts, performances); organizational (opening of branches of "Enlightenment" in other cities and villages); legal (legal) - providing appropriate legal advice to the population of Volyn; organization of pedagogical and educational work with other societies; work on the consolidation of Ukrainian patriots, uniting local communities.

Key words: public organization "Education", Volyn, cultural and educational activities, directions of cultural and educational activities, historical and pedagogical retrospective.

УДК 378.14:61

TO THE QUESTION OF QUALITY OF HIGHER EDUCATION IN
UKRAINE

ДО ПИТАННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Polukhtovych T.G. /Полухтович Т.Г.

с.р.с., ас.проф./к.пед.н., доц.

ORCID: 0000-0002-0558-2981

Melnychuk Yu.Ye./ Мельничук Ю.Є.

с.р.с. /к.пед.н.

ORCID: 0000-0002-9313-8716

Luck National Technical University, Luck, Lvivska 75, 43018

Луцький національний технічний університет, Луцьк, Львівська 75, 43018

Анотація. У статті розглядається зростання престижу вищої освіти як цінності суспільства. Аналізуються вітчизняні й зарубіжні наукові праці вчених з дослідження ними якості вищої освіти, ідентифікації якості вищої освіти, механізмів забезпечення якості освіти та управління якістю підготовки майбутніх фахівців. Мета полягає в дослідженні провадження всебічної й багатогранної діяльності українськими університетами. Освітній простір України розвивається під впливом глобалізаційних тенденцій, і модернізація освітньої галузі має здійснюватися на прогностичних засадах.

Ключові слова: якість вищої освіти, новітні технології, компетентність, студенти, викладачі, університети

Вступ.

Основна продукція ЗВО це – знання, підготовка майбутніх фахівців до самореалізації в соціумі. Ця продукція отримується у процесі реалізації освітніх програм. Останні також мають бути оцінені не тільки державою, а й авторитетними міжнародними організаціями. "Стандарт ISO 9001 включає такі принципи, як: орієнтація на споживача, залучення співробітників, мотивація, ініціатива системний підхід до управління, постійне поліпшення прийняття рішень та ін. Застосовуючи такий підхід, виш створює основу для постійного вдосконалення"[1,с.25]. Так, при складанні рейтингу «ТОП-200 Україна 2020» Луцький НТУ посів 64 місце. При складанні рейтингу експерти брали до уваги сучасні тенденції розвитку університетів, які узагальнені міжнародною конференцією в Болоньї (2019 р.) та Берлінськими принципами, затвердженими учасниками міжнародної конференції у 2006 році.

Основний текст.

Якість вищої освіти забезпечують, насамперед, такі основні параметри, як: якісний показник професорсько-викладацького складу, якість викладання, стан матеріально-технічної бази, фінансове забезпечення. У сьогоdnішніх умовах якість освіти розглядається як якість реалізації освітнього процесу, що неможлива без якості освітньої діяльності, зокрема, у ЗВО, і має відповідати стандартам вищої освіти. З цією метою визначаються такі напрями, як: оснащення університетів програмним забезпеченням для налагодження комунікацій між учасниками освітнього процесу; посилення зв'язків закладів вищої освіти з промисловістю, бізнесом для майбутнього працевлаштування випускників; використання новітніх технологій та інновацій; покращення умов

для мобільності студентів і викладачів у рамках ЄС)" [2,с.17].

У працях українських вчених особлива увага приділяється дослідницькій компетентності учасників освітнього процесу. Так, А. Хуторський розглядає головні її характеристики, зокрема: "неалгоритмічність (розв'язання складних завдань, що вимагають евристичних підходів); поліфункціональність (розв'язання складних завдань у повсякденному житті); універсальність; надпредметність (розв'язування складних завдань з різних сфер життєдіяльності); багатовимірність (інтелектуальні знання, уміння, особистісні якості)" [3,с.56].

До складу дослідницької компетентності А. Хуторський відносить: знання. Виходячи з аналізу компетентнісного підходу пріоритет надається готовності особи використовувати наявні в неї знання в різних сферах виробництва. Компетентності є основою для отримання кваліфікації за конкретною професією, тому їх слід розглядати як одну із обов'язкових професійних характеристик працівника" [4, с.81].

Науковець К.Сидорова зазначає, "в Україні та в більшості європейських країн у професійній підготовці кадрів спостерігається поступовий перехід від традиційного кваліфікаційного підходу до компетентності. Найповніше поняття «компетентність» розкривається в сукупності таких дефініцій: виражає інтелектуальну відповідність особи тим завданням, вирішення яких обов'язкове для працюючої на цій посаді людини; компетентність виражається в кількості і якості завдань, сформульованих і розв'язуваних особою в її основній роботі; компетентність є одним з основних компонентів особистості або сукупністю відомих властивостей особистості, що обумовлюють успіх у вирішенні основних завдань" [5,с.129].

У зв'язку з модернізацією університетської освіти українські науковці розглядають у своїх монографіях такі проблеми, як: сутність понять «якості освіти» і «якості вищої освіти»; критерії, механізми управління й забезпечення якості вищої освіти. Зокрема, у колективній монографії «Правові засади реалізації Болонського процесу в Україні» [6] йдеться про "ефективні інструменти ідентифікації та забезпечення якості вищої освіти" [7]. Так, Г. Кравченко і З. Рябова у монографії "Якість освіти в навчальному закладі" [8] досліджують особливості моніторингу в управлінні якістю освіти. В аналітичному дослідженні «Розвиток системи забезпечення якості вищої освіти в Україні: інформаційно-аналітичний огляд» аналізуються "ключові поняття в нормативно-правових документах різних європейських країн. Це: якість, зовнішнє забезпечення якості, внутрішнє забезпечення якості, внутрішня система забезпечення якості, зовнішня система забезпечення якості, процедури із забезпечення якості, управління якістю, внутрішня система управління якістю, якість вищої освіти та ін." [9].

Науковець Н. Бутова "виокремлює поняття «якість освітнього процесу». В. Вікторов у праці «Основні критерії та показники якості освіти», розкриває зміст якості освіти, визначає її компоненти, розглядає питання моніторингу якості освіти. П. Дмитренко у публікації «Принципи управління якістю освіти» [9] констатує увагу на зовнішніх і внутрішніх складових якості освіти. В. Зайчук

аналізує основні параметри якості вищої освіти. За Л. Коробович, "якість вищої освіти залежить від факторів та зв'язку між ними. В. Луговий і Ж. Таланова у статті «Якість вищої освіти в Україні: проблеми забезпечення та визначення» [9] вказують на ефективні інструменти ідентифікації та забезпечення якості вищої освіти. Науковець В. Приходько "виокремлює внутрішні й зовнішні чинники якості освіти" [9.с.4-5]. Разом із тим, "Т. Хлебнікова у статті «Кваліметричний підхід до вивчення якості вищої освіти» досліджує основні чинники забезпечення якості вищої освіти. А науковець О. Чатченко наголошує на необхідності обов'язкового впровадження системи якості освіти і називає головні перешкоди на цьому шляху. У праці «Принципи формування системи управління якістю вищої освіти в умовах реформування» А. Чміля зазначаються принципи, яких необхідно дотримуватися при розробці системи управління якістю освіти. Також автор пропонує її модель" [9].

Методологічною основою є теоретичні й практичні дослідження науковців у галузі педагогіки, психології. Для вирішення поставлених завдань нами використовувались такі методи, як: аналіз правової, педагогічної, психологічної з досліджуваної проблематики; порівняння, систематизація, узагальнення існуючих теоретичних положень.

Заклучна частина і висновки.

Освітній простір України розвивається під впливом глобалізаційних тенденцій, і модернізація освітньої галузі має здійснюватися на прогностичних засадах, з урахуванням зміни цільових настанов професійної освіти: від забезпечення потреб держави до задоволення освітніх потреб особистості; зміни характеру попиту на робочу силу; внутрішню реорганізацію вищої освіти. Розглянуто питання вдосконалення освітнього процесу; підвищення якості вищої освіти через якісну підготовку її учасників; контроль та управління якістю вищої освіти. Якість освіти постає пріоритетною, бо знання сьогодні – основний виробничий ресурс.

Література

1. Кільова Г.О. Якість освіти як ключова категорія менеджменту освіти /Г.О. Кільова //Освіта та педагогічна наука. – №5– 6 (154 – 155), 2012. –С.22–26.
2. Проблеми якості вищої освіти: Монографія: серія “Модернізація вищої освіти”: світоглядно педагогічні проблеми/ К.В. Корсак, Г.О. Козлакова, А.К. Похресник та ін. К.: Педагогічна думка, 2007. – 231 с.
3. Концепція та методологія реалізації науково-дослідницької діяльності суб'єктів навчально-виховного процесу університетів : монографія / авт. : О.І. Бульвінська, Н.О. Дівінська, Н.О. Дяченко, О.В. Жабенко, І.О. Линьова, Ю.А. Скиба, Г.П. Чорнойван, О.Г. Ярошенко ; за ред. О.Г. Ярошенко. – К. : Інститут вищої освіти НАПН України, 2016. – 178 с.
4. Залевська О.А. Професійні характеристики працівника: поняття, зміст та значення /О.А. Залевська //Право і суспільство.–2015.–№4 (ч.2).– С.80–86.
5. Сидорова К.Г. Особливості співвідношення категорій «професіоналізм», «професіоналізація» та «компетентність» у контексті реалізації процесу

професійного навчання державних службовців в Україні / К.Г.Сидорова // Економіка та держава: міжнародний науково-практичний журнал. – Київ, 2012.–№12.– С.128–131

6. Татомир Л. П. Розвиток відповідальності у дітей підліткового і старшого шкільного віку: дис... на здобуття наукового ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.07: «Педагогічна та вікова психологія» / Л. П. Татомир. – К., 1998. – С. 28-29.

7. Альохіна Г.М. Якість освіти у контексті сучасних трансформацій вищої освіти /Г.М.Альохіна // Вища освіта України. – 2014. - №3 (дод.1): Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу: тематичний вип. – К., 2014. – С. 124-127.

8. Рассказова Ж.В. Сущность и структура исследовательской компетентности учащихся общеобразовательной школы / Ж.В. Рассказова // Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов. – 2012. – № 5. – С. 82–83.

9. Альохіна Г.М. Проблема управління якістю вищої освіти на бакалаврському рівні: аналіз наукових праць 9 с.
http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/11011/1/G_Alokhina_VOU_3_IS.pdf

References

1. Kilova G. O. Quality of education as a key category of education management / G.O. Kilova // Education and pedagogical science. № 5-6(154-155), 2012, pp.22–26.

2. Problems of quality of higher education: Monograph: series "Modernization of higher education": worldview pedagogical problems / K.V. Korsak, G.O. Kozlakova, A. K. Godfather and others. К .: Pedagogical thought, 2007? 231 p.

3. The concept and methodology of realization of research activity of subjects of educational process of universities: monograph / author. : O.I. Bulvinska, N.O. Divins'ka, N.O. Dyachenko, O.V. Zhabenko, I.O. Lyn'ova, YU.A. Skyba, H.P. Chornoyvan, O.H. Yaroshenko ; za red. O.H. Yaroshenko; for order. O.G. Yaroshenko. - Kyiv: Institute of Higher Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, 2016, 178 p.

4. Zalevska O. A. Professional characteristics of the employee: the concept, content and meaning /O.A. Zalevska // Law and Society, 2015, №4 (part 2), pp.80–86.

5. Sidorova K. G. Peculiarities of the ratio of the categories "professionalism", "professionalization" and "competence" in the context of the implementation of the process of professional training of civil servants in Ukraine / K.G. Sidorova // Economics and State: International scientific-practical journal,Kyiv, 2012, №12, pp.128–131.

6. Tatomir L.P. Development of responsibility in children of teenage and senior school age: dis. for obtaining the scientific degree of Cand. psychol. Science: special. 19.00.07: "Pedagogical and age psychology" / LP Tatomir, K., 1998, pp. 28-29.

7. Alekhina G. M. Quality of education in the context of modern transformations of higher education / G. M. Alekhina // Higher education of Ukraine, 2014, №3 (appendix 1): European integration of higher education in Ukraine in the context of the Bologna process: thematic issue, K., 2014, pp. 124-127.

8. Rasskazova Zh.V. The essence and structure of research competence of students of general education school / Zh.V. Rasskazova // Journal of scientific publications of graduate and doctoral students, 2012, № 5, pp. 82–83.

9. Alekhina G.M. The problem of quality management of higher education at the bachelor's level: analysis of scientific works 9p.
http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/11011/1/G_Alokhina_VOU_3_IS.pdf

Abstract The article examines the growing prestige of higher education as a value of society. Domestic and foreign scientific works of research scientists are analyzed quality of higher education, identification of the quality of higher education, mechanisms for ensuring the quality of education and quality management training of future professionals. The aim is to study the implementation of comprehensive and multifaceted activities by Ukrainian universities. Ukraine's educational space is developing under the influence of globalization trends, and modernization of the education sector should be carried out on a prognostic basis

Key words: quality of higher education, latest technologies, competence, students, teachers, universities

Стаття відправлена: 03.10.2020 р.
© Полухтович Т.Г., Мельничук Ю.Є.

УДК [378:004](073)

**FORMATION AND DEVELOPMENT OF HIGHER IT EDUCATION
IN THE USA****СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ВИЩОЇ ІТ-ОСВІТИ В США****Kulieshov S.O. / Кулешов С.О.**

ORCID: 0000-0001-5879-8105

*Dmytro Motornyi Tavria State Agrotechnological University,**Melitopol, B. Khmelnytskyi Avenue 18, 72312**Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного,
пр. Б.Хмельницького, 18, 72312*

Анотація. Метою дослідження було проведення теоретичного огляду становлення й розвитку вищої ІТ-освіти в США та подальше створення періодизації основних подій цих процесів на основі отриманої інформації. Автором були охарактеризовані періоди становлення та розвитку вищої ІТ-освіти в Сполучених Штатах Америки у період від початку ХХ сторіччя до початку ХХІ сторіччя. В статті висвітлено три періоди формування системи вищої ІТ-освіти через призму змін та реформ в функціонуванні деяких закладів вищої освіти відповідних профілів в умовах технологічного прогресу ХХ сторіччя, зокрема в часи становлення інформаційних технологій як кардинально нового наукового напрямку та навчальної дисципліни. Отримані дані дослідження є важливими для проведення подальших досліджень американського досвіду у створенні, реформуванні та модернізації системи вищої освіти. Подальші дослідження дозволять визначити передовий педагогічний досвід, який може бути використаний при удосконаленні української системи професійної підготовки майбутніх фахівців в галузі ІТ.

Ключові слова: освіта США, вища ІТ-освіта, інформаційні технології, становлення, розвиток, періодизація, фахівець в галузі інформаційних технологій.

Вступ. Світ, в якому живе сучасна людина, постійно розвивається та вдосконалюється. Комп'ютери та роботизовані машини виконують значну частину роботи, яку раніше повинна була робити людина власноруч. В свою чергу, для створення, функціонування, ремонту, налаштування та модернізації апаратного та програмного забезпечення комп'ютерного устаткування у будь-якій державі необхідні фахівці для ІТ-галузі, конкурентоспроможні в умовах сучасного ринку праці та адаптовані до постійних змін в ІТ-сфері завдяки технічному прогресу, підготовку яких має здійснювати сучасна та якісна система вищої освіти. Зважаючи на те, що на сьогодні США є одним з лідерів в галузі інформаційних послуг, на нашу думку, цілком логічним є дослідження становлення та розвитку вищої ІТ-освіти в США з метою вивчення американського досвіду та впровадження найпрогресивніших педагогічних ідей під час вдосконалення вітчизняної системи вищої ІТ-освіти.

Враховуючи актуальність проблеми, визначаємо мету дослідження, яка полягає у теоретичному огляді становлення й розвитку вищої ІТ-освіти в США та характеристиці періодів основних подій цих процесів.

Проблемами зародження й розвитку професійної освіти в США займалися В. Бондаренко, С. Брюннер, Н. Гаврилюк, Е. Еді, Е. Джеймс, О. Ельбрехт, В. Кудін, І. Козубовська, В. Лола, Л. Тарасюк та ін.; проблеми професійної підготовки фахівців в галузі комп'ютерних наук та інформаційних технологій в

США досліджували А. Гурджій, Г. Козлакова, В. Круглик, С. Симоненко, Т. Морозова, І. Пододіменко, З. Сейдаметова, С. Семеріков, Р. Шаран та ін. Дослідженням проблеми професійної підготовки фахівців з інформаційних технологій займалися В. Биков, Т. Волошина, О. Глазунова, С. Гнатюк, Л. Панченко та ін. Однак, періодизація становлення та розвитку вищої ІТ-освіти в США не була предметом спеціального дослідження.

У роботі [14] нами визначені критерії періодизації розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців з інформаційних технологій в університетах США. За визначеними критеріями та на основі аналізу науково-методичної інформації [13] ми виділили три періоди розвитку вищої ІТ-освіти в США: перший період (кінець XIX ст. – середина XX ст.), другий період (середина XX ст. – 80-ті рр. XX ст.), третій період (кінець XX ст. – початок XXI ст.). Періодизація розвитку педагогічного процесу відіграє велику роль у намаганні зрозуміти, виявити його внутрішні закономірності, науково узагальнити та визначити передовий педагогічний досвід, який може бути використаний при удосконаленні системи професійної підготовки майбутніх фахівців в галузі ІТ [11]. Тому розглянемо кожен період більш детально.

Перший період (кінець XIX ст. – середина XX ст.) – зародження електроніки на підґрунті формування змісту технічних дисциплін та поява перших навчальних дисциплін з комп'ютерних наук.

Слід підкреслити, що в першій половині XX ст., незважаючи на низку проведених на той час освітніх реформ, розвиток вищої школи не був пріоритетним напрямом державної політики США. Ситуація змінилася тільки ближче до середини XX ст., це було зумовлено політикою держави.

В контексті розвитку галузі інформаційних технологій цей період можна охарактеризувати як докомп'ютерний. Кінець XIX ст. – початок XX ст. характеризується активним розвитком у сфері електротехніки, механіки та математичних наук, здобутки яких стануть теоретичною базою для створення першого комп'ютера в майбутньому, виникнення перших наукових шкіл в галузі інформаційних технологій та запровадження навчальних дисциплін з комп'ютерних наук.

Наприклад, в Массачусетському технологічному інституті була створена кафедра електротехніки, де проводилися дослідження як в галузі електротехніки, так й електроніки (1902 р.). На базі кафедри була заснована науково-дослідна лабораторія з електроніки (The Research Laboratory of Electronics (RLE), 1946 р.) [7].

В Університеті Кейс Вестерн підготовка студентів відбувалась за чотирирічною навчальною програмою з електротехніки, витоки якої сягали ще 1884 р., коли на кафедрі фізики було розпочато читання лекцій з електрики та звуку. Кафедру електротехніки було створено в 1895 р. [6].

В 1946 р. створюється перший програмований комп'ютер ENIAC. Його винахід можна вважати історичною подією в становленні та розвитку ІТ-освіти США.

Таким чином, перший період становлення та розвитку вищої ІТ-освіти в США характеризується активним розвитком в сфері електротехніки, механіки

та математичних наук, сукупність яких відіграє роль теоретичної бази для створення першого комп'ютера та виникнення перших наукових шкіл та навчальних дисциплін з інформаційних технологій. У цей період з'являються перші навчальні програми підготовки фахівців з електротехніки, які вже включали комп'ютерно-орієнтовані дисципліни; перший навчальний посібник з архітектури ЕОМ. Освітній процес будували на основі інтеграції природничих наук, технологій, інженерії та математики, тобто на засадах STEM-освіти.

Другий період (середина XX ст. – 80-ті рр. XX ст.) – становлення та розвиток електроніки, який призвів до появи перших факультетів системної та комп'ютерної інженерії й інформаційних технологій та перших навчальних програм підготовки бакалаврів, магістрів й докторів філософії в ІТ-галузі.

Друга половина XX ст. вважається особливо значущим періодом у розвитку державної освітньої політики США, оскільки, саме в цей час відбувається кульмінація законотворчості в сфері вищої освіти та бурний розвиток науково-технічного прогресу, зокрема комп'ютерної техніки, інформатики [12].

В середині 60-х років з'являються перші кафедри інформатики, пізніше й факультети комп'ютерних наук. Необхідно відзначити, що перша кафедра обчислювальних наук (Department of Computer Sciences, 1962 р.) була створена в університеті Пердью. У цей період значна увага приділяється проблемі підготовки студентів в галузі інформатики, зокрема, розробляються перші навчальні плани та типові програми з обчислювальних дисциплін. Асоціація обчислювальної техніки (Association for Computing Machinery, (ACM), 1968 р.) видає Curriculum'68 [1] – рекомендації щодо розроблення академічних програм з інформатики, вимоги та інструкції до лабораторій з інформатики та комп'ютерної техніки [3].

Інститутом електротехнічної та електронної інженерії (Institute of Electrical and Electronics Engineers, IEEE) було розроблено типовий навчальний план підготовки спеціалістів з комп'ютерних наук та інженерії (1977 р.) та незалежну навчальну програму з інформатики та інженерії (1983 р.). У цьому навчальному плані вперше було поєднано дисципліни з програмного та апаратного забезпечення.

Дослідження, проведені викладачами та аспірантами університету Каліфорнії Берклі в 1950-60-х роках, сприяли розвитку мікрохвильових та поверхневих акустичних хвильових пристроїв, антен та лазерів; стільникового та космічного зв'язку, технології зберігання інформації на магнітному диску та магнітно-резонансної томографії (МРТ). Це було підґрунтям активізації науково-дослідної роботи студентів. Випускники університету стають лідерами комп'ютерної галузі на національному та світовому рівнях. У 1973 р. відкривається кафедра електротехніки та обчислювальних наук, де значну увагу приділяли навчальній та науково-дослідній діяльності [4,5].

В Массачусетському технологічному університеті було започатковано Проект з математики та обчислень (Project on Mathematics and Computation, MAC), який був основою для розробки сучасних комп'ютерних мереж та онлайн-комунікацій. При розробці навчальних програм робився акцент на

науковій складовій та інженерії. Також були засновані лабораторія комп'ютерних наук (1963 р.) та технологічна лабораторія (Microsystems, MTL, 1984 р.) [8]. В 1975 р. присуджуються перші ступені бакалавра з інформатики та техніки [7].

Необхідно відзначити, що перша акредитована освітня програма підготовки фахівців з комп'ютерної інженерії була розроблена в університеті Кейс Вестерн в 1971 р. [6].

На початку 60-х років в університеті Мічигану створено кафедру комп'ютерних і комунікаційних наук, де проводилися дослідження в галузі інформаційних технологій та була започаткована програма підготовки майбутніх спеціалістів з комп'ютерних наук. В період 1982-1984 рр. розробляються міждисциплінарні програми, наприклад з комп'ютерної техніки та обчислень. В 1984 році створюється факультет «Електротехніка та комп'ютерні науки», де здійснювалася підготовка бакалаврів з електротехніки, комп'ютерної інженерії та комп'ютерних наук (інформатики). Підготовка магістрів здійснювалась за спеціальністю техніка/проектування (the Master of Science in Engineering, MSE), докторів філософії (Master of Science, M.S. та Doctor of Philosophy, Ph.D.) – електротехніка (Electrical Engineering, EE), електротехніка: системи (Electrical Engineering: Systems, EE: S), комп'ютерні науки та техніка (Computer Science and Engineering, CSE). В університеті створюються нові лабораторії: робототехніки (1984 р.), розширеної комп'ютерної архітектури (The Advanced Computer Architecture Lab, ACAL, 1985 р.), обчислень у реальному часі (the Real-Time Computing Lab, RTCL); програмних систем (the Software Systems Lab, SSL, (1989 р.). До роботи в лабораторіях залучалися студенти, дослідження проводилися в галузі комп'ютерної архітектури, мереж та безпеки, робототехніки та автономних систем, великих масивів даних та машинного навчання, медичної інформатики, мобільної архітектури та додатків, сенсорних мереж тощо [9].

В університеті Карнегі Меллон в 1956 р. було створено обчислювальний центр та через 2 роки з'являється перший в країні курс з комп'ютерного програмування. В 1961 р. створена перша міждисциплінарна навчальна програма «Системи та комунікаційні науки». Ця навчальна програма поєднувала в собі інформатику, математику, психологію, бізнес та електротехніку. В 1965 р. в університеті засновано Департамент комп'ютерних наук [2]. Пізніше інститутом інженерії програмного забезпечення була розроблена програма підготовки бакалаврів з інженерії програмного забезпечення.

Таким чином, другий період можна вважати особливо значимим у розвитку ІТ-освіти в США. З моменту створення в середині 60-х років перших кафедр інформатики, значна увага приділялась проблемі підготовки студентів у цій галузі, яка швидко розвивалася на той момент. Також в цей період починають створюватись кафедри, а пізніше й факультети з комп'ютерних наук. Комп'ютери впроваджуються в освітній процес. Мають місце випадки створення перших навчальних планів та модульних програм, що зазначено у першому звіті з ACM (Curriculum 68), в якому були деталізовані навчальні

рекомендації щодо академічних програм з інформатики.

Третій період (кінець XX ст. – початок XXI ст.) – масова інформатизація суспільства та розробка нових концепцій ІТ освіти.

В період 80-х-90-х років Інститут електротехнічної та електронної інженерії спільно з Асоціацією обчислювальної техніки розробили Curriculum'91 (CC-91) та на початку 2000-х років – типові навчальні програми з комп'ютерних наук (CC-2001). Зміст цих методичних рекомендацій до підготовки спеціалістів з програмної інженерії містив п'ять томів. Згодом було вирішено, що підсумковий звіт буде організований у п'яти томах: Том I. Огляд. Том II. Комп'ютерна наука. Том III. Комп'ютерна інженерія. Том IV. Програмна інженерія. Том V. Інформаційні системи. Особливість рекомендацій полягала у тому, що було запропоновано експериментувати з різноманітними моделями освіти [10].

У 2001 р. Массачусетський технологічний університет розробив проект Open Course Ware (OCW) – безкоштовне вивчення навчальних курсів через мережу Інтернет. Проект набув популярності в США та Європі. Він став світовим засобом надання та розповсюдження навчального контенту. В 2003 р. шляхом об'єднання Лабораторії штучного інтелекту (Artificial Intelligence Laboratory, AI Lab) та лабораторії комп'ютерних наук (Laboratory for Computer Science, LCS) була створена Лабораторія інформатики та штучного інтелекту (Computer Science and Artificial Intelligence Laboratory, CSAI). У 2018 р. в університеті відкривають коледж обчислювальної техніки (MIT Schwarzman) [8].

В 1985 р. в кампусі університету Карнегі Меллон з'являється одна з перших в США мереж зв'язку Andrew, яку розробив відділ комп'ютерних наук. В 1988 р. цей відділ реорганізовано в Школу комп'ютерних наук (The School of Computer Science). В 2002 р. викладачами Р. Брайантом і Д. О'Халлароном видано підручник з комп'ютерного програмування з навчального курсу «15-213. Вступ до комп'ютерних систем» (15-213 Introduction to Computer Systems). Компанія Intel спільно з університетом Карнегі Меллон в 2002 р. відкрила науково-дослідну лабораторію з комп'ютерних наук, до роботи в якій долучалась талановита молодь. В 2003 р. у студентському містечку проходить День школи комп'ютерних наук, демонстрація досягнень талановитої молоді.

Таким чином, третій період становлення та розвитку вищої ІТ-освіти в США пов'язаний з началом інтенсивної інформатизації суспільства, наслідком якої стало зростання престижу ІТ-професій, підвищення ролі фахової підготовки спеціалістів у галузі високих технологій. Ці фактори спричинили необхідність розробки нової концепції ІТ-освіти, зорієнтованої на новий зміст навчання, використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі, модернізацію науково-методичного і технічного забезпечення, зміну ролі викладача і студента в освітньому інформаційному середовищі.

Висновки. Досліджуючи становлення та розвиток вищої ІТ-освіти в США, ми дійшли висновку щодо формування гнучкої системи вищої освіти, в якій студент має змогу самостійно побудувати свою майбутню спеціалізацію

шляхом обрання потрібних навчальних курсів з переліку наданих. Ця властивість, як і будь-яка з інших, є теоретично обґрунтованою. Таким же обґрунтуванням й підтримуються реформи системи вищої освіти в США. Американський досвід в питаннях освітніх послуг беруть на озброєння й інші країни цивілізованого світу. На основі отриманої інформації було виокремлено 3 періоди розвитку системи вищої ІТ-освіти в США: перший період (кінець XIX ст. – середина XX ст.), другий період (середина XX ст. – 80-ті рр. XX ст.), третій період (кінець XX ст. – початок XXI ст.). Отримані дані дослідження є важливими для проведення подальших досліджень американського досвіду у створенні, реформуванні та модернізації системи вищої освіти. Подальші дослідження дозволять визначити позитивний досвід, який може бути використаний при реформуванні української системи професійної підготовки майбутніх фахівців в галузі ІТ.

Литература:

1. Atchison, W.F., Conte, S.D., Hamblen, J.W., Hull, T.E., Keenan, T.A., Kehl, W.B., McCluskey, E.J., Navarro, S.O., Rheinboldt, W.C., Schweppe, E.J. and Viavant, W., 1968. Curriculum 68: Recommendations for academic programs in computer science: a report of the ACM curriculum committee on computer science. *Communications of the ACM*, 11(3), pp.151-197.
2. Csd.cs.cmu.edu. 2020. Mission & History | Carnegie Mellon University - Computer Science Department. [online] Available at: <<https://csd.cs.cmu.edu/mission-history>> [Accessed 5 October 2020].
3. Impagliazzo, J., Sloan, R., McGettrick, A. and Srimani, P.K., 2003, January. Computer engineering computing curricula. In *Proceedings of the 34th SIGCSE technical symposium on Computer science education* (pp. 355-356).
4. Torous, J.B., 2006. Clarence Cory and a history of early electrical engineering at UC Berkeley. JB Torous.
5. EECS at UC Berkeley. 2020. History. [online] Available at: <<https://eecs.berkeley.edu/about/history>> [Accessed 5 October 2020].
6. University, C., 2020. About | Case School Of Engineering | Case Western Reserve University. [online] Case School of Engineering. Available at: <<https://engineering.case.edu/eecs/about/history>> [Accessed 5 October 2020].
7. Eecs.mit.edu. 2020. MIT EECS Department Facts | MIT EECS. [online] Available at: <<http://www.eecs.mit.edu/about-us/mit-eecs-department-facts>> [Accessed 5 October 2020].
8. MIT News | Massachusetts Institute of Technology. 2020. A College For The Computing Age. [online] Available at: <<http://news.mit.edu/2020/college-for-the-computing-age-0204>> [Accessed 5 October 2020].
9. Computer Science and Engineering. 2020. The History Of CSE | Computer Science And Engineering At Michigan. [online] Available at: <<https://cse.engin.umich.edu/about/history/>> [Accessed 5 October 2020].
10. Tucker, A.B., 1996. Strategic directions in computer science education. *ACM Computing Surveys (CSUR)*, 28(4), pp.836-845.
11. Гупан, Н.М., 2000. Історіографія розвитку історико-педагогічної науки

в Україні. К.: НПУ ім. М. Драгоманова, pp.5-13.

12. Козубовська, І.В., Стойка, О.Я., Сідун, Л.Ю., 2015. Історико–педагогічні аспекти розвитку вищої освіти в США (кінець XX початок XXI століття): [монографія]. Ужгород: ПП «АУТДОР-ШАРК». – 186 с.

13. Кулешов, С.О., 2019. Особливості професійної підготовки фахівців з інформаційних технологій в університетах США. Науковий вісник Льотної академії, Кропивницький. – С.289-294.

14. Сосницька, Н.Л., Кулешов, С.О. 2020. Періодизація розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців з інформаційних технологій в університетах США: методологічний конспект. Scientific achievements of modern society: abstracts of the 9th International scientific and practical conference. Cognum Publishing House. Liverpool, United Kingdom. 2020. Pp.980-987.

References.

1. Atchison, W.F., Conte, S.D., Hamblen, J.W., Hull, T.E., Keenan, T.A., Kehl, W.B., McCluskey, E.J., Navarro, S.O., Rheinboldt, W.C., Schweppe, E.J. and Viavant, W., 1968. Curriculum 68: Recommendations for academic programs in computer science: a report of the ACM curriculum committee on computer science. Communications of the ACM, 11(3), pp.151-197.

2. Csd.cs.cmu.edu. 2020. Mission & History | Carnegie Mellon University - Computer Science Department. [online] Available at: <<https://csd.cs.cmu.edu/mission-history>> [Accessed 5 October 2020].

3. Impagliazzo, J., Sloan, R., McGettrick, A. and Srimani, P.K., 2003, January. Computer engineering computing curricula. In Proceedings of the 34th SIGCSE technical symposium on Computer science education (pp. 355-356).

4. Torous, J.B., 2006. Clarence Cory and a history of early electrical engineering at UC Berkeley. JB Torous.

5. EECS at UC Berkeley. 2020. History. [online] Available at: <<https://eecs.berkeley.edu/about/history>> [Accessed 5 October 2020].

6. University, C., 2020. About | Case School Of Engineering | Case Western Reserve University. [online] Case School of Engineering. Available at: <<https://engineering.case.edu/eecs/about/history>> [Accessed 5 October 2020].

7. Eecs.mit.edu. 2020. MIT EECS Department Facts | MIT EECS. [online] Available at: <<http://www.eecs.mit.edu/about-us/mit-eecs-department-facts>> [Accessed 5 October 2020].

8. MIT News | Massachusetts Institute of Technology. 2020. A College For The Computing Age. [online] Available at: <<http://news.mit.edu/2020/college-for-the-computing-age-0204>> [Accessed 5 October 2020].

9. Computer Science and Engineering. 2020. The History Of CSE | Computer Science And Engineering At Michigan. [online] Available at: <<https://cse.engin.umich.edu/about/history/>> [Accessed 5 October 2020].

10. Tucker, A.B., 1996. Strategic directions in computer science education. ACM Computing Surveys (CSUR), 28(4), pp.836-845.

11. Hupan N.M., 2000. Historiography of the development of historical and pedagogical science in Ukraine. [Istoriografiiia rozvytku istoryko-pedahohichnoi nauky v Ukraini.], M. Dragomanov NPU, Kyiv, pp.5-13.

12. Kozubovska I.V. Stoika O.Ya., Sidun L.Yu., 2015. Historical and pedagogical aspects of the development of higher education in the United States (late twentieth and early twenty-first century): monograph [Istoryko–pedahohichni aspekty rozvytku vyshchoi osvity v SShA (kinets XX pochatok XXI stolittia): monohrafiia]. Uzhhorod: PP «АУТDOR-SHARK.». – 186 p.

13. Kulieshov S.O., 2019. Features of professional training of information technology

specialists at US universities. Scientific Bulletin of the Flight Academy [Osoblyvosti profesiinoi pidhotovky fakhivtsiv z informatsiinykh tekhnolohii v universytetakh SShA. Naukovyi visnyk Lotnoi akademii], Kropyvnytskyi. – Pp.289-294.

14. Sosnytska N.L. Kulieshov S.O. 2020. Periodization of the development of professional training of future specialists in information technology in US universities: a methodological summary [Periodyzatsiia rozvytku profesiinoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv z informatsiinykh tekhnolohii v universytetakh SShA: metodolohichniy konspekt]. Scientific achievements of modern society: abstracts of the 9th International scientific and practical conference. Cognum Publishing House. Liverpool, United Kingdom. Pp.980-987.

Abstract. *The purpose of the study has been to conduct a theoretical review of the formation and development of higher IT education in the United States and further create a periodization of the main events of these processes based on the information obtained. The author describes the periods of formation and development of higher IT education in the United States in the period from the beginning of the XX century to the beginning of the XXI century. The article highlights three periods of formation of the higher IT education system through the prism of changes and reforms in the functioning of some higher education institutions of relevant profiles in the technological progress of the twentieth century, in particular at the time of information technology as a radically new scientific direction and discipline. The obtained research data are important for further research of the American experience in the creation, reformation and modernization of the higher education system. Further research will identify best practices that can be used to improve the Ukrainian system of training future professionals in the field of IT.*

Key words: *education in the USA, higher IT education, information technologies, formation, development, periodization, specialist in the field of information technologies.*

Науковий керівник: д.п.н., проф. Сосницька Н.Л.

Статья отправлена: 11.10.2020 г.

© Кулешов С.О.

УДК 33:378.048.2

ISSUES OF APPLICATION OF DIGITAL LEARNING IN THE
EDUCATIONAL PROGRAMME OF POST-GRADUATE EDUCATION IN
THE AREA OF ECONOMICSВОПРОСЫ ПРИМЕНЕНИЯ ЦИФРОВОГО ОБУЧЕНИЯ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ
ПРОГРАММЕ ПОСЛЕВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ ПО НАПРАВЛЕНИЮ
«ЭКОНОМИКА»

Cherkasskaya G. V. / Черкасская Г. В.

d.e.n., as.prof./ д. э.н., доц.

ORCID: 0000-0003-3510-1103

SPIN: 1799-4389

Pushkin Leningrad State University,

Russia, Sankt-Peterburg, g. Pushkin, Peterburgskoe shos., d. 10, 196510

Ленинградский государственный университет им. А.С. Пушкина,

Россия, Санкт-Петербург, г. Пушкин, Петербургское шос., д. 10, 196510

Annotation. The target of the article is to show the possibilities and the necessity of the digital learning application in economic trends at the post-graduate course. The article presents the ways of the post-graduate training, its planning and implementing in the modern education system at Pushkin Leningrad State University. Peculiarities of the federal state educational standard of post-graduate education in the trend “economics”, which are important for determining and applying the type of teaching technology, are considered. An express analysis of the organizational and theoretical and methodological foundations for the digital learning application in the training of highly qualified personnel in the field of economics at Pushkin Leningrad State University is presented. It is concluded that the use of digital technologies in the training of highly qualified personnel in the field of Economics is limited due to the traditions developed in Russian science, and due to the requirements established by the federal state educational standard for higher education for the training of teaching staff at the post-graduate course.

Keywords: post-graduate education, digital learning, economic education, Federal State Learning Standard

Introduction.

In 2014, Russia adopted a new Federal State Learning Standard for higher education (FSLS HE) in the part of training scientific and pedagogical personnel in post-graduate school in the field of training of highly qualified personnel 38.06.01 Economics. This standard has almost completely changed approaches to organization of the educational process in post-graduate school, and established new requirements to results reached in the course of learning, including more fully revealed the pedagogical component of the result, and giving the diploma to the graduate has become obligatory in the case of successful defense of the graduating work (thesis) during the state final certification (without obligatory defense at the Dissertation Council). Four years have passed, and it is already possible to sum up the first results – how much efficient the new approaches to organization of learning in the post-graduate school are, focusing on digital technologies. The target of the article is to show the possibilities and the necessity of the digital learning application in graduate school in economic trends in the conditions of the modern education system using the example of Pushkin Leningrad State University.

Main part.

In the FSLS one can read that «while implementing postgraduate programmes, the organization has *the right for applying electronic learning and distance education technologies*. During the entire period of training each student should have individual unrestricted access to one or more electronic library systems (electronic libraries) and to the electronic information and educational environment of the organization.... [that] should ensure access for the student from any place where information and telecommunications network «Internet» (hereinafter – the Internet)» is available. The FSLS, among other things, establishes the obligatory availability of curricula, work programmes of disciplines and traineeships, publications of electronic library systems and electronic educational resources specified in the work programmes; the possibility of conducting all types of lessons and procedures for assessing results of training with the use of e-learning, distance education technologies, as well as organization of interaction between participants of the educational process, including synchronous and (or) asynchronous interaction through the Internet». Thus, taking into account special (information and communication) disciplines, the same range of information technologies as one for previous degrees is required for students in the post-graduate school.

Meanwhile, in Russia, postgraduate education is traditionally based on technologies of personal communication between a postgraduate student and a scientific supervisor and joint work within a scientific school, scientific area, etc., ensuring the continuity of generations of researchers and development of a special culture of ethical research. This has always been of particular importance for Social Sciences. In this regard, the following question arises: how and in what tools can the requirements of the FSLS be implemented in the course of training of postgraduate students in the field of Economics?

First of all, it should be noted that the post-highest area of Economics in Russia covers a number of specific scientific specialties in the field of Economic Sciences (08.00.00) and Social Sciences (Sociology (22.00.03 Economic Sociology and Demography) and Geography (25.00.24 Economic, Social, Political and Recreational Geography))¹. Besides, specialty 08.00.13 Mathematical and Instrumental methods in Economics has a double subordination (Economic and Physical-Mathematical Sciences). Accordingly, in our opinion, it is the profile of the educational programme corresponding to a particular scientific specialty that will primarily determine the range and volume of application of digital technologies in education. In Economic Sciences, training in specialty 08.00.13 can be considered as the most «digital» because it is the most mathematical one. The rest of the specialties in this context certainly are outclassed.

In Pushkin Leningrad State University one of the two implemented educational programmes in the field of Economics is an educational programme for training highly qualified specialists in scientific specialty 08.00.05 Economics and Management of National Economy (in sectors and areas of activities, including: Labor Economics). Initially, this programme was headed by Professor G.G. Zaitsev, a

¹ Passports of scientific specialties can be found here: <http://vak.ed.gov.ru/316> (Date of access: 01.09.2018)

recognized authority in the field of Economics and Sociology of Labor and Human Resources Management [1], who has prepared a new generation of scientific and pedagogical workers in this area even in the last century.

The main professional educational programme of higher education for training scientific and pedagogical personnel in post-graduate school -- 38.06.01 Economics, profile Economics and Management of National Economy (in sectors and areas of activities, including: Labor Economics) -- is developed at Pushkin LSU, taking into account needs of the regional labor market. It is based on the relevant Federal State Learning Standard of Higher Education in the area of training scientific and pedagogical personnel at post-graduate school. The normative period for mastering BPEP (basic professional educational programme) in the area of training scientific and pedagogical personnel at post-graduate school 38.06.01 Economics is 3 years in full-time education and 4 years in correspondence education.

This educational programme is aimed at creating for students of post-graduate school conditions for gaining necessary for professional activities (teacher, researcher) level of knowledge, abilities, skills, experience and training to defend scientific qualification for scientific degree of Candidate of Sciences, specialty 08.00.05 Economics and National Economy Management (in sectors and areas of activities, including: Labor Economics).

Within this profile economic systems are studied as objects of management, as well as their genesis, development, forecasting, theoretical and methodological principles, methods and ways of management of these systems, and also institutional and infrastructural aspects of development of economic systems.

The content of the research area corresponding to the profile of Economics and National Economy Management (in sectors and areas of activities, including: Labor Economics) can be defined as follows: this is an economic science dedicated to studying trends and patterns of human labor activities; social and labor relations; reproduction of labor resources and labor force; legal, organizational and socio-economic mechanisms of labor management.

The object for postgraduate students' research can be represented by economic systems of various scales, level, spheres of activities, forms of ownership and subjects of economic systems management (state, transnational, regional, corporate management structures, as well as managers as subjects of management), including employees, labor collectives and employers; labor market, employment and unemployment; organization and regulation of labor; income and wages in the Russian Federation, its regions, industries and enterprises of all organizational and legal forms; progressive international norms and standards in the field of Labor Economics and Social and Labor Relations.

Applicants for this educational programme must have knowledge in Economics at the level of higher education (specialty, master's degree) and developed researching skills, sufficient for performing independent scientific activities.

However, final results of the programme include not only research competence in the chosen field of research, but also teaching competence determined by the fact that the diploma, confirming the programme to be completed, gives the right for teaching in higher education institutions, even not having a science degree. The

required to teaching makes the question of the teacher's media culture relevant, which is important for a school of any level [3].

It should be mentioned that economic sciences suppose scientific work of both applied and fundamental nature. In this regard, it is natural for this educational programme to build the curriculum focused on scientific specialization «Labor Economics» (subjects «Economics and National Economy Management (in sectors and areas of activities, including: Labor Economics)», «Modern Problems of Labor Economics and Labor Relations», «Labor and Labor Relations», «Social Partnership in Labor»), teaching and social competence (subjects: «Pedagogy and Psychology of Higher Education», «Organization of Educational Process in HEI», «General Theory of Social Protection»), as well as actualization, systematization and mastering of research competencies ethics (subjects: «History and Philosophy of Science», «Foreign Language», «Information and Communication Technologies in Education and Research»).

Accordingly, as we can see, some subjects can certainly provide students with digital knowledge in terms of current techniques and methods of research for conducting applied and fundamental scientific research, as well as teaching of economic disciplines. To maintain relevance, such special subjects should be annually reviewed and supplemented with the development of appropriate methods, techniques and technologies -- for example, scientific design [4], - as well as software products (statistical data processing, econometric modelling, etc.), are developed.) and equipment.

It is clear that almost all of the subjects listed above can also be taught remotely (if necessary), and even be submitted to self-study, including within electronic libraries. The situation is different when it is the author's courses, which are not represented in the e-library [2; 5]. Their development requires personal communication and discussion during traditional classroom lectures (lectures and practical classes), which, however, with certain reservations, may also take the form of video conferencing, web seminars, and so on.

Practical training within the educational programme includes traineeships (research, pedagogical) and large-scale research work, which should result by the end of the programme not only in a thesis itself, but also in a number of published works (at least three articles published in peer-reviewed scientific journals), and in participating in scientific conferences and other scientific events for approbation of the results. Meanwhile the research traineeship and research work can be quite autonomous, do not require the personal presence of a post-graduate student in the educational institution, taking into account the possibilities of means of telecommunication and information delivery, the pedagogical traineeship fundamentally can not be carried out in any other way, except for personal contact with students under the scientific supervisor's guidance, albeit in the on- and off-line. Accordingly, it is precisely pedagogical competencies, even if not knowledge, but the skills and abilities, mandatory required by the Federal State Educational Standard, do not imply a significant digital component in their formation.

Conclusion.

Thus, the express-analysis showed that application of digital technologies in the

course of training highly qualified personnel in the area of Economics is limited by two types of traditions -- those that present in the Russian science, and those requirements that are established by Federal State Learning Standard of Higher Education for training scientific and pedagogical personnel in post-graduate school.

Moreover, in our opinion, active application of modern methods of collection, processing and exchange of scientific information, as well as organization of communication and interaction between teachers and students, should be carried out to the extent that it can not affect the quality of the continuity of science in modern society, simultaneously maintaining the high level of culture and ethics of scientific activity.

Bibliography

1. Zaitsev G.G., Cherkasskaya G.B., Badkhen M.L. Trud i trudovye otnosheniya. SPb, Pushkin Leningrad State University, 2007. 176 pp.
2. Badkhen M.L., Cherkasskaya G.V. Sotsialnoye partnerstvo: kontseptsiya and realizatsiya. SPb, Pushkin Leningrad State University, 2008. 268 pp.
3. Boronenko T.A., Kaisina A.V., Fedotova V.S. Otsenka mediakultury uchitelya kak komponenta ego kvalifikatsionnogo portreta // Obrazovanie i nauka. 2018. T. 20. № 4. Pp. 34-63.
4. Boronenko T.A., Lvova O.V., Fedotova V.S. Proektirovanie v nauchno-issledovatel'skoj deyatel'nosti aspirantov. SPb, Pushkin Leningrad State University, 2015. 240 pp.
5. Cherkasskaya G.V. Obshchaya teoriya sotsialnoj zashchity: predmet, istochniki, elementy, osnovnye polozheniya i zakonomernosti, printsipy i paradoksy // Vestnik Leningradskogo gosudarstvennogo universiteta im. A.S. Pushkina. 2010. T. 6. № 1. Pp. 5-20.

Аннотация. Цель статьи — показать возможности и необходимость применения цифрового обучения в аспирантуре по экономическим направлениям. В статье показано, каким образом планируется и осуществляется послевысшее обучение по направлению «Экономика» в Ленинградском государственном университете имени А.С. Пушкина в условиях современной системы образования. Рассмотрены особенности федерального государственного образовательного стандарта послевысшего образования по направлению «Экономика», имеющие значение для определения и применения типа технологий обучения. Представлен экспрес-анализ организационных и теоретико-методологических оснований применения цифрового обучения при подготовке кадров высшей квалификации в сфере экономики на базе Ленинградского государственного университета имени А.С. Пушкина. Сделан вывод об ограниченности возможностей применения цифровых технологий при подготовке кадров высшей квалификации по направлению «Экономика» в силу традиций, сложившихся в российской науке традиций, и в силу установленных федеральным государственным образовательным стандартом высшего образования требований подготовки научно-педагогических кадров в аспирантуре.

Ключевые слова: послевысшее образование, цифровое обучение, экономическое образование, федеральный государственный образовательный стандарт.

Статья отправлена: 10.10.2020 г.

© Черкасская Г.В.

УДК 373.091.313(07)

CREATION OF THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT IN THE INSTITUTION OF GENERAL SECONDARY EDUCATION FOR THE FORMATION OF LEADERSHIP SKILLS

СТВОРЕННЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ НАВИЧОК

Єрмак Т.М. / Yermak T. M.

аспірант

*Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України
Україна, м. Київ, вул. Січових Стрільців, 52-Д, 04053*

ORCID ID 0000-0002-0957-8664

PhD student at the Institute of Pedagogy

*The National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine,
Ukraine, Kiev, Sichovykh Striltsiv str., 52-D, 04053*

Анотація. В роботі виокремлені вимоги до підготовки молодого покоління в системі освіти. Визначено роль середовища для формування лідерських навичок. Наведено визначення понять середовище, освітнє середовище. Проаналізовані погляди науковців про роль середовища у формування особистості, його елементи. Закцентовано увагу на ролі громадянської освіти та ролі педагогів у формуванні лідерських навичок.

Ключові слова: лідерські навички, середовище, освітнє середовище, заклад загальної середньої освіти, громадянська освіта.

Вступ.

Глобалізаційні процеси та пов'язаний з ними перехід до цифрових технологій відбувається зміна самої парадигми людського прогресу, сутністю, основним виміром та водночас її основним критерієм стає становлення творчої особистості, власне людський розвиток. Внаслідок цього повноцінна освіта повинна створюватися на основі поєднання найновіших природничих і гуманітарних знань, й одним із пріоритетних її завдань має бути формування у поколінь, що зростають такої життєвої стратегії, котра надасть їм змогу опанувати життєвими та соціальними ролями для того, щоб гідно жити і творити в умовах нового століття [1, с. 23].

В цих умовах актуалізується проблема формування лідерських навичок учнів закладу загальної середньої освіти. Сучасне суспільство потребує особистостей з активною життєвою позицією, ініціативних, наполегливих, які вміють досягати успіху.

Формування лідерських навичок залежить від створеного в закладі освіти сприятливого освітнього середовища. Його лідерська спрямованість сприяє самореалізації, самовираженню в процесі набуття досвіду спілкування і взаємодії учнів між собою, з учителями, батьками. Зазвичай лідери володіють творчим потенціалом і сильним характером, вони постійно знаходяться в пошуку цікавих справ, цікавих подій, які перетворюють навколишню дійсність. Лідер не зупиняється на досягнутому, підпорядковуючи свою і чужу волю, досягаючи поставленої мети.

Основний текст.

Середовище – це все, що нас оточує, це складна динамічна система, яка

здатна змінюватися, перебудовуватися залежно від соціально-педагогічних умов, впливати на актуалізацію творчого потенціалу особистості. Саме тому актуально й доцільно створювати сприятливе освітнє середовище, враховуючи при цьому систему цінностей, ідеалів, потреб, мотивів, установок здобувачів освіти.

Освітнім середовищем вважають природне або штучно створене оточення людини, що включає зміст і різні види засобів освіти, здатних забезпечувати продуктивну діяльність особистості, її освітній розвиток за допомогою створення сприятливих для цього умов [2].

У працях К. Ушинського була висунута ідея зв'язку школи з життям, залежності напрямку і змісту суспільного розвитку та діяльності вихованців [3]. М. Пирогов мав переконання, що сенс і мета існування людини залежать не тільки від його природних схильностей, але й від соціального оточення, впливу інших людей. Більшість людей, вважав він, вибирає прийняте в суспільстві розв'язання проблеми сенсу життя і намагається узгодити морально-релігійні основи виховання з напрямом розвитку суспільства або змінити напрям. Але оптимальний, на думку М. Пирогова, шлях розвитку особистості – дати людині широку освіту, не акцентуючи на вузькій спеціалізації, не виховувати солдатів, моряків, юристів, а виховувати особистість, її волю та моральні якості, підготувати людину вихованням до внутрішньої боротьби, неминучої і фатальної [4].

В контексті нашого дослідження цікавою є думка М. Іорданського: «Питання про роль і значення середовища у вихованні – не нове. Але трактування поняття середовища часто не передають його роль в житті і психіці дітей, все переплітається з середовищем дорослих і тлумачиться з позиції дорослих. Сильний вплив на таку постановку проблеми вивчення середовища має сучасна тенденція наситити дітей сучасністю, її вимогами, важливими задачами сучасного політичного моменту» [5, с. 19].

На думку В. Ковальчука, елементами сприятливого освітнього середовища є: сприятливий психологічний клімат; безпека; сучасний зміст освіти; ефективні технології навчання; просторове оточення; можливості для розвитку [6; 7].

Не менш важливим є формування громадянської свідомості учнів. Громадянська освіта дає можливість молоді увійти в простір громадянського суспільства, зайняти більш активну позицію серед своїх однолітків, сформувати в собі вміння і компетенції жити в громадянському демократичному суспільстві. Сьогодні в Україні є потреба в побудові дієвої системи громадянської освіти, яка б об'єднувала різні державні й недержавні інституції [8].

Для адміністрації закладів освіти та педагогів необхідно усвідомити розуміння впливу середовища на формування особистості та враховувати цей вплив у педагогічній практиці, як умову розвитку особистості, як важливий педагогічний засіб, що дає можливість вирішувати складні завдання, здійснювати розробку нового змісту освіти й виховання, шукати й перевіряти на практиці нові форми, методи і технології розвитку особистості [9].

Висновки.

Тенденції сучасного етапу розвитку суспільства актуалізували проблему формування лідерських навичок учнів. Для реалізації цієї проблеми ми вбачаємо у створенні сприятливого освітнього середовища. Середовище має сприяти гармонійному розвитку особистості загалом і лідерських навичок зокрема, побудові комфортних стосунків в учнівському колективі, з педагогами, батьками. Важливою якістю сучасного лідера є громадянська свідомість. Лідерські навички проявляються в успішності учнів, їх відчуття свого зростання і руху вперед. Учням подобається бути в ролі переможця. Необхідно навчити їх ставити цілі. Коли учень ставить перед собою цілі, він змушений при цьому проявляти якості лідера, виховувати в собі цілеспрямованість, завзятість, наполегливість. Наскільки легко учень буде вміти спілкуватися з оточенням, налагоджувати контакт, наскільки правильно будуть сформовані його лідерські навички, залежить його подальша навчальна, робоча діяльність, його доля і місце в житті.

Література:

1. Освітнє середовище як чинник становлення обдарованої особистості [монографія] / Р. О. Семенова, О. Л. Музика, Д. К. Коро льов та ін.; [за ред. Р. О. Семенової]. – К. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. – 228 с.
2. Макагон О. Е. Організаційно-педагогічні умови створення сприятливого навчально-виховного середовища в загальноосвітньому навчальному закладі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. : спец. 13.00.01 «загальна педагогіка та історія педагогіки» / Макагон Олександр Емануїлович – Харків, 2007.
3. Ушинский К. Д. Избранные педагогические сочинения : в 2 т. / К. Д. Ушинский. – М. : Учпедгиз, 1954. – Т. 2. – 556 с.
4. Пирогов Н. И. Вопросы жизни / Н. И. Пирогов // Избранные педагогические сочинения / сост. А. Н. Алексюк, Г. Г. Савенок ; Акад. пед. наук СССР. – М. : Педагогика, 1985. – С. 29–51.
5. Иорданский Н. Н. Организация детской среды / Н. Н. Иорданский. – М. : Работник просвещения, 1925. – 120 с.
6. Ковальчук В. І. Створення сприятливого освітнього середовища в закладі освіти / Василь Іванович Ковальчук // Матеріали III Всеукраїнського науково-методичного семінару «Підготовка майстра виробничого навчання, викладача професійного навчання до впровадження в освітній процес інноваційних технологій» (1 листопада 2019 р.) / Василь Іванович Ковальчук. – Суми: Вінниченко М.Д., 2019. – С. 13–17.
7. Создание благоприятной образовательной среды в учреждениях высшего образования Украины / V. Kovalchuk, I. Marynchenko, S. Yashchuk. // SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I. Higher Education. May 22th - 23th. – 2020. – С. 465-480.
8. Ковальчук В. І. Виховання громадянської свідомості молоді в контексті освітніх реформ: досвід США / Василь Іванович Ковальчук. // Порівняльна

професійна педагогіка. – 2015. – Вип. 2. Т. 5. – С. 102–105.

9. Ковальчук В.І. Створення сприятливого навчального середовища. Тренінги. / за заг. ред. В. Ковальчука, упорядкування Л. Галіцина – К.: Шк.. світ, 2011. – 128 с.

Abstract. *The paper highlights the requirements for the training of the younger generation in the education system. The role of the environment for the formation of leadership skills is determined. The definitions of environment, educational environment are given. The views of scientists on the role of the environment in the formation of personality, its elements are analyzed. Emphasis is placed on the role of civic education and the role of teachers in the formation of leadership skills.*

Key words: *leadership skills, environment, educational environment, general secondary education institution, civic education.*

Стаття відправлена: 10.10.2020 г.

© Т. Єрмак

УДК 37.018.43

**PECULIARITIES OF ORGANIZATION OF DISTANCE LEARNING IN THE
CONDITIONS OF POSTGRADUATE EDUCATION****ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ****Kondratova L.G. / Кондратова Л.Г.***p.p.s., doz. / к.п.н., доц.*

ORCID: 0000-0002-8523-5567

*State institution of higher education "University of Management of Education"
of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kiev, Sich Riflemen, 52-A, 4053**ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України,**Київ, Січових стрільців, 52-А, 4053*

Анотація. В роботі розглядається проблема організації дистанційного навчання в післядипломній освіті. Подано опис платформ та веб-сервісів для організації онлайн занять та аналізуються їх переваги. Окреслюються форми ефективної взаємодії учасників навчання в післядипломній освіті. Розглядається досвід організації дистанційних тематичних авторських курсів в освітньому середовищі Google Classroom. Аналізується досвід використання цифрових інструментів для виконання спільних групових робіт в дистанційному навчанні.

Ключові слова: дистанційне навчання, післядипломна освіта, підвищення кваліфікації, педагогічні працівники, платформи, веб-сервіси, цифрові інструменти в дистанційному навчанні.

Вступ.

Сучасні досягнення в сфері науки та цифровізації суспільства активно впливають на всі сфери людського життя. Світові цифрові тренди визначають шляхи реформування сучасної освіти. Пріоритетним напрямом в розбудові інформаційного суспільства сьогодення визначено цифровізацію освіти в період її реформування («Цифровий порядок денний України 2020» - «Digital Agenda for Ukraine 2020») [1]. Стрімкий розвиток цифрових технологій в сучасному суспільстві визначає нові завдання і для системи післядипломної освіти з питань підготовки педагогічних працівників до розвитку цифрової компетентності. Проблеми якісного оновлення змісту післядипломної освіти та її найважливішого складника – системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників стають дедалі актуальними. Сучасна післядипломна освіта має носити випереджувальний характер та повинна знаходити нові форми підготовки педагогічних працівників до набуття важливих якісних цифрових навичок та практичних вмінь щодо володіння цифровими технологіями.

Викликом для системи вітчизняної та світової освіти стало запровадження карантинних обмежень, які акцентували важливість дистанційного та змішаного навчання й зумовили високу зацікавленість педагогічних працівників усіх ланок до дистанційних технологій навчання. В умовах сьогодення все більше закладів освіти активно впроваджують новітні форми дистанційного й змішаного навчання. На основі дистанційних освітніх програм, використання новітніх методик, технологій навчання педагогічні працівники удосконалюють форми і методи творчої взаємодії та спілкування всіх учасників

освітнього процесу та значно розвивають цифрову компетентність. Виникає потреба в удосконаленні та впровадження кращого досвіду підготовки педагогічних працівників до організації дистанційного навчання в умовах післядипломної освіти.

Основний текст

В освіті найбільш ефективною вживаною визнано традиційну очну форму навчання. Але останнім часом стрімко зростає кількість закладів освіти, які активно впроваджують технології змішаного та дистанційного навчання. Організують освітню діяльність віртуальні та відкриті університети, в яких пріоритетною стають дистанційні технології організації освітнього процесу. Дистанційне навчання більшістю науковців транслюється як індивідуальний процес передачі та засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, дозволяє за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчання, реалізувати всі освітні завдання на основі спеціалізованих інформаційних освітніх середовищ, дистанційний платформ [2]. Дистанційне навчання має низку переваг у порівнянні з традиційним навчанням, серед яких: використання новітніх освітніх технологій, доступність джерел інформації, індивідуалізація навчання, зручна система консультування, демократичні стосунки між тими, хто навчається та викладачем, зручний графік та місце роботи. В дистанційному навчанні важливого значення набуває використання таких засобів навчання, які допомагають ефективному виконанню практичних завдань та організувати спілкування та взаємодію всіх учасників дистанційного освітнього процесу.

Метою дистанційного навчання в умовах післядипломної освіти є надання освітніх послуг шляхом застосування сучасних цифрових технологій, засобів електронного мережевого зв'язку на основі затверджених освітньо-професійних програм підвищення кваліфікації для педагогічних працівників. В сучасних умовах перед закладами післядипломної освіти окреслилися актуальні проблеми активної підготовки педагогічних працівників до впровадження дистанційного навчання у формі авторських й тематичних курсів підвищення кваліфікації, організації науково-педагогічних заходів з обміну досвіду дистанційного навчання, проведення онлайн-консультацій, видання науково-методичних посібників, рекомендацій тощо. Перед післядипломною освітою постають актуальні проблеми вибору технології навчання, спрямованих на оволодіння педагогічними працівниками новітніми цифровими інструментами для проведення онлайн та офлайн занять, обрання доцільних технології організації діяльності сучасних освітніх інформаційний середовищ тощо.

Дистанційне навчання в умовах післядипломної освіти ґрунтуються на відкритому навчанні, яке базується на різних формах віддаленої взаємодії між викладачем і слухачем на основі використання сучасних цифрових технологій. В умовах післядипломної освіти учасник курсів підвищення кваліфікації має свободу вибору темпу, часу та місця навчання. Керівником дистанційного навчання стає досвідчений куратор-тьютор, який в системі підвищення кваліфікації є організатором, куратором навчальних груп та здійснює професійну підтримку та супровід процесу підвищення кваліфікації. Згідно

плану навчання куратор-тьютор дистанційного курсу керує процесом навчання, враховуючи індивідуальний досвід кожного учасника навчання, добирає доцільні форми й методи й види самостійних практичних робіт, проводить консультування, здійснює індивідуальну підтримку, перевіряє якість виконання практичних завдань тощо. Основною формою роботи на дистанційних курсах підвищення кваліфікації стає самостійна робота слухача. Учасник навчальної групи активно використовує не тільки рекомендації куратора-тьютора, а й має можливість самостійно опанувати електронні освітні ресурси, переглядати навчальні відео, дотримуватися науково-методичних рекомендацій. Важливого значення в дистанційному навчанні для слухачів курсів набуває здобуття неоціненного досвіду щодо використання електронних засобів навчання, володіння цифровими інструментами для проведення онлайн-занять, удосконалення навичок створення власних електронних курсів, практичних вмінь створення різних типів завдань, електронних аркушів, навчального відео, тематичного тестування, опитування тощо. Результатом дистанційного навчання в післядипломній освіті може стати підготовлене електронне портфоліо, електронні розробки занять, створений персональний сайт тощо.

Досвід організації дистанційних курсів в Центральному інституті післядипломної освіти доводить, що слухачі тематичних, поглиблених курсів підвищення кваліфікації значно розвивають цифрову компетентність та мають належний рівень готовності до подальшого впровадження дистанційного навчання в закладах освіти. Кожен слухач курсів підвищення кваліфікації отримує сертифікат, що засвідчує кваліфікаційну підготовку до здійснення кураторської, тьюторської педагогічної діяльності в роботі з студентами, учнями. В межах інформальної освіти фахівці самостійно розвивають свою цифрову майстерність щодо організації дистанційного навчання.

Виклики часу зумовили швидке прийняття управлінських рішень в закладах освіти щодо вибору платформ і веб-сервісів для організації дистанційного і змішаного навчання. Найбільш широкого використання в практиці дистанційного навчання отримала платформа Moodle - модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище, навчальна платформа для організації навчання. Зарекомендували себе на практиці платформи Мій Клас, Class Time для дистанційного навчання, а також веб-сервіси Edmodo, Classdojo, Zoom, Webex, Google Meet, Jitsi Meet, Microsoft Teams та багато інших для проведення онлайн-занять й уроків.

З метою підготовки педагогічних працівників до організації дистанційного навчання зусиллями кафедри відкритих освітніх систем та інформаційно-комунікаційних технологій було розроблено і впроваджено низку тематичних курсів підвищення кваліфікацій та авторських спецкурсів, спрямованих на розвиток цифрової компетентності педагогів.

Високу ефективність виявила платформа Mobi School для організації дистанційного навчання у відкритому електронному освітньому середовищі Центрального інституту післядипломної освіти «Університету менеджменту освіти» НАПН України. Перевагами цієї платформи стали електронна підтримка та електронна організація дистанційного навчання в режимах online

та offline, наявність веб-бібліотеки з добіркою навчальних матеріалів та відкритих джерел, добірка електронних ресурсів всіх кафедр [3].

Рис 1. Електронне освітнє середовище ЦПО ДЗВО УМО

Для онлайн навчання було активно використано систему веб-конференцій BigBlueButton.

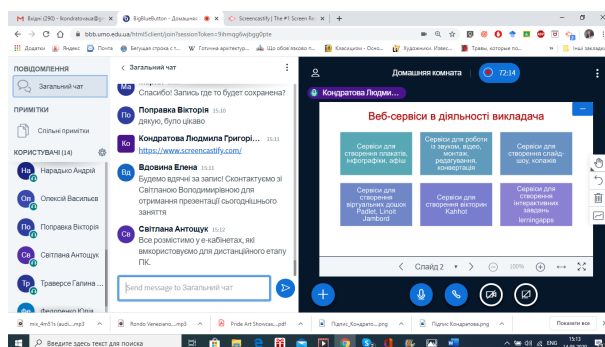

Рис.2 Заняття онлайн в персональному кабінеті системи BigBlueButton.

Перевагами веб-ресурсу BigBlueButton для проведення онлайн навчань в післядипломній освіті визнано: голосовий та відео підтримки, можливість демонстрації презентацій, навчальних матеріалів, функція демонстрації екрану викладачем для практичних видів робіт з слухачами, можливість спілкування й взаємодії засобами відео та аудіо-зв'язку та здійснення запису занять, організації опитувань тощо.

На основі зазначеної платформи розпочав свою освітню діяльність Перший Український відкритий університет післядипломної освіти, що організує дистанційне навчання викладачами віртуальних кафедр на основі програм авторських спеціальних курсів. В тематичному спектрі цих спеціальних курсів з'явилися актуальні курси викладачів віртуальної кафедри цифрових технологій, зміст яких спрямовано на розвиток цифрової компетентності та набуття навичок організації дистанційного й змішаного навчання для викладачів інститутів, академій, викладачів закладів передвищої освіти й закладів загальної середньої освіти тощо.

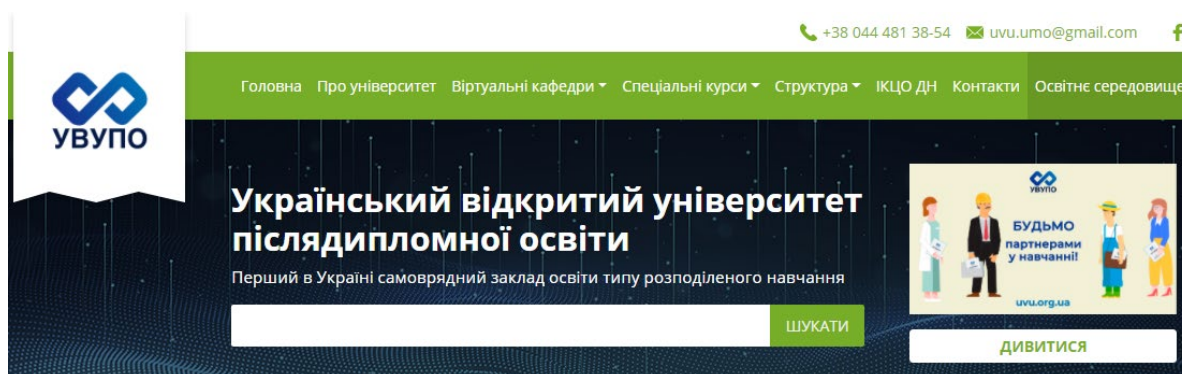

Рис. 3 Перший Український відкритий університет післядипломної освіти

Викладачами кафедри відкритих освітніх систем та інформаційно-комунікаційних технологій були визначені найбільш ефективні форми групової та колективної науково-педагогічної освітньої діяльності в післядипломній освіті на основі освітніх середовищ Microsoft Office 365, G Suite for Education в дистанційному режимі. Найбільш ефективнішими веб-сервісами для проведення засідань, обговорень, онлайн-зустрічей, онлайн-лекцій, практичних онлайн-занять та консультацій було визнано системи веб-конференцій Microsoft Teams та Google Meet.

Рис.4 Освітні середовища та веб-сервіси для дистанційного навчання

Серед переваг цих веб-сервісів визначено наступні: приєднання до зустрічей з подій календаря, розсилка запрошень в електронних листах, необмежений час відео-зв'язку, запис відео-сеансів, зручна демонстрація презентації та екрану виступаючих, наявність зручного чату для обговорення, приєднання до зустрічей тільки після згоди модератора конференцій тощо.

Відомо, що інформаційне освітнє середовище як інтегроване середовище інформаційно-освітніх ресурсів, до якого входять електронні бібліотеки, навчальні системи і програми, існує і розвивається на основі програмно-технічних і телекомунікаційних засобів, що забезпечують єдині технологічні

засоби інформації, інформаційну підтримку й організацію навчального процесу, наукових досліджень, професійне консультування тощо. Для організації творчої співпраці та взаємодії учасників освітнього процесу ефективними стали цифрові інструменти освітніх середовищ Microsoft Office 365, G Suite for Education. Серед найбільш ефективних форм колективного обговорення освітніх завдань було визнано можливості складання спільних документів в режимі онлайн, заповнення спільних таблиць, спільне користування середовищами та цифровими інструментами Google Drive та Onedrive. Особливістю спільної командної роботи над спільними документами здійснюється завдяки можливості надання спільного доступу перегляду, редагування й пропонування матеріалів всім учасниками освітнього процесу.

Практика використання сервісу Yammer, який входить до переліку цифрових сервісів Microsoft Office 365, в межах післядипломної педагогічної освіти довела ефективність здійснення спілкування і взаємодії в межах однієї освітньої установи, спільні можливості розміщення публікацій, важливих електронних ресурсів, підготовка командних групових творчих справ тощо.

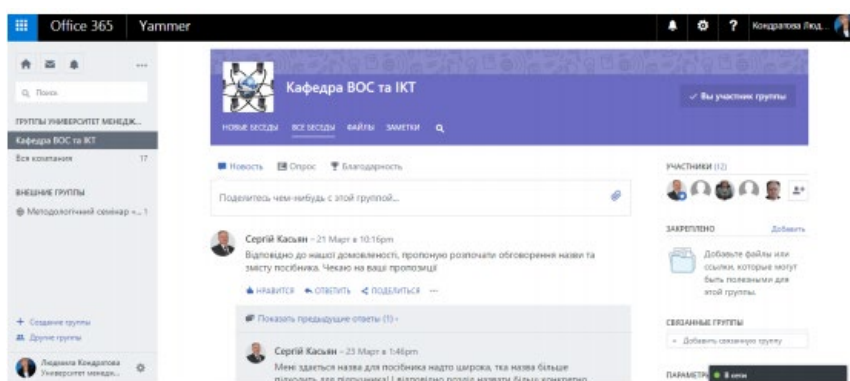

Рис.5 Сервіс Yammer для командної групової роботи

В ході організації дистанційний курсів підвищення кваліфікації був здобутий великий досвід організації освітнього процесу на основі освітнього середовища Google Classroom.

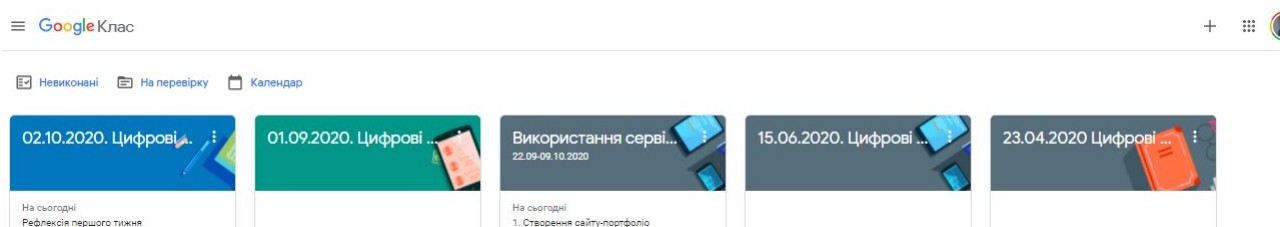

Рис.6 Спецкурси в середовищі Google Classroom

Цифрові інструменти Google є ефективними для організації групової взаємодії та спілкування учасників курсів освітнього процесу. Серед переваг такого освітнього середовища в післядипломній освіті було визнано: налагодження групової та колективної спільної освітньої діяльності засобами цифрових інструментів Google, здійснення контролю за навчанням, організація швидкого обміну інформацією, здійснення обговорення актуальних проблем в

спільних рефлексіях тощо. Важливого значення набуває практика спільного використання учасниками освітнього процесу цифрових сервісів: Google календар, Google форми, редакторів Google Диску документів, таблиць та презентацій, віртуальних дошок для спільної діяльності Google Jamboard тощо. [4]. Ефективними в навчанні стає зручна система сповіщень, можливість розміщення електронних освітніх матеріалів в середовищі Google Диску, запис навчального демонстраційного відео інструментами сервісу Screencastify тощо. Беззаперечна зручність використання мобільного додатку Google Клас як для куратора-тьютора так і всіх учасників курсу, який допомагає здійснювати онлайн зв'язок, отримання миттєвих сповіщень, виконання окремих творчих завдань тощо. Досвід організації дистанційних тематичних авторських курсів в освітньому середовищі Google Classroom доводить необхідність чіткого структурування тематизму занять, які ґрунтуються на поступовому засвоєнні цифрових технологій та можливостей окремих цифрових інструментів. Ефективність використання демонстраційного відео, відео-інструкцій, текстових і малюнкових рекомендацій, скріншотів в завданнях та поступове ознайомлення із додатками Google призводить до набуття практики використання всіх цифрових інструментів в професійній практичній діяльності. Працівниками кафедри здобутий досвід підготовки педагогічних працівників до використання цифрових сервісів GSuite for Education, який проходить на основі авторської програми підвищення кваліфікації керівних та педагогічних кадрів для роботи в закладах освіти на тему «Використання сервісів GSuite for Education для організації дистанційного та змішаного навчання» - 2020.

Висновки

Були розглянуті актуальні проблеми організації дистанційного навчання в післядипломній освіті на основі тематичних і авторських курсів. Аналіз дистанційних платформ та веб-сервісів для проведення онлайн-занять дозволив виділити, що серед ефективних форм підготовки фахівців є тематичні, авторські курси в післядипломній освіті. Здійснений аналіз досвіду використання цифрових інструментів освітніх середовищ GSuite for Education та Microsoft Office 365 виділив сервіси Microsoft Teams та Google Meet як ефективні сервіси для організації онлайн занять, що мають відео та аудіо зв'язок, функції запису, зручний чат, можливість демонстрації екрану. Досвід організації дистанційних тематичних авторських курсів в освітньому середовищі Google Classroom доводить ефективність цифрових інструментів Google для здійснення групового навчання й розвитку цифрової компетентності учасників навчання, серед яких: завдання з використанням редакторів Google Диску, інструменти Google сайтів, онлайн дошка, Google форми та інші. На основі здобутого досвіду визначено ефективність організації спілкування і взаємодії учасників освітнього процесу на основі сервісів GSuite for Education та Microsoft Office 365 в післядипломній освіті. Були отримані позитивні результати організації дистанційного навчання та виокремлено платформи і сервіси спілкування і взаємодії учасників освітнього процесу.

Література:

1. Digital agenda of Ukraine 2020. URL: <https://ucci.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>
2. Технологія створення дистанційного курсу: навч. посіб. / [В. Ю. Биков, В. М. Кухаренко, Н. Г. Сиротенко та ін.]; за ред. В. Ю. Бикова та В. М. Кухаренка К. : Міленіум, 2008. 324 с.
3. URL: <https://sites.google.com/view/cloudinedu>
4. Microsoft Corporation «Основи комп'ютерних мереж і Інтернету» (навчально-методичний посібник). – К: Видавнича група BHV, 2006. – 256 с.
5. Левченко О. М Основи Інтернету: навч. посіб. / О. М. Левченко, І. О. Завадський , Н. С. Прокопенко – К: Видавнича група BHV, 2007. – 318 с.
6. Литвинова С. Г. Поняття та основні характеристики хмаро орієнтованого навчального середовища середньої школи/ С. Г. Литвинова // Інформаційні технології і засоби навчання: електронне наукове фахове видання – 2014. – №2 (40). – С. 26– 41.
7. Google Meet / офіційний ресурс. - Режим доступу: <https://meet.google.com/>
8. Довідка Google Meet URL: <https://support.google.com/meet/?hl=uk#topic=7306097>
9. Google Classroom/ офіційний ресурс. URL: <https://classroom.google.com/>

References

1. Digital agenda of Ukraine 2020. URL: <https://ucci.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>
2. Technology of creating a distance course: textbook. way. / [B. Yu. Bykov, VM Kukhareno, NG Sirotenko and others]; for order. V. Yu. Bykova and V. M. Kukhareno K.: Millennium, 2008. 324 p.
3. URL: <https://sites.google.com/view/cloudinedu>
4. Microsoft Corporation "Fundamentals of Computer Networks and the Internet" (tutorial). - K: Видавнича група BHV, 2006. - 256 с.
5. Levchenko OM Fundamentals of the Internet: textbook. way. / OM Levchenko, IO Zavadsky, NS Prokopenko - K: BHV Publishing Group, 2007. - 318 p.
6. Litvinova SG The concept and main characteristics of the cloud-based educational environment of secondary school / SG Litvinova // Information technologies and teaching aids: electronic scientific professional publication - 2014. - №2 (40). - P. 26– 41.
7. Google Meet / official resource. - Access mode: <https://meet.google.com/>
8. Google Meet Help URL: <https://support.google.com/meet/?hl=en#topic=7306097>
9. Google Classroom / official resource. URL: <https://classroom.google.com/>

Abstract. The problem of organization of distance learning in postgraduate education is discussed in the work. The description of features of the organization of distance learning, advanced training courses is given. The role of the tutor curator and advantages of distance learning for pedagogical workers are described. The description of the Mobi School platform for the organization of distance learning at the Central Institute of Postgraduate Education is given. Features of the organization of online classes on the web resource BigBlueButton are revealed. The experience of organizing advanced training courses at the Ukrainian Open University of Postgraduate Education is considered. The most effective forms of group and collective scientific and pedagogical educational activity in postgraduate education based on educational environments Microsoft Office 365, G Suite for Education are defined. Describes the forms of work on the organization of web conferences using Microsoft Teams and Google Meet series. The experience of organizing distance thematic author courses in the Google Classroom educational environment is

presented. Describes the effectiveness of Google's digital tools for group learning and the development of digital competence of learning participants. The gained experience of communication and interaction of participants in the educational process based on services GSuite for Education and Microsoft Office 365 in postgraduate education is considered.

Key words: *distance learning, postgraduate education, advanced training, pedagogical workers, platforms, web services, digital tools in distance learning.*

Статья отправлена: 11.10.2020 г.

© Кондратова Л.Г.

УДК 373.2.(477)"18"

**METHODOICAL ACCOMPANIMENT OF REALIZATION LABOUR
EDUCATION CHILDREN OF PRESCHOOL AGE: HISTORICAL ASPECT
МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ЗДІЙСНЕННЯ ТРУДОВОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ**

Litichenko O.D./Літиченко О.Д.*s.p.s., lecturer / к.п.н., старший викладач*

ORCID: 0000-0002-7004-3837

Shynkar T.Y./Шинкар Т.Ю.*lecturer / викладач*

ORCID: 0000-0002-5656-2032

*Boris Grinchenko Kyiv University, Kyiv, Bulvarno-Kudriavska, 18/2, 04053**Київський університет імені Бориса Грінченка, Київ, Бульварно-Кудрявська, 18/2, 04053*

Анотація. У статті висвітлюється розвиток трудового виховання дітей дошкільного віку у XX-XXI столітті. Розкрито основні історичні методи дослідження означеної проблематики. З'ясовано, що одним із засобів методичного супроводу та підвищення рівня кваліфікації педагогів, підготовки нових спеціалістів була педагогічна преса. Здійснено багатоаспектний аналіз документальних джерел та педагогічної преси. З'ясовано особливості розвитку теоретичних та методичних підходів до праці дітей дошкільного віку. На основі аналізу педагогічних журналів здійснено систематизацію публікацій із питань організації трудового виховання за кількісними та якісними характеристиками. Проаналізовано сучасні підходи до розв'язання завдань трудового виховання. Визначено нові вектори досліджень.

Ключові слова: методичний супровід, трудове виховання, діти дошкільного віку, педагогічна преса.

Вступ.

Сучасна система дошкільної освіти України удосконалюється у руслі євроінтеграційних процесів, змінюються підходи до роботи з дітьми дошкільного віку, шляхи підвищення якості дошкільної освіти. Численні дослідження українських і зарубіжних учених доводять виключне значення трудової діяльності для розвитку дітей на дошкільному етапі життя (Л. Артемова, З. Борисова, Т. Введенська, В. Логінова, В. Нечаєва, В. Павленчик, Л. Порембська, Ю. Приходько, Т. Поніманська, Н. Савельєва, Т. Цвєлих.). Оновленню системи дошкільної освіти сприяє аналіз та вивчення надбань попередніх років з метою трансформації кращого досвіду у сьогодення.

Метою публікації є висвітлення досвіду здійснення методичного супроводу трудового виховання дітей дошкільного віку в освітньому процесі закладу дошкільної освіти. У дослідженні були використані методи: історико-ретроспективний, що дав змогу прослідкувати педагогічну зумовленість поступу трудового виховання дітей дошкільного віку; конкретно-історичний – з метою аналізу й фактологічного розкриття змісту дослідження трудового виховання дітей дошкільного віку та відповідної методичної роботи у XX-XXI ст.; порівняльно-зіставний – для обґрунтування розвитку трудового виховання дошкільного віку; метод наукової екстраполяції – для визначення можливостей використання елементів позитивного історико-педагогічного досвіду в сучасних умовах.

Основний текст.

Важливою складовою якості дошкільної освіти є рівень компетентності педагогів, що корелюється з рівнем методичного супроводу у закладі дошкільної освіти. Аналізуючи праці вчених (Г. Беленька, Н. Гавриш, О. Коваленко, О. Корнєєва, К. Крутій, М. Машовець, О. Половіна, І. Романюк, Н. Савінова, О. Стаєнна та ін.) в яких розкриваються питання методичного супроводу констатуємо, що ця проблема потребує модернізації в усі напрямках освітньої роботи, серед яких і трудове виховання.

Аналіз наукової літератури свідчить, що методичний супровід в закладі дошкільної освіти розглядається як комплекс форм спланованої, організованої методичної роботи, що сприяє підвищенню професійно-педагогічного рівня учасників освітнього процесу, на засадах співпраці, взаємодопомоги, створення умов для професійного самовдосконалення [1]. Методичний супровід в закладах дошкільного віку активно почав розвиватися в 20–30-ті рр. XX ст., хоча це поняття і не використовувалось у широкому педагогічному обігу, а лише у окремих назвах інструкційних листів, рекомендаціях, положеннях зустрічалося поняття «методична робота». Це період широкого розгортання мережі закладів дошкільного виховання, розробки змісту дошкільної освіти, орієнтованої на державну політику. Почали з'являтися та діяти такі форми методичної роботи, як Всеукраїнські наради та конференції дошкільних працівників педагогічні виставки, методичні об'єднання, курси перепідготовки дошкільних працівників на яких обговорювалися питання розроблення та впровадження в практику навчальних посібників та методичних рекомендацій з фізичного, морального, трудового виховання дітей дошкільного віку [4].

Педагогічна преса слугувала засобом підвищення кваліфікації педагогів, тому розглядається нами як один із засобів методичного супроводу трудового виховання дітей, підвищення рівня кваліфікації педагогів та підготовки нових спеціалістів. Зокрема, статутним завданням регіонального науково-методичного журналу «За комуністичне виховання дошкільника» (1931-1941) було здійснення методичного супроводу масового педагогічного працівника. За час свого існування його тираж зріс із 3000 до 7000 екземплярів, що свідчить про популярність та затребуваність серед вихователів. Часопис висвітлював стан дошкільного виховання в УРСР, особливу увагу було приділено ідеям політехнічного виховання, публікувались ідейні та нормативні документи, статистичні дані про стан роботи в дитячих садках, теоретичні напрацювання науковців та досвід практиків із трудового виховання дітей дошкільного віку. Основною цільовою аудиторією журналу «За комуністичне виховання дошкільника» були практики. Матеріали, вміщені в ньому знайомили із теоретичними та практичними новинками щодо трудового виховання дітей дошкільного віку в дусі комуністичного виховання та сприяли підвищенню методичного рівня педагогів дитячих садків.

Надзвичайно складними були роки Другої світової війни та повоєнний період. Зважаючи на складні обставини в яких перебувала країна, освітні пріоритети змінилися, оскільки значна кількість дітей дошкільного віку потребувала належного харчування, медичного догляду та піклування.

Проте, навіть в умовах війни педагоги намагалися здійснювати виховання дітей згідно з довоєнними завданнями. Дослідження архівних матеріалів дозволяє констатувати, що в цей період відбулося призупинення освітньої роботи з дітьми дошкільного віку, оскільки першочерговими завдання збереження життя і здоров'я дітей [2].

Осередком методичної роботи після Другої світової війни стали кабінети дошкільного виховання Інститутів удосконалення вчителів. Відповідно до Постанови Ради Народних Комісарів СРСР № 33 (1944) в усіх обласних відділах народної освіти було поновлено сектори дошкільного виховання зі штатом від 3 до 5 осіб [2].

Значною допомогою у організації методичного супроводу з трудового виховання дітей дошкільного віку стало видання «Керівництва для вихователя дитячого садка» (1945). У ньому розширюються завдання щодо ознайомлення дітей з довкіллям, подаються відомості про працю дорослих їхні трудові дії, професії. Акцентується увага педагогів на необхідності розвивати у дітей інтерес до доступних їхньому розумінню робітничих дій людей. У змісті «Керівництва...» трудове виховання пропонується у складі художнього [2].

У середині 50-х рр. XX ст. з покращенням соціально-економічної ситуації в країні та забезпеченням дошкільних установ необхідною матеріальною базою посилилася увага до методичного забезпечення освітнього процесу. Відсутність належного кадрового забезпечення ускладнювало здійснення та розвиток методичного супроводу в дитячих садках України.

На численні звернення педагогів у 1951 році відновився випуск фахового журналу під назвою «Дошкільне виховання». На журнал були покладені завдання методичної підтримки в галузі дошкільного виховання.

Найпродуктивнішим періодом розробки завдань, засобів, форм трудового виховання дітей дошкільного віку був кінець 1950-х – середина 1960-х рр. На цей етап припадає найвищий рівень публікаційної активності. Основною ідеєю більшості публікацій є праця як ціль виховання, з допомогою якої формуються позитивні риси нової людини: працьовитість, відповідальність, охайність, вміння працювати в колективі. Також, розробляється програма з трудового виховання, що активно висвітлюється і обговорюється на сторінках журналу. Розроблена програма вкладається у нову редакцію «Програми виховання в дитячому садку» (1962) та активно удосконалюється впродовж 60-х–80-х рр. XX ст. Згідно з програмою, «...трудове виховання є частиною всього виховного процесу. Воно здійснюється систематично і планомірно в тісному взаємозв'язку з усіма сторонами виховного процесу в повсякденному житті дитячого садка» [3, с. 10]. Публікаційна активність в цей період має найвищі показники, питання трудового виховання розглядаються всебічно у взаємозв'язках з іншими компонентами дошкільного виховання.

У 1960-х–1970-х рр. було здійснено значну кількість наукових досліджень, зібрано найкращий практичний досвід роботи. У 1980-х рр. впроваджується комплексний підхід виховання та навчання дітей дошкільного віку. Акцентувалась увага на комплексність методичного супроводу трудового виховання, що полягало у налагодженні взаємозв'язку виховання в

дошкільному закладі з сімейним та громадським вихованням. Праця як компонент дошкільного виховання мала подаватися у поєднанні з іншими компонентами, створюючи цілісну систему уявлень про навколишній світ.

Суспільно-політичні реалії в 90-ті роки ХХ століття сприяли новим концептуальним змінам у системі дошкільної освіти в незалежній Україні. Незважаючи на багаторічний досвід та ґрунтовні теоретичні і практичне дослідження різних аспектів трудового виховання, що безперечно доводять його необхідність і доцільність, спостерігаємо зниження уваги до питань організації дитячої праці, які відображаються і на сторінках сучасної педагогічної преси. Вважаємо, що це пов'язано зі зміною підходів до праці в суспільстві загалом, надмірною опікою, спробами дорослих все зробити за дітей та невиправданим захопленням інтелектуальним і фізичним розвитком, що витісняє значну кількість корисних видів дитячої діяльності необхідних дітям і відповідних їхнім віковим особливостям і потребам.

В усіх програмах з розвитку дітей дошкільного віку розроблених у незалежній Україні включено завдання та зміст з трудового виховання дітей у всіх вікових групах, проте рівень реалізація цих завдань свідчить недостатньо ефективний методичний супровід. Пов'язуємо це зі змінами підходів у дошкільній освіті і відсутністю нових прикладних досліджень щодо методів, форм, засобів трудового виховання в закладі дошкільної освіти і сім'ї. Аналіз фахових педагогічних журналів засвідчує незначну кількість публікацій впродовж останніх двадцяти років, 1-2 на рік або відсутні повністю.

Незважаючи на відсутність цілеспрямованих наукових досліджень та відповідно до сучасних підходів дошкільної освіти, спостерігаються зміни у реалізації змісту і завдань трудового виховання дітей дошкільного віку. Праця розглядається крізь призму економічного виховання, що тісно переплітається та ґрунтується на їхньому взаємозв'язку. Значна кількість науковців звертають увагу на працю як засіб виховання ціннісних орієнтацій у дітей дошкільного віку. Актуальним і перспективним є розвиток лідерства у дітей дошкільного віку в контексті якого праця є засобом розвитку лідерської культури у спілкуванні та спільній трудовій діяльності. Популярним на сторінках педагогічної преси є досвід організації дитячої кулінарії в закладі дошкільної освіти.

Відзначаємо, що впродовж останніх 5 років низкою авторитетних учених було висловлено занепокоєння щодо зниження уваги питанню трудового виховання (Г. Беленька, М.Машовець, Т. Піроженко). Це сприяло появі нових теоретичних досліджень, що працюють над питання розвитку трудового виховання.

Висновки.

Реформування системи дошкільної освіти сприяє актуалізації питань трудового виховання дітей дошкільного віку та акцентує увагу на низку проблем пов'язаних з його методичним супроводом. Для здійснення ефективного методичного супроводу освітнього процесу необхідні нові теоретичні розробки та прикладні дослідження.

Історичний аналіз засвідчив, що впродовж ХХ ст. одним із засобів

методичного супроводу, підвищення рівня кваліфікації педагогів та підготовки нових спеціалістів була педагогічна преса. Вона висвітлювала найактуальніші питання дошкільної освіти, кількість та якість публікацій слугувала індикатором розвитку трудового виховання дітей дошкільного віку.

Разом із тим, аналіз доступних публікацій і досліджень у галузі дошкільної освіти дає змогу дійти висновку, що трудове виховання не втрачає своєї актуальності, трансформується відповідно до викликів сучасності та потребує нових прикладних досліджень, обґрунтування нових підходів у зв'язку з сучасними тенденціями розвитку дошкільної освіти та необхідності методичного супроводу означеної проблеми.

Література:

1. Коваленко О., Кирилова І. Методичний супровід педагогів як засіб підвищення якості сенсорно-пізнавального розвитку дітей у ЗДО. *Молодий вчений*. 2020. № 7(83). с. 35-39.
2. Літченко О.Д. Ідеї трудового виховання дітей дошкільного віку в педагогічній пресі (50 – 80-ті роки. XX століття): дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.01. Київ, 2018. 274 с.
3. Програма виховання в дитячому садку : проект. Київ : Рад. школа. 1962. 207 с.
4. Шинкар Т.Ю. Методична робота в системі дошкільного виховання України в 20-30-ті роки XX століття. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 4(48). с. 176-183.

Abstract. The article highlights the development of labor education children of preschool age in the XX-XXI century. The basic historical methods research of the specified problems are opened. It was found that one of the means methodological support and professional development of teachers, training of new specialists was the pedagogical press. The multifaceted analysis of documentary sources and pedagogical press is carried out. The peculiarities of the development theoretical and methodological approaches to the work of children in preschool education are clarified. Based on the analysis of pedagogical journals, the systematization of publications on the organization of labor education by quantitative and qualitative characteristics is carried out. Modern approaches to solving the problems of labor education are analyzed. New research vectors have been identified.

Key words: methodical support, labor education, children of preschool age, pedagogical press..

Стаття відправлена: 14.10.2020 р.

© Літченко Олена

© Шинкар Тетяна

УДК 796.011.3:378

**PHYSICAL EDUCATION AND ADAPTATION OF STUDENTS
THE TO DISTANCE LEARNING
ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ І АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТІВ ЗВО ДО ДИСТАНЦІЙНОЇ
ФОРМИ НАВЧАННЯ**

Zyuz V.N. / Зюзь В.Н.,

*Associate Professor, PhD in Physical Education and Sport, /
доцент, кандидат наук з фізичного виховання та спорту,
ORCID 0000-0002-3399-5476,*

Balukhtina V.V. / Балухтіна В.В.,

*Art. teacher Department of Physical Education and Sport /
ст.вчитель, кафедра фізичного виховання та спорту,
ORCID 0000-0002-1217-4281*

Babich T.M. / Бабич Т.М.

*Art. teacher Department of Physical Education and Sport /
ст.вчитель, кафедра фізичного виховання та спорту,
ORCID 0000-0002-9321-9655*

SHEE «Priazovskyi State Technical University» /

*ДВНЗ «Приазовский государственный технический университет»
str. University, 7, Mariupol, Donetsk region, 87500, Ukraine /*

вул. Університетська, 7, м Маріуполь, Донецька обл., 87500, Україна

Анотація. У статті розглянуто предмет «Фізичне виховання» в дистанційній формі навчання студентів ДВНЗ «ПДТУ», розкрито сутність ролі системи дистанційного навчання у закладі вищої освіти (ЗВО).

Один з найважливіших періодів життя сучасної молодої людини, особистісного росту і становлення її як фахівця – це навчання у ЗВО. На основі освітніх стандартів вищої професійної освіти у ВНЗ передбачено обов'язковий курс з дисципліни «Фізичне виховання» за всіма напрямками та спеціальностями. Людина, яка має вищу освіту, кваліфікований фахівець, повинен бути освіченою і в галузі фізичного виховання, яка є основним засобом фізичного вдосконалення людей для виконання ними своїх соціальних обов'язків.

Використовуючи сучасні можливості дистанційного (електронного) навчання, організовуючи індивідуально-групову підготовку студентів, можна успішно вирішити завдання фізкультурного-оздоровчого освіти при денній формі навчання. Вирішення поставленого завдання потребує розроблення та впровадження нових шляхів успішної адаптації до змінених соціальних умов і нової діяльності є проблемою для кожного. Все це вимагає від студента значної мобілізації своїх можливостей для успішного входу в нове оточення і якісно інший ритм життєдіяльності.

Виходячи вищевикладеного, впливає актуальність завдання наукового обґрунтування процесу використання інформаційно-комунікаційних технологій при дистанційному навчанні з фізичного виховання в системі підготовки майбутніх фахівців, що вельми важливо в сучасних умовах. Нами запропоновано програму з фізичного виховання, представлені основні можливості робочої програми, алгоритм організації та проведення самостійних занять з фізичного виховання і спорту.

Ключові слова: дистанційне навчання, предмет «фізичне виховання», професійна підготовка студента, програма з фізичного виховання, денна форма навчання.

Вступ.

Навчання у вищому навчальному закладі супроводжується вивченням величезного обсягу інформації, яку необхідно знати, пам'ятати й відтворювати.

Помічником в організації часу студента може стати тайм-менеджмент – окремий напрямок менеджменту, що спрямований саме на вирішення проблем організації часу та встановлення пріоритетів при його використанні. У житті студентів є обов'язкові справи, які потребують чіткої організації, контролю, планування, а головне – потребують своєчасного виконання [1].

Останнім часом, змінився підхід до фізкультурної освіти у ЗВО. Передбачається свобода вибору форм й інтенсивності занять, здійснюється перехід від системи, яка орієнтована на формування лише певних фізичних якостей, рухових умінь і навичок, до професійно-прикладної системи, що дає людині глибокі знання про засоби цілеспрямованого впливу на фізичний стан, збереження і зміцнення здоров'я, а також формує в неї потребу в здоровому способі життя та фізичному вдосконаленні, в активних заняттях фізичними вправами і спортом [2].

На сучасному етапі розвитку суспільства, що характеризується соціально-економічними перетвореннями, підвищенням рівня психоемоційної напруженості, різко зростають вимоги до адаптивних навичок людини. Темп життя, який призводить до необхідності в короткий проміжок часу вирішувати різнобічні проблеми, запам'ятовувати великі обсяги інформації і приймати конструктивні рішення [3]. Система вищої освіти повинна передбачати формування об'єктивних передумов для розвитку активної, творчої та гармонійної особистості, її духовних і моральних принципів [4].

Дистанційне навчання як форма підготовки студентів у системі фізкультурної освіти є цілеспрямованим, систематичним, організованим процесом опосередкованої взаємодії роз'єднаних у просторі й часі викладачів і студентів, який реалізується в рамках даної педагогічної системи.

Серйозну допомогу в організації якісного навчання надає розвиток нових інформаційних технологій в освіті. Інформаційні технології – це сукупність методів і технічних засобів збору, організації, зберігання, обробки, передачі та подання інформації, що розширюють знання людей, розвиваючи їх можливості з управління технічними та соціальними процесами (М.І. Жолдак). Засоби інформаційних і комунікаційних технологій за своїми дидактичними властивостями активно впливають на всі компоненти системи навчання (цілі, зміст, методи і організаційні форми) і дозволяють вирішувати значно складніші завдання педагогіки (5,6).

Ми керувалися аналізом окремих аспектів даної проблеми і мнением останніх досліджень і публікацій. Удосконалення навчальної діяльності на основі впровадження дистанційного навчання досить широко і в різних аспектах досліджується в педагогіці (К. Merton, 1997; А.А. Поляков, 1996; Е.П. Яхина, 2004; М.П. Тельтовская, 2003; и др.). Проблемі дослідження дистанційного навчання ВНЗ приділяється багато уваги, особливо у зв'язку з підготовкою та введенням стандартів третього покоління. Але в них не знайшла відображення специфіка підвищення якості формування знань і мотивації у фізкультурно-спортивній сфері. Дана специфіка розроблялася фахівцями цієї сфери. Тут слід зазначити роботи Б.М. Шустин (2003), Г.М. Пономарьова (2005), Е.Н. Скаржинською (2010) і ряду інших авторів. Значимість

дослідження полягає в тому, що воно розширює уявлення про можливості впровадження дистанційного навчання дисципліни «Фізичне виховання» з використанням інформаційно-комунікаційних технологій в процесі підготовки студентів ЗВО. Навчання через електронну систему відрізняється великою самостійною роботою, а якість отримання знань залежить від самоорганізації студента [7,8].

Основний текст.

Мета дослідження: визначити використання можливих технологій дистанційного навчання в умовах ЗВО; вивчення ефективності застосування системи дистанційного навчання в навчальному процесі з фізичного виховання студентів; формування інформаційно-освітнє середовище викладання фізичного виховання дистанційного навчання з використанням інформаційних технологій; впровадження дистанційних освітніх технологій заснованого на використанні інформаційно-комунікаційних технологій навчання в викладання фізичного виховання.

Використовувались наступні методи й організація дослідження: аналіз і узагальнення науково-методичної літератури; педагогічний експеримент.

В сучасних умовах підвищення якості та ефективності викладання дисципліни «Фізичне виховання» передбачає використання дистанційного навчання, в основі якого лежить інформаційно-комунікаційні технології і припускають:

- вибір доцільної моделі для дистанційного навчання;
- підготовку комплекту навчально-методичних матеріалів;
- розробку плану самостійної роботи студента;
- розробку критеріїв оцінки якості освоєння студентами дисципліни;
- організацію взаємодії на основі інформаційно-комунікаційних технологій;
- координацію діяльності педагога і студентів.

Дистанційне навчання передбачає виділення значної кількості часу для навчальної діяльності, й дозволяє студенту самому встановлювати режим життя та діяльності. При цьому управління часом стає важливим фактором адаптації до навчання, дозволяючи підтримувати високу розумову і фізичну працездатність.

Проведенням дистанційного навчання на наш погляд, необхідно розглядати як проблему управління часом:

- як здатність вибудувати тимчасову перспективу життя на певний досить тривалий час;
- як здатність організувати своє життя і діяльність у відповідності з новими умовами навчальної діяльності, що вимагає підтримки високої розумової працездатності.

Цей підхід до управління часом у студентів пов'язаний з умінням організовувати свій час у відповідності із соціальними вимогами (обмеження простору) і особистісними інтересами [1].

Використовуючи можливості видів дистанційного навчання, організовуючи індивідуальну підготовку можна успішно вирішити завдання

фізкультурної освіти при навчанні студентів (Л.А. Карташова):

- друк (пересилання друкованих матеріалів);
- аудіо (аудіоконференції голосова пошта);
- відео (телекурси, відеокасети, одностороннє відео, інтерактивне телебачення, відеоконференції);
- комп'ютерні технології (програмні пакети для самостійної роботи онлайн-семінари через Інтернет, електронна пошта, CD-ROM, Collaborative програмного забезпечення).

Воно базується на використанні ефективних засобів нових інформаційних, а також комунікаційних технологій (інтерактивні семінари, електронні конференції, «круглі столи», рольові ігри, ділові та інші форми) дозволяють імітувати різні професійні ситуації, що вимагають активного використання студентами своїх знань, вмінь та досвід.

Робота з навчальними матеріалами ведеться студентом самостійно, в off-line режимі або під керівництвом викладача. З метою підтримки дистанційних форм навчального процесу викладачами кафедри фізичного виховання ДВНЗ «ПДТУ» був створений електронний курс з дисципліни «Фізичне виховання».

Сілабусом з фізичного виховання на 1 і 2 курсах передбачалося 42 години практичних, і 24 години факультативних (консультативних) занять у семестр на відділення.

У дистанційному режимі час для спілкування з викладачем нами запропонований приблизний Сілабус дисципліни «Фізичне виховання» також 66 годин для навчання студентів вузу за дистанційною формою, яка передбачає не тільки підвищення рівня функціональних і рухових навичок і здібностей, а й отримання студентами знань в області зміцнення і збереження здоров'я і працездатності, організації здорового способу життя під час навчальної та майбутньої професійної діяльності.

Особливістю програми з фізичного виховання є:

- формування у студентів потреби і вміння самостійно займатися фізичними вправами. Мотивами можуть виступити усвідомлення власних можливостей майбутньої професійної діяльності, вимоги соціальної культури, бажання поліпшити здоров'я тощо;

- застосування отриманих знань при складанні індивідуальних програм фізичної підготовки, здатність проектувати і реалізовувати фізкультурно-оздоровчі та рекреаційні заняття;

- постійне консультування і корекція студентів з використанням всіх можливостей інформаційних і комунікаційних технологій. Це консультації в системі дистанційного навчання (СДН) (форум, чат, е-пошта), залучення ресурсів мережі Інтернет – електронних баз даних, бібліотек, журналів тощо, електронний супровід тестування засвоєння теоретичних знань і фізичної підготовленості (Л.А. Карташова).

Організація дистанційного навчального процесу з дисципліни «Фізичне виховання» складається з наступних етапів:

- ✓ постановка мети і завдань занять фізичними вправами.
- ✓ вивчення теоретичного матеріалу;

- ✓ організації та проведення самостійних занять з фізичного виховання і спорту;
- ✓ консультації та корекція індивідуальних занять у викладача;
- ✓ тестування фізичного розвитку, функціональних показників і фізичної підготовленості.

Для студентів було підготовлено:

- відеокomплекси із ЗФП для розвитку різних груп м'язів супроводжуються демонстрацією навчального матеріалу, що відображає динаміку досліджуваних процесів і явищ);
- методичні рекомендації, (електронні методичні вказівки, підручники) дозволяють ефективніше освоювати студентами розділи навчальної дисципліни сприяють створенню у студентів уявлення про навчальний матеріал);
- тайм-менеджмент як фактор адаптації студентів до дистанційного навчання в ЗВО.

Навчальний матеріал підібраний відповідно до вимог державного освітнього стандарту і зразкової навчальної робочої програми дисципліни «Фізичне виховання». Виходячи з цього, для занять вдома і на дворових спортивних майданчиках ми рекомендуємо теми і комплекси ЗФП для юнаків і дівчат:

- заняття ходьбою і бігом;
- ранкова зарядка;
- аеробіка;
- пілатес і вправи для розвитку гнучкості;
- вправи для розвитку: рук, тулуба, спини, преса, ніг, сідниць;
- вправи з гантелями, гумою, фідболом;
- вправи для спортивних майданчиків (воркаут, паркур);
- вправи для кросфіту.

На початку навчання кожен студент отримує індивідуальний логін і пароль, за яким він може входити в систему дистанційного навчання на курс даної дисципліни. У навчальному курсі знаходяться навчальні матеріали, які необхідно вивчити, контрольні завдання, набори тестів для проміжного (семестрового) контролю. Для дистанційного навчання студентам необхідно витратити від 4 до 6 годин на день, що відповідає гігієнічним нормам. Також з метою успішної соціалізації студентам необхідно приділяти увагу засобам фізичної культури і спорту від 40 хвилин до 2 годин за добу, 5 днів на тиждень, що є сприятливою умовою для розвитку процесу соціальної адаптації. Фізично підготовлений студент, долаючи стан дезадаптованості через розв'язання проблемних ситуацій, швидше стає життєздатним суб'єктом, виявляє активність, здатність створювати «індивідуальний образ» своєї діяльності. Результатом сполученої навчальної і фізкультурно-спортивної діяльності студентів є формування соціально значущих якостей: соціальної активності, самостійності, впевненості у своїх силах, а також честюлюбства.

Основними правилами в максимальному плануванні праці і навіть вільного часу, полягає в записуванні всіх своїх занять і чіткому розподілі справи.

Орієнтуючись на свої цілі та наміри можна вибрати саме ті справи, виконання яких забезпечить максимальний довгостроковий ефект.

Динаміка виконання студентами дистанційних завдань полягає в:

- розробці тижневого оптимального рухового режиму;
- складанні комплексів ранкової гімнастики;
- складанні занять із ЗФП;
- в організації здорового способу життя (реферат для студентів, звільнених від занять і спеціальної медичної групи);
- контрольному тестуванні.

У рамках поточного контролю використовувалися й оцінювалися завдання, пропонувані дистанційно в системі комплексу навчально-методичних матеріалів, який включав електронний варіант рекомендацій з дисципліни, електронна бібліотека для практичних занять з методичними рекомендаціями, посібники для самостійної роботи, що містять завдання і вправи, систематизовані по розділах і дозволяють визначити рівень засвоєння теоретичного розділу програми «Фізичне виховання». Тут роль викладача полягає в інформаційній і консультаційній складових. Це вимагає від викладача великого обсягу додаткових витрат часу до планового навантаження.

Для студентів, які звільнені від занять за станом здоров'я з дисципліни «Фізичне виховання» зв'язок з викладачами, контроль практичного блоку, здійснюється через написання самостійних робіт та рефератів. Роботи здаються на перевірку викладачеві або надсилаються електронною поштою.

Так само важливим і необхідним є розвиток творчих здібностей у студентів у період навчання у ЗВО.

Таким чином, посилення освітнього потенціалу дисципліни «Фізичне виховання» у всіх розділах Сілабусу (в системі дистанційного навчання) буде сприяти підвищенню рівня фізичного стану студентів, що в результаті призведе до збільшення кількості людей, які ведуть здоровий спосіб життя, пропагують його, вміють застосовувати засоби фізичної культури для підтримки і зміцнення здоров'я й усвідомлюють соціальну значимість фізичної культури і спорту.

Узагальнюючи все зазначене вище, можна говорити, що процес освоєння навчального матеріалу із застосуванням системи дистанційного навчання виявився не менш ефективніше стандартної форми. Студенти отримали знання, які дозволили їм успішно виконати залікові вимоги теоретичного розділу програми з дисципліни «Фізична виховання».

Дистанційне (електронне) навчання дає безперервність і систематичність самостійної навчальної роботи, підвищується ефективність контролю з боку викладача. Використовуючи рекомендації з тайм-менеджменту, студенти мають можливість займатися в зручний для них час і в зручному місці (переважно вдома), використовувати найбільш підходящі для кожного способи доставки навчальних матеріалів (друковані або інтернет) й оперативно отримувати необхідні консультації та відповіді на ці запитання, не витрачаючи часу на зустрічі з викладачем.

Висновки.

Було розглянута можливість використання дистанційного навчання з дисципліни «Фізичне виховання» з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Ефективність дистанційного навчання студентів відповідно до даної моделі, головним чином, визначається діяльністю викладача з організації самостійно-пізнавальної діяльності відповідно до принципу професійної та особистісно-орієнтованої спрямованості й урахуванням навчального матеріалу.

Квалифицированное использование дистанционного обучения позволит усилить мотивацию студентов, направленную на овладение знаниями по физическому воспитанию и дальнейшую физкультурно-оздоровительную деятельность.

Сформовано інформаційно-освітнє середовище дисципліни «Фізичне виховання» студентам вузу як одна з умов впровадження дистанційного навчання в підготовку студентів з фізичної культури і спорту. Використання тайм-менеджменту – крок до покращення продуктивності життя та праці.

Визначено дидактичну ефективність дистанційного навчання дисципліни «Фізичне виховання» в умовах технічного вузу.

Обґрунтовано модель викладання дисципліни «Фізичне виховання» з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій дистанційного навчання.

Результати дослідження можуть бути використані при підготовці, підвищенні кваліфікації та перепідготовці педагогічних кадрів сфери фізичної культури для освітніх установ різного рівня та профілю.

Література

1. Зюзь В.М., Балухтіна В.В. Тайм-менеджмент як фактор адаптації студентів до дистанційного навчання у ЗВО в період надзвичайної ситуації // Актуальні питання гуманітарних наук. – 2020. – Вип. 28. – Т. 2. С. 93-98.
2. Бальсевич В.К., Лубышева Л.И. Физическая культура: молодежь и современность / В.К.Бальсевич, Л.И.Лубышева // Теория и практика физической культуры. – 1995. - № 4. - С. 2-8.
3. Скибицкая Л. И. Тайм-менеджмент: уч. пособие для студ. эконом. вузов. К.: Кондор, 2009. – 528 с.
4. Носков В. Психогигиенические аспекты гуманизации высшей школы // Социальная психология. 2003. № 2. С. 120-125.с.
5. Скибицкая Л. И. Тайм-менеджмент: уч. пособие для студ. эконом. вузов. К.: Кондор, 2009. – 528 с.
6. Соколиная И. М. Психофизиологические механизмы адаптации студентов. Харьков: ХГМУ, 2007. – 412 с.
7. Попова, А.И. Информационные технологии в системе физического воспитания студентов / А.И. Попова, П.К. Петров // Современные технологии спортивной медицины, физической реабилитации и адаптивного физического воспитания : материалы Всерос. науч.-практ. конференции. – Набережные Челны : КамГАФКСиТ, 2010. – С. 239-241.

8. Петров, П.К. Теоретические и методические основы подготовки специалистов физической культуры и спорта с использованием современных информационных и коммуникационных технологий: монография / П.К. Петров – М.; Ижевск: Удмуртский университет, 2003. – 447 с.

Abstract. *The article considers the subject of «Physical Education» in the distance form of education of students of SHEI «PSTU», reveals the essence of the role of the distance learning system in higher education (IHE).*

One of the most important periods in the life of a modern young person, personal growth and becoming a specialist - is training in IHE. On the basis of educational standards of the higher professional education in high schools the obligatory course on discipline «Physical education» in all directions and specialties is provided. A person with higher education, a qualified specialist, must be educated in the field of physical education, which is the main means of physical improvement of people to perform their social responsibilities.

Using modern opportunities of distance (electronic) learning, organizing individual and group training of students, you can successfully solve the problem of physical education and health education in full-time education. Solving this task requires the development and implementation of new ways of successful adaptation to changing social conditions and new activities are a challenge for everyone. All this requires the student to significantly mobilize their opportunities for successful entry into a new environment and a qualitatively different rhythm of life.

Based on the above, the urgency of the problem of scientific substantiation of the process of using information and communication technologies in distance learning in physical education in the system of training future professionals is very important in modern conditions. We offer a program of physical education, presents the main features of the work program, the algorithm for organizing and conducting independent classes in physical education and sports.

Keywords: *distance learning, subject «physical education», student training, physical education program, full-time education.*

Keywords: *distance learning, subject «physical education», student training, physical education program, full-time education.*

Научный руководитель: Зюзь Владимир Николаевич,
доцент, кандидат наук физического воспитания и спорта.
Статья отправлена: 07.10.2020 г.

Экспертно-рецензионный Совет журнала

Абдулвелеева Рауза Рашитовна, Оренбургский государственный университет, Россия
Антошкина Елизавета Григорьевна, Южно-Уральский государственный университет, Россия
Артюхина Марина Владимировна, Славянский государственный педагогический университет, Украина
Афинская Зоя Николаевна, Московский государственный университет имени М.В. Ломоносова, Россия
Башлай Сергей Викторович, Украинская академия банковского дела, Украина
Белоус Татьяна Михайловна, Буковинская государственная медицинская академия, Украина
Бондаренко Юлия Сергеевна, ПГУ им. Т.Г. Шевченко кафедра психологии, Украина
Бутырский Александр Геннадьевич, Медицинская академия имени С.И. Георгиевского, Россия
Василишин Виталий Ярославович, Ивано-Франковский национальный технический университет нефти и газа, Украина
Войцеховский Владимир Иванович, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, Украина
Гаврилова Ирина Викторовна, Магнитогорский государственный технический университет имени Г.И.Носова, Россия
Гинис Лариса Александровна, Южный федеральный университет, Россия
Гутова Светлана Георгиевна, Нижневартовский государственный университет, Россия
Иванова Светлана Юрьевна, Кемеровский государственный университет, Россия
Ивлев Антон Васильевич, Магнитогорский государственный технический университет имени Г.И.Носова, Россия
Идрисова Земфира Назиповна, Уфимский государственный авиационный технический университет, Россия
Илиев Веселин, Болгария
Кириллова Татьяна Климентьевна, Иркутский государственный университет путей сообщения, Россия
Коваленко Татьяна Антольевна, Поволжский государственный университет телекоммуникаций и информатики, Россия
Котова Светлана Сергеевна, Российский государственный профессионально-педагогический университет, Россия
Крестьянполь Любовь Юрьевна, Луцкий государственный технический университет, Украина
Кухтенко Галина Павловна, Национальный фармацевтический университет Украины, Украина
Лобачева Ольга Леонидовна, Горный университет, Россия
Ляшенко Дмитрий Алексеевич, Национальный транспортный университет, Украина
Макаренко Андрей Викторович, Донбасский государственный педагогический университет, Украина
Мельников Александр Юрьевич, Донбасская государственная машиностроительная академия, Украина
Мороз Людмила Ивановна, Национальный университет "Львовская политехника", Украина
Музылёв Дмитрий Александрович, Харьковский национальный технический университет сельского хозяйства имени Петра Василенко, Украина
Надопта Татьяна Анатолиевна, Хмельницкий национальный университет, Украина
Напалков Сергей Васильевич, Нижегородский государственный университет имени Н.И. Лобачевского, Россия
Никулина Евгения Викторовна, Белгородский государственный национальный исследовательский университет, Россия
Орлова Анна Викторовна, Белгородский государственный национальный исследовательский университет, Россия
Осипов Виктор Авенирович, Тюменский государственный университет, Россия
Привалов Евгений Евгграфович, Ставропольский государственный аграрный университет, Россия
Пыжьянова Наталия Владимировна, Украина
Сегин Любомир Васильевич, Славянский государственный педагогический университет, Украина
Сергиенко Александр Алексеевич, Львовский национальный медицинский университет им. Данила Галицкого, Украина
Сочинская-Сибирцева Ирина Николаевна, Кировоградский государственный технический университет, Украина
Сысоева Вера Александровна, Белорусский национальный технический университет, Беларусь
Тлеуов Асхат Халилович, Казахский агротехнический университет, Казахстан
Толбатов Володимир Аронович, Сумской государственный университет, Украина
Толбатов Сергей Владимирович, Сумской национальный аграрный университет, Украина
Ходжаева Гюльназ Казым кызы, Россия
Чигиринский Юлий Львович, Волгоградский государственный технический университет, Россия
Шехмирзова Анджела Мухарбиевна, Адыгейский государственный университет, Россия
Шпинковский Александр Анатольевич, Одесский национальный политехнический университет, Украина

Експертно-рецензійна Рада журналу

Абдулвелеева Рауза Рашитовна, Оренбурзький державний університет, Росія
Антошкіна Єлизавета Григорівна, Південно-Уральський державний університет, Росія
Артюхіна Марина Володимирівна, Слов'янський державний педагогічний університет, Україна
Афінська Зоя Миколаївна, Московський державний університет імені М.В. Ломоносова, Росія
Башлай Сергій Вікторович, Українська академія банківської справи, Україна
Білоус Тетяна Михайлівна, Буковинська державна медична академія, Україна
Бондаренко Юлія Сергіївна, ПГУ ім. Т.Г. Шевченка кафедра психології, Україна
Бутирський Олександр Геннадійович, Медична академія імені С.І. Георгіївського, Росія
Василишин Віталій Ярославович, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Україна
Войцеховський Володимир Іванович, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна
Гаврилова Ірина Вікторівна, Магнітогорський державний технічний університет імені Г.І.Носова, Росія
Гініс Лариса Олександрівна, Південний федеральний університет, Росія
Гутова Світлана Георгіївна, Нижневартівський державний університет, Росія
Іванова Світлана Юріївна, Кемеровський державний університет, Росія
Івлєв Антон Васильович, Магнітогорський державний технічний університет імені Г.І.Носова, Росія
Идрисова Земфіра Назіповна, Уфимський державний авіаційний технічний університет, Росія
Ілієв Веселін, Болгарія
Кирилова Тетяна Климентіївна, Іркутський державний університет шляхів сполучення, Росія
Коваленко Тетяна Антольевна, Поволзький державний університет телекомунікацій та інформатики, Росія
Котова Світлана Сергіївна, Російський державний професійно-педагогічний університет, Росія
Крест'янополь Любов Юріївна, Луцький державний технічний університет, Україна
Кухтенко Галина Павлівна, Національний фармацевтичний університет України, Україна
Лобачова Ольга Леонідівна, гірничий університет, Росія
Ляшенко Дмитро Олексійович, Національний транспортний університет, Україна
Макаренко Андрій Вікторович, Донбаський державний педагогічний університет, Україна
Мельников Олександр Юрійович, Донбаська державна машинобудівна академія, Україна
Мороз Людмила Іванівна, "Національний університет" "Львівська політехніка" "", Україна
Музилєв Дмитро Олександрович, Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка, Україна
Надопта Тетяна Анатоліївна, Хмельницький національний університет, Україна
Напалков Сергій Васильович, Нижегородський державний університет імені Н.І. Лобачевського, Росія
Нікуліна Євгенія Вікторівна, Белгородський державний національний дослідницький університет, Росія
Орлова Анна Вікторівна, Белгородський державний національний дослідницький університет, Росія
Осипов Віктор Авенірович, Тюменський державний університет, Росія
Привалов Євген Євграфович, Ставропольський державний аграрний університет, Росія
Пижнянова Наталія Володимирівна, Україна
Сегін Любомир Васильович, Слов'янський державний педагогічний університет, Україна
Сергієнко Олександр Олексійович, Львівський національний медичний університет ім. Данила Галицького, Україна
Сочинська-Сибірцева Ірина Миколаївна, Кіровоградський державний технічний університет, Україна
Сисоєва Віра Олександрівна, Білоруський національний технічний університет, Білорусь
Тлеуов Асхат Халілович, Казахський агротехнічний університет, Казахстан
Толбатов Володимир Аронович, Сумський державний університет, Україна
Толбатов Сергій Володимирович, Сумський національний аграрний університет, Україна
Ходжаєва Гюльназ Казим кизи, Росія
Чигиринський Юлій Львович, Волгоградський державний технічний університет, Росія
Шехмірзова Анджела Мухарбієвна, Адигейський державний університет, Росія
Шпинковський Олександр Анатолійович, Одеський національний політехнічний університет, Україна

Expert-Peer Review Board of the journal

Abdulveleeva Rauza Rashitovna, Orenburg State University, Russia
Antoshkina Elizaveta Grigorevna, South Ural State University, Russia
Artyuhina Marina Vladimirovna, Slavic State Pedagogical University, Ukraine
Afinskaya Zoya Nikolaevna, Moscow State University named after M.V. Lomonosov, Russia
Bashlaj Sergej Viktorovich, Ukrainian Academy of Banking, Ukraine
Belous Tatyana Mihajlovna, Bukovinian State Medical Academy, Ukraine
Bondarenko Yuliya Sergeevna, PSU named after T.G. Shevcheckko Department of Psychology, Ukraine
Butyrskij Aleksandr Gennadevich, Medical Academy named after S.I. Georgievsky, Russia
Vasilishin Vitalij Yaroslavovich, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine
Vojcehovskij Vladimir Ivanovich, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
Gavrilova Irina Viktorovna, Magnitogorsk State Technical University named after G.I. Nosov, Russia
Ginis Larisa Aleksandrovna, South Federal University, Russia
Gutova Svetlana Georgievna, Nizhnevartovsk State University, Russia
Ivanova Svetlana Yurevna, Kemerovo State University, Russia
Ivlev Anton Vasilevich, Magnitogorsk State Technical University named after G.I. Nosov, Russia
Idrisova Zemfira Nazipovna, Ufa State Aviation Technical University, Russia
Iliev Veselin, Bulgaria
Kirillova Tatyana Klimentevna, Irkutsk State Transport University, Russia
Kovalenko Tatyana Antolevna, Volga State University of Telecommunications and Informatics, Russia
Kotova Svetlana Sergeevna, Russian State Vocational Pedagogical University, Russia
Krestyanpol Lyubov Yurevna, Lutsk State Technical University, Ukraine
Kuhlenko Galina Pavlovna, National University of Pharmacy of Ukraine, Ukraine
Lobacheva Olga Leonidovna, Mining University, Russia
Lyashenko Dmitrij Alekseevich, National Transport University, Ukraine
Makarenko Andrej Viktorovich, Donbass State Pedagogical University, Ukraine
Melnikov Aleksandr Yurevich, Donbass State Engineering Academy, Ukraine
Moroz Lyudmila Ivanovna, "National University" "Lviv Polytechnic" "", Ukraine
Muzylyov Dmitrij Aleksandrovich, Kharkov National Technical University of Agriculture named after Petr Vasilenko, Ukraine
Nadopta Tatyana Anatolievna, Khmelnytsky National University, Ukraine
Napalkov Sergej Vasilevich, Nizhny Novgorod State University named after N.I. Lobachevsky, Russia
Nikulina Evgeniya Viktorovna, Belgorod State National Research University, Russia
Orlova Anna Viktorovna, Belgorod State National Research University, Russia
Osipov Viktor Avenirovich, Tyumen State University, Russia
Privalov Evgenij Evgrafovich, Stavropol State Agrarian University, Russia
Pyzhanova Nataliya Vladimirovna, Ukraine
Segin Lyubomir Vasilovich, Slavic State Pedagogical University, Ukraine
Sergienko Aleksandr Alekseevich, Lviv National Medical University named after Daniil of Galitsky, Ukraine
Sochinskaya-Sibirceva Irina Nikolaevna, Kirovograd State Technical University, Ukraine
Sysoeva Vera Aleksandrovna, Belarusian National Technical University, Belarus
Tleuov Ashat Halilovich, Kazakh Agro Technical University, Kazakhstan
Tolbatov Volodimir Aronovich, Sumy State University, Ukraine
Tolbatov Sergij Volodimirovich, Sumy National Agrarian University, Ukraine
Hodzhaeva Gyulnaz Kazym kyzy, Russia
Chigirinskij Yulij Lvovich, Volgograd State Technical University, Russia
Shehmirezova Andzhela Muharbievna, Adygea State University, Russia
Shpinkovskij Aleksandr Anatolevich, Odessa National Polytechnic University, Ukraine

СОДЕРЖАНИЕ / CONTENTS

Образование и педагогика
Education and pedagogy
Освіта і педагогіка

- <https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr13-05-018> 12
DEVELOPMENT OF ABILITIES OF CHILDREN AGED 6-7 YEARS
BY MEANS OF MUSICAL ART
РОЗВИТОК ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ 6–7 РОКІВ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА
Mkrtichian O.A./Мкртічян О.А.
- <https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr13-05-021> 18
THE INDISCIPLINE IN PRESCHOOLERS: FEATURES OF MANIFESTATION
AND DIAGNOSIS OF DEVIATION
НЕДИСЦИПЛІНОВАНІСТЬ У ДОШКІЛЬНИКІВ: ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВУ ТА
ДІАГНОСТИКА ВІДХИЛЕННЯ
Rykhtina N.P. / Рухтіна Н.П.
- <https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr13-05-023> 26
ON THE ISSUE OF THE SUPPORT SYSTEM FOR GIFTED CHILDREN
К ВОПРОСУ О СИСТЕМЕ СОПРОВОЖДЕНИЯ ОДАРЕННЫХ ДЕТЕЙ
Shirina A.A./Ширина А.А.
- <https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr13-05-034> 30
PREPARATION OF THE FUTURE FAMILY DOCTOR FOR EFFECTIVE
APPLICATION OF MEDICAL EQUIPMENT IN THE EDUCATIONAL PROCESS
IN MEDICAL INSTITUTION OF HIGHER EDUCATION
ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО СІМЕЙНОГО ЛІКАРЯ ДО ЕФЕКТИВНОГО
ЗАСТОСУВАННЯ МЕДИЧНОГО ОБЛАДНАННЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ
МЕДИЧНОГО ЗВО
Buchko M.V. / Бичко М.В.
- <https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr13-05-038> 40
PUBLIC AND EDUCATIONAL ACTIVITIES OF VOLYN «ENLIGHTENMENT»
IN UKRAINE: THE SECOND HALF OF THE XIX - XX CENTURIES
ГРОМАДСЬКО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ВОЛИНСЬКОЇ «ПРОСВІТИ» В УКРАЇНІ:
ДРУГА ПОЛОВИНА XIX - XX СТОЛІТТЯ
Vykhreshch V.O. / Вухрущ В.О.
- <https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr13-05-063> 51
TO THE QUESTION OF QUALITY OF HIGHER EDUCATION IN UKRAINE
ДО ПИТАННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ
Polukhtovych T.G. /Полухтович Т.Г., Melnychuk Yu.Ye./ Мельничук Ю.Є.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr13-05-064>

56

FORMATION AND DEVELOPMENT OF HIGHER IT EDUCATION IN THE USA

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ВИЩОЇ ІТ-ОСВІТИ В США

Kulieshov S.O. / Кулешов С.О.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr13-05-065>

64

ISSUES OF APPLICATION OF DIGITAL LEARNING IN THE EDUCATIONAL PROGRAMME OF POST-GRADUATE EDUCATION IN THE AREA OF ECONOMICS

ВОПРОСЫ ПРИМЕНЕНИЯ ЦИФРОВОГО ОБУЧЕНИЯ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ПРОГРАММЕ ПОСЛЕВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ ПО НАПРАВЛЕНИЮ «ЭКОНОМИКА»

Cherkasskaya G. V. / Черкасская Г. В.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr13-05-068>

69

CREATION OF THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT IN THE INSTITUTION OF GENERAL SECONDARY EDUCATION FOR THE FORMATION OF LEADERSHIP SKILLS

СТВОРЕННЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ НАВИЧОК

Єрмак Т.М. / Yermak T. M.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr13-05-077>

73

PECULIARITIES OF ORGANIZATION OF DISTANCE LEARNING IN THE CONDITIONS OF POSTGRADUATE EDUCATION

ОСОБЛИВОСТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

Kondratova L.G. / Кондратова Л.Г.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr13-05-084>

82

METHODICAL ACCOMPANIMENT OF REALIZATION LABOUR EDUCATION CHILDREN OF PRESCHOOL AGE: HISTORICAL ASPECT

МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ЗДІЙСНЕННЯ ТРУДОВОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Litichenko O.D./Ліміченко О.Д., Shynkar T.Y./Шинкар Т.Ю.

Физическое воспитание и спорт*Physical education and sport**Фізичне виховання і спорт*<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr13-05-031>

87

PHYSICAL EDUCATION AND ADAPTATION OF STUDENTS IHE TO DISTANCE LEARNING

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ І АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТІВ ЗВО ДО ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Zyuz V.N. / Зюзь В.Н., Balukhtina V.V. / Балухтіна В.В., Babich T.M. / Бабиш Т.М.

Scientific publication

Международный периодический рецензируемый научный журнал
International periodic scientific journal

Modern scientific researches
Современные научные исследования
Issue №13
Part 5
October 2020

Indexed in INDEXCOPERNICUS (high impact-factor)

Development of the original layout - "Yolnat PE"

Signed: 12.11.2020

Yolnat PE
220092, Minsk, ul. Beruta, d.3B, room 72, room 4a
E-mail: orgcom@sworld.education

www.modscires.pro

The publisher is not responsible for the reliability of the information and scientific results presented in the articles

With the support of research project SWorld
www.sworld.education

www.modscires.pro

e-mail: editor@modscires.pro